

Lelkipásztor

**Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat
76. évfolyam
2001/4.**

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

SZABÓ LAJOS / Ez az a nap, amelyet az Úr rendelt 121

TANULMÁNYOK

CSERHÁTI MÁRTA / Jézus-kutatás az ezredfordulón 122

KITEKINTÉS

NAGY GYULA / Egyházi Világhíradó XII. évfolyam 3–4. szám 126

KORÁNYI ANDRÁS / Újabb elméletek a reformáció történetéről 131

FIGYELŐ

REUSS ANDRÁS / A filozófia a 20. századi
evangélikus teológiában Magyarországon 132

RIBÁR JÁNOS / Az igehirdetés hatalma 134

GÖMBÖCZ ELVIRA / A lelkigondozás órája 140

MARSCHALL MARCELL – KOCZOR ZOLTÁN – KOCZOR TAMÁS /
A munkatársak elkötelezettségének fokozása 142

KERTÉSZ BOTOND / Csepregi Zoltán: Magyar pietizmus 1700-1756 146

JOÓB MÁTÉ / Igehirdetés id. Kendeh György temetésén 148

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

KEVEHÁZINÉ CZÉGÉNYI KLÁRA / Nagycsütörtök 149

LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA / Nagypéntek 150

NAGY ERVIN / Nagyszombat 151

SÁRKÁNYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET / Húsvét ünnepe 152

SCHERMANN GÁBOR / Húsvét 2. napja 154

ZÜGN TAMÁS / Húsvét ünnepe után 1. vasárnap 155

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES / Húsvét ünnepe után 2. vasárnap 156

BENCZE ANDRÁS / Húsvét ünnepe után 3. vasárnap 158

SZABÓ LAJOS

Ez az a nap, amelyet az Úr rendelt

Vigadozzunk és örüljünk ezen! (Zsolt 118,24)

De jó lenne átélni ezt az érzést! Megnyílnak a templomkapuk, és beárad a hajnali fény. Emberek sokasága vonul befelé. Minden csupa mozgás, mert csak frissen, élénk ritmusban lehet élni most. A bevonulás nem a hierarchia rendje vagy az életkor szerint történik, hanem egészen spontán, valami belső lendület vezérli. Ennek pedig még sehol sem sikerült a szabályait betűkbe önteni. Talán ezért annyira szép és természetes.

Nem kell most jobbra vagy balra figyelni. Nincs szükség aggodásra és idegességre. Csak maga az ünneplés eseménye a cél. Félre lehet tenni a teljesítmény kényszerét, az elfogadók arcának szorongó vizsgálatát, sőt elfelejthetjük a kemény kritikusok homlokráncait is. Az ünnepre minden kisimult. Ezért ünnep! Mozgás, tánc, ritmus és lendület: mert nem lehet nem indulni és nem bekapcsolódni. A társaság magával ragadja a bábészkodókat, a bizonytalanokat és a töprengőket is. Még az egyedüllet zárkájának ajtaja is kinyílik ezen a napon. Aki eddig félve fogta meg a társa kezét, most erőt kap rá. Akire ránehezedik a holnap bizonytalansága, az most egyszerre távolba tekint. A sértődött elfelejti a kiváltó okokat. A haragos leteszi a fegyverét, mert értelmetlen ma már a régi harc. Az ünnep uralkodik!

A fából faragott arc fogadja az érkezőket. Még azt is nehéz kitalálni, hogy kicsoda ő. De a ruhája, a palástja, a tekintete és a mozdulata mégis elárulja, kire kell gondolnunk. Akivel találkozunk, az a hiteles hírnök. Nem fér kétség eredetiségéhez. Nincs kifogás a minősége ellen. Képtelenek lennénk úgy időzíteni az érkezést, ahogy ezt ő teszi. Még a saruja szíjának megoldására sem vagyunk képesek és méltók. Hibátlan mozdulattal mutat a Biblián ülő Barányra... Még az sem jut eszünkbe, hogyan is férhetne el egy Szentírásos – akár ha a 16. század elején nyomtatott óriásról lenne is szó – egy bárány. Amit látunk, három ponton világos, szinte fénylik: a mutató ujj, a hírnök arca és a bárány felénk forduló tekintet. Sötét a haj, a szakáll és a háttér egy része, de a világosság győzelméhez nem férhet kétség. Szelíd arcot, kidolgozott kezét s a Barány ránk néző tekintetét bárki megtalálja a hírnökről készült szoborban.

Amikor először láttam, azonnal megfogott a művészi kom-

pozíció. Azóta akárhányszor is nézek rá, mindig felfedezek valami újat, kezdetet. A kérdés pedig annyi: lesz-e ünnepünk, húsvétunk és új kezdetünk, vagy egy nappal tovább bandukolunk szomorúan, mint akik elfelejtették az ősi zsoltár csupa indító szavait: „Ez az a nap, amelyet az Úr elrendelt, vigadozzunk és örüljünk ezen!” Valóban! Álljunk meg néhány percre, hogy tartalmas órákat nyerjünk!

CSERHÁTI MÁRTA

Jézus-kutatás az ezredfordulón*

A Jézus-kutatás mai helyzetét jól érzékelteti az a beszámoló, amelyet a Christianity Today című amerikai keresztyén újság tudósítója készített 1998 novemberében, a floridai Orlandóban, a nemzetközi bibliatudomány talán legnagyobb seregszemléjén, a Society of Biblical Literature éves konferenciáján. A riporter azon a kerekasztal-beszélgetésen volt jelen, amely a „Mit jelent Jézus? Mennyit ér a történeti Jézus-kutatás?” címet viselte. A téma iránti érdeklődés olyan óriási volt, hogy nemcsak az ülő- és állóhelyek teltek meg zsúfolásig, hanem az érdeklődők a folyosókat és az előteret is teljesen megtöltötték. Ráadásul a hallgatóság soraiban nemcsak a jólfélt tudósok, hanem átszűrt fülű és orrú fiatalok, valamint a hetvenes évekből ittmaradt hippifigurák is helyet foglaltak. A szerző hozzáteszi, hogy három évvel az esemény előtt, egy hasonló konferencián egy megfigyelő azt jósolta, hogy a történeti Jézus-kérdés mint divatjelenség rövid időn belül elveszti vonzerejét. Hatalmasat tévedett. A Jézusról szóló könyvek, ismeretterjesztő tévéműsorok, internetes honlapok áradata semmi jelét nem mutatja a kifáradásnak, az érdeklődés csökkenésének. Annál nyilvánvalóbbá válik, hogy a téma régen kilépett mind az egyház, mind a szűken vett szaktudomány keretei közül, és – legalábbis Amerikában – széles körben visszhangra talált, egyes szerzőknek hatalmas ismertséget és anyagi elismerést hozva.

Ez a helyzet különösen akkor figyelemreméltó, ha felidézünk azoknak a sorsát, akik elsőként foglalkoztak ezzel a kérdéssel. David Friedrich Straussnak a Jézus élete c. munkája tübingeni állásába és egész egyetemi karrierjébe került, Renan azonos című művéért szintén a katedrájával fizetett.

ELŐZMÉNYEK

Mielőtt a mai Jézus-kutatás legfontosabb jellemzőit sorra vennénk, érdemes röviden áttekinteni az előzményeket is. A történeti Jézus-kutatás egyesek szerint a reformáció és a felvilágosodás közös gyermeke: a reformációé, amely az egyházi hagyománnyal szemben a Biblia tekintélyét hangsúlyozta, s a Biblia nemzeti nyelvekre való fordításával biztosította a Szentírás széles körben való ismertségét; és a felvilágosodásé, amely a történetírásban is a természettudományok módszereit alkalmazva vizsgálta az ok-okozati összefüggéseket, s a történetírókat addig

* Az Evangélikus Értelmiségi Műhelyben elhangzott előadás szerkesztett változata.

megszokott krónikási szerepéből kimozdítva a történeti források kritikus vizsgálójává tette. A történetkutatás alapkérdésévé a rankei „mi történt valójában?” vált. A reformációt megelőző ún. prekritikai kor számára Jézus életének története megegyezett a Bibliában róla leírtak összességével; az evangéliumoknak már a második században regisztrált eltéréseit pedig evangéliumharmóniák összeállításával oldották fel. A tizenkilencedik század Jézus élete-könyvei sok szempontból különböznek ezektől a harmóniáktól. Írójuk általában az éppen uralkodó filozófiai irányzattól kölcsönzött paradigmát vetíti az evangéliumi szövegekre és ezen belül értelmezi őket. Ha az egyes szövegek nem illenek ebbe a paradigmába, kihagyja őket, az evangéliumokból hiányzó információkat ellenben pótolni igyekezik. Sok esetben jellemző ezekre a szerzőkre abbéli igyekezetük is, hogy a történeti Jézus hiteles alakját és tanítását kiszabadítsák a később ráakódott egyházi értelmezés bilincseiből. Nemritkán Jézus életének és üzenetének újrafogalmazása annak a szellemi és politikai szabadságharcnak a céljait szolgálja, amely a tizenkilencedik század Európájában az egyén méltóságáért és szabadságjogaiért kibontakozott. (Különösen is vonatkozik ez D. F. Strauss Das Leben Jesu c. művére, amelyet egy korabeli kritikus a legdögletesebb könyvnek nevezett, amit a pokol bugyrai valaha kiokádtak. Lásd M. C. Massey kitűnő monográfiáját.)

A tizenkilencedik századi Jézus-kutatás bőséges termése három csoportba sorolható: vagy támadja a hagyományos keresztyénységet (az első jelentősebb mű, Reimarusé prototípusa ennek a megközelítésnek), vagy az ortodox hitelvek védelmében íródott, vagy pedig, a liberális gondolkodás alapján megreformált, megtisztított vallás érdekében született. Az egyetlen színvonalú munkák sokaságából kiemelkedik Strauss már említett, 1835–36-os, Jézus életének kritikai vizsgálata című műve, amelynek legfontosabb megállapítása, hogy az evangéliumokban található történet *értelmezett történelem*: nemcsak az egyes események leírását foglalja magában, hanem mitikus formában, ószövetségi előképek fényében értelmezi is az eseményeket.

A század vége egyben a liberális Jézus élete-kutatás leáldozását is jelentette. Ekkoriban jelent meg két nagyhatású tanulmány, amely kétségbevonta ennek az irányzatnak az eredményeit. Az egyik Martin Kähler „Az ún. történeti Jézus és a történelemformáló, bibliai Krisztus” című, 1892-es írása, amelyben Kähler két szempontból is visszautasítja, hogy a történeti Jézus váljék a keresztyén hit meghatározójává. Egyfelől a történeti Jézus nem más, mint a történészek által rekonstruált Jézus, s így magában hordozza az állandóan változó rekonstrukció összes

bizonytalanságát. Másrészt az így létrejött Jézus-kép hozzáférhetetlen is a hívek számára, lévén egy kevesek számára érthető tolvajnyelvet beszélő szűk szakmai elit foglya. Az igazi bombát azonban Albert Schweitzer robbantotta 1906-ban megjelent Reimarustól Wredéig című könyvével. Ebben Schweitzer az egész vállalkozást teológiai és vallásos szempontból érdeklenné minősíti. Kimutatja, hogy a Jézus-élete könyvek szerzői általában olyan Jézust állítanak elének, aki az adott szerző nézeteit képviseli, mintha az írók a múlt kútjába pillantva saját arcukat látták volna meg a víztükörben. Céljuk a saját koruk számára releváns, érvényes Jézus keresése volt.

Schweitzer könyve gyakorlatilag ötven évre megbénította a Jézus-kutatást. Huszonkettes csapdája-helyzet alakult ki: mivel minden tudós el akarta kerülni az elfogultság vádját, az vált az elfogulatlanság csálhatatlan jelévé, ha az adott Jézus-portré a mai ember számára teljesen idegen; ha azonban ez a kép ennyire irreleváns, maga a kutatás válik érdektelenné. Elmarasztaló ítélete nem akadályozta azonban Schweitzert abban, hogy fel ne vázolja saját Jézus-portróját. Számára Jézus tragikus hős, Isten országa eljövételét váró, azt saját szenvedése árán kikényszeríteni akaró apokaliptikus próféta, aki valóban idegen a fejlődésorientált, optimista modern kor számára.

Rudolf Bultmann tovább árnyalta Schweitzer fenntartásait, amikor a Jézus-kutatást módszertanilag lehetetlennek, teológiailag pedig szükségtelennek ítélte. Bultmann szerint Jézus személye az újszövetségi teológiának előfeltétele, nem pedig tartalma; a lényeges momentum a Jézusról szóló igehirdetés egzisztenciális döntésre felszólító ereje (ahogyan Bultmann a „mitológiátlanított” eszkatológiát értelmezte).

A huszadik század első fele tehát kissé leegyszerűsítve a történelem és a teológia közötti fegyverszünet ideje volt. Két téves alternatíva határozta meg a két terület viszonyát: az egyik, hogy a keresztyén hit számára vagy a történeti Jézus, vagy a hit Krisztusa döntő, normatív jelentőségű; a másik, hogy a történeti Jézus vagy döntő, normatív jelentőségű, vagy teljesen érdektelen a teológia számára.

Természetesen ez a helyzet nem maradhatott fenn sokáig. Éppen Bultmann tanítványi köréből érkezett a felismerés, hogy a történeti Jézus iránti érdeklődés hiánya újra és újra kiszolgáltatja a keresztyénséget a doketizmus kísértésének. Ernst Käsemann híres 1953-as előadása, „A történeti Jézus problémája” hangsúlyozza, hogy az evangéliumok tanúsága szerint maguk az első keresztyének is mennyire fontosnak tartották nemcsak Jézus halálát és feltámadását, hanem életét és tanítását is. A történeti Jézus kutatásnak ez a második hulláma néhány lényeges ponton azonban különbözött a tizenkilencedik századitól. A formatörténeti kutatás hatására minimalista Jézus-portrék születtek – a legjelentősebb Günther Bornkamm 1963-as A názáreti Jézusa –, amelyek nem próbálták Jézus életének részletes kronológiáját adni, a képzelettel pótolva a források töredékességét, mint ahogyan például Renan tette annakidején. Ugyanakkor Jézus életének az egzisztencialista filozófia által meghatározott értelmezést adtak. Fő kérdésük az volt, hogy vajon az a létértelmezés, amelyet a történeti Jézus üzenete közvetít, meg-egyezik-e a kérügma által közvetített létértelmezéssel. Érthető, hogy az egzisztencializmus hetvenes évekbeli térvesztésével a Jézus-kutatás második hulláma is a kifáradás jeleit mutatta.

A JÉZUS-KUTATÁS HARMADIK HULLÁMA

A nyolcvanas évek elejétől a történeti Jézus-kutatás robbanásszerű, új lendületet vett. A kutatásnak ez az ún. harmadik hulláma azonban nem jelentette az ötvenes-hatvanas évekbeli mozgalom kérdéseinek maradéktalan továbbvitelét. A korábbi időkben a Jézus életével foglalkozó írások elsősorban a történet hagyományosan neuralgikus pontjaira koncentráltak, arra kérdeztek rá például, hogy Jézus vajon messiásnak tartotta-e magát, saját halálát megváltó halálként fogta-e fel, az evangéliumokban található krisztológiai címek Jézusra vagy az első gyülekezetekre vezethetők-e vissza stb. Mindez a kutatásnak feszült és szorongó jelleget kölcsönzött, hiszen a tét sok esetben a keresztyénség diszkreditálása, illetve apológiája volt. Bár ez a mozzanat ma is észlelhető, a kérdésfeltevések mégis sokkal inkább történetiek, mint teológiaiak. Ennek a megváltozott helyzetnek egyik oka, hogy változott a kutatás társadalmi környezete is. Míg korábban szinte kizárólag lelkészképző intézetekben folyt, mára a súlypont áthelyeződött az egyetemek vallástudományi tanszékeire, melyek hallgatósága sokszor nem elsősorban hagyományos keresztyén háttérű fiatalokból áll. Egy másik különbség, hogy míg korábban a történeti Jézus-kutatás szinte kizárólag protestáns vállalkozás volt, mára jelentősen megnőtt a katolikus és a zsidó résztvevők száma. Földrajzilag is súlypontáthelyeződés történt: Németország helyett ma döntően az Egyesült Államokban íródnak a Jézus életével foglalkozó művek. Talán a kulturális környezetnek ezzel a változásával is összefügg az a tény, hogy csökkent az olyan, a kutatást meghatározó, vagy legalábbis befolyásoló filozófiai rendszerek szerepe, mint amilyen a tizenkilencedik században a hegeli filozófia, a huszadik század közepén pedig az egzisztencializmus volt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kutatás mára szigorúan objektív, kizárólag történeti szempontokkal operáló vállalkozássá vált. Inkább az a feltűnő, hogy az egyes rekonstrukciók egy-egy speciális, ideológiailag vagy vallásilag meghatározott olvasótábor számára íródnak elsősorban, s akár a tudomány vagy a kultúra többi területén a konszenzus hiánya, az ideológiai széttöredezettség a jellemző.

Nem véletlen, hogy a rekonstrukció alapvető *kritériumaiban* sincs egyetértés. Azt kevesen vitatják, hogy a második hullám legfontosabb kritériuma, a *diszkontinuitás* elve (mely szerint azok az evangéliumi szövegek vezethetők vissza Jézus eredeti szavaira, amelyek egyaránt különböznek a korabeli zsidó gondolkodástól és a korai gyülekezetek teológiájától), nemcsak túlságosan szigorú, de félrevezető is: egyaránt elszakítja Jézust saját vallási hagyományától és követőinek reflexióitól. Ma inkább egy másik egzegetikai elvet, a *többszörös előfordulás* elvét alkalmazzák. J. D. Crossan például az egyetlen fontos kritériumként használja egyes szövegek vagy témák több, egymástól független, korai forrásban való előfordulását. A harmadik hullám egyik meghatározó vonulata azonban elveti a szövegek aprólékos analízisén alapuló rekonstrukciót, s a szövegkezelési kritériumok használata helyett a nagy, összefüggő történeti hipotézisek felállítását tűzi ki célul. E. P. Sanders például Jézus életének alaptényeit gyűjti össze, a megkereszteléstől a templomtiszításon át a kereszthalálig, s ezeket értelmezi Izrael végidőkbeli helyreállításának eszkatologikus reményeje keretében. Sanders és mások (pl. N. T. Wright) hangsúlyozzák, hogy a formatörténeti kiindulású, korábbi kutatás egyoldalúan Jézus tanítására és

nem cselekedeteire koncentrált, pedig ezek, különösen a szimbolikus cselekedetek, mint a templomtisztítás és a jeruzsálemi bevétel, esetenként ékesszólóbban beszélnek, mint a szavak. (Meg kell állapítanunk azonban, hogy ez az új megközelítés nem igazolja maradéktalanul a hozzá fűzött reményeket: a Jézus cselekedeteiről szóló evangéliumi elbeszélések értelmezése ugyanolyan problémákat vet fel, mint Jézus szavaié: éppúgy függ a kontextustól, mint az, s éppen úgy eltorzíthatja a szerző prekonceptiója. A templomtisztítás történetét, amely Sanders, Wright és mások rekonstrukciójának tengelyében áll, értelmezik úgy is, mint a templomi korrupció elleni tiltakozást, úgy is, mint a pogányokat kizárni akaró erőszakos nacionalizmus elítélését, s úgy is, mint Izrael új templomának ígérését hordozó szimbolikus próféta tettet.)

A kutatás forrásai azonban nem változtak jelentősen az elmúlt kétszáz évben. Ma is elsősorban a három szinoptikus evangélium alapján rekonstruálják Jézus történetét, annak ellenére, hogy elvileg az apokrifok is hasonlóan fontos anyagnak számítanak. Közülük mégis csak a Tamás evangélium szerepel nagyobb súllyal a források között. A Jézus-kutatás szempontjából a kumráni iratok sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Jelentőségük felbecsülhetetlen ugyan a korabeli zsidóságról alkotott kép árnyalása szempontjából, elsősorban azért, mert rámutatnak a judaizmus sokrétűségére és változatoságára, Jézussal kapcsolatban azonban nem tartalmaznak újabb adatokat.

A kutatás témáit tekintve a leglényegesebb változás talán az ún. kortörténet szerepének megváltozása. Azzal a felismeréssel, hogy Jézus szavai nem helytől és időtől elvonatkoztatható elvont igazságok, melyeknek a történeti vonatkozásai csupán a külső, eltávolítandó burkot alkotják, megnőtt az eredeti kontextus megismerésének fontossága. (Hozzájárult ehhez az a formátörténeti tétel is, hogy az evangéliumokban található szövegkörnyezet esetenként inkább a gyülekezeti élethelyzetet tükrözi, mint az eredeti történeti szituációt.) Annak a tudatosítása, mennyire belegyökerezett Jézus a saját világába, ennek a világnak minél alaposabb megismerését követeli. Sokan úgy fogalmazzák, hogy a kortörténeti háttér előtérbe került. Ennek a háttérnek a vizsgálati módszerei is megváltoztak. Míg korábban szinte kizárólag a vallásos irodalom tanulmányozása, esetleg a politikátörténet dominált, s ezeket a régészet és a hagyományos történettudomány módszereivel kutatták, mára a társadalmi környezet anyagi és kulturális vonatkozásai kerültek előtérbe. A cél annak az életvilágnak, a mindennapok világnak a minél mélyrehatóbb felfedezése, amelynek társadalmi viszonyai, szokásai és hiedelmei meghatározták az akkori emberek világlátását. Ebben más tudományok, elsősorban a szociológia és a kultúrantropológia módszerei és adatai is szerepet kapnak, tehát a kutatás mára valóban tudományközivé vált. Az új módszerekkel elsősorban a preindusztriális paraszti társadalmak olyan konstans jellemzőit vizsgálják, amelyek, mivel az ilyen társadalmak évszázadokon át alig változnak, kellő óvatossággal visszavetítethetők az ókori időkre. Külön területté vált az ún. mediterrán világ, azaz a hajdani Római Birodalom (beleértve Palesztinát) területén található társadalmak tanulmányozása. Ezeknek a társadalmaknak néhány közös jellemzője valószínűleg Jézus világát is meghatározhatta. Az egyik legfontosabb ilyen jellemző a társadalmat tagoló *patrónus-kliens* viszonyok léte. Mindenkire egyaránt érvényes jogrendszer hiányában a

szívességek és viszontszívességek, a kegyosztás és az előnyökért kifejezett hála szigorú egyensúlya szabályozza a társadalmi viszonyokat. A nagyhatalmú „jőtevő” és klientúrája közé általában közvetítők vagy „brókerek” is beékelődnek, akik a kényes egyensúly fennmaradását biztosítják (s szolgálatukért maguk is juttatásokban részesülnek). A társadalom életszemléletének alapja a megszerzhető javak *korlátozott voltának* tudata, amely az igazságtalan elosztási viszonyokból és a mostoha körülményekből táplálkozik, s két általános következménnyel jár: az emberek csak mások rovására boldogulhatnak, s mindenáron a *status quo* fenntartásában érdekeltek: életstratégiájuk a megszerzett javak megőrzése, az öröklött társadalmi szerepekkel való maradéktalan azonosulás, az egyéniség elfojtása, formális emberi kapcsolatok ápolása, a kockázat és a tömegeből kiválás kerülése. A személyiség ilyen körülmények között *kívülről irányított*: mások szemével tekint magára, s értékét az adja meg, melyik társadalmi csoportba, milyen rokonsági hálóba tartozik, valódi érzelmeit konvencionális viselkedés fátyla mögé rejti. A társadalmat szabályozó alapkategóriák a *jóhír/dicsőség* és a *szégyen*. A jóhír vagy dicsőség pillérei, az identitás forrásai a vallás, vagyoni helyzet és mindenekfelett a család, a szégyen a merev szerepektől eltérő, szabálytalan vagy kirívó életfolytatás, de ilyen bélyeg a törvénytelen származás vagy a betegség is. Ennek a szemléletnek a vallásos kifejeződése a tiszta és a tisztátalan, az igaz és a kegyes éles szembeállítás. Ilyen körülmények között egy olyan személyiség, aki nem is igyekszik megfelelni az elvárásoknak, már pusztán létevel fenyegetést jelent, ha pedig ezeket a határokat aktívan át is hágja (például egy asztalhoz ül nemkívánatos elemekkel, vagy a tisztaságot nem külső, hanem belső állapotként határozza meg), az egész rendszer érvényességét kérdőjelezi meg, hiszen azt állítja, hogy a valóság másról szól, mint amit a konvencionális bölcsesség állít róla. Jézus ráadásul nem életvezetési tanácsokat adott, hanem tanítványaira nézve radikális alternatívát fogalmazott meg.

A legújabb Jézus-könyvek majd mindegyike felveti Jézus és a politika viszonyának kérdését, ez a kérdésfeltevés is különbözik azonban a korábbtól. A Jézus-kutatók hagyományosan arra keresték a választ, helyeselte-e Jézus a zelóták szabadságharcát, illetve zelóta volt-e. Aki e kérdésre tagadó választ adott, az Jézust apolitikus vallási vezetőnek tartotta. Mára azonban világossá vált, hogy vallás és politika merev szétválasztása anakronisztikus, a modern Európa és nem az ókori Palesztina viszonyait tükrözi. Jézus korában a kettő elválaszthatatlanul összefonódott, különösen abban a válsághelyzetben, amit az első századi Palesztinában a hellenizmus kulturális és Róma katonai, politikai és gazdasági terjeszkedése idézett elő. Ez a válság nemcsak az asszimiláció, illetve az identitás megőrzésének kérdését vetette fel élesen, hanem széles rétegek számára elszegényedést, eladósodást, a nagybirtokok létrejöttével a kisbirtokosok napszámosorba süllyedését idézte elő. Ebből a szempontból Jézusnak az adósságról, illetve Izrael küldetéséről szóló szavai egyaránt hordoznak vallási és politikai tartalmat. Természetesen az egyes szerzők politikai és ideológiai irányultsága nagyban befolyásolja, milyen politikai üzenetet tulajdonítanak Jézusnak.

Ehhez a problémához kapcsolódik a harmadik hullám lényeges újdonsága: Jézus zsidóságának hangsúlyozása. Elsősorban E. P. Sanders munkáiban figyelhető meg az a törekvés, hogy a keresztyén teológia egyes vonulatainak antijudaizmusát korri-

gálja (lásd *Jesus and Judaism* című, 1985-ös könyvét). Sanders nem lát lényeges konfliktust Jézus, az Izrael végidőkbeli helyreállítását hirdető eszkatologikus próféta és a zsidóság között; a Jézus és a farizeusok közötti ellentétekről szóló evangéliumi híradásokat jórészt az első gyülekezetek későbbi tapasztalatainak visszavetítéseként értelmezi. J. P. Meier ezzel szemben Jézust marginális zsidónak tartja, aki egyrészt kora társadalmának perifériáján él, másrészt kora vallási vezetőivel is szembenálló próféta (lásd *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus* című kétkötetes munkáját, 1991 és 1994). Marcus Borg azt hangsúlyozza, hogy Jézus másképpen értette Izrael Istentől kapott küldetését: nem az elzárkózásban, a tisztaság, az elkülönülés politikájában, hanem az irgalom gyakorlásában jelölve meg azt (például 1987-es *Jesus: A New Vision* c. könyvében). J. D. Crossan szerint Jézus egy inkluzív judaizmus képviselője, szemben a későbbi rabbinikus judaizmus exkluzivitásával. Crossan azonban nagyobb hangsúlyt helyez Jézus életvilágának mediterrán sajátosságaira, párhuzamot vonva Jézus tanításának egyes jellegzetességei és a cinikus vándor-filozófusok eszméi között (lásd *The Historical Jesus: the Life of a Mediterranean Jewish Peasant*, 1994). Ennek a kérdéskörnek a legnagyobb kihívása megtalálni a helyes egyensúlyt a zsidóság és Jézus közötti kontinuitás, illetve diszkontinuitás között. Ha egyoldalúan a folyamatosságot hangsúlyozzuk, nehéz megmagyarázni az első keresztyén gyülekezetek markáns különbségeit a többi zsidó mozgalomtól. Ha a különbségre helyezük a hangsúlyt, nehezen érthető az a tény, hogy Jézusnak életében kizárólag zsidó követői voltak, sőt küldetését ő maga „Izrael házának elveszett juhaihoz” szólónak látta.

Tekintettel arra, hogy a legújabb történeti Jézus-kutatás szinte egyetlen problémájára nézve sincs konszenzus a kutatók között, joggal vetődik fel a kérdés, nem érvényes-e változatlanul Schweitzer századeleji ítélete, mely szerint minden tudós a saját képére formálja Jézust. Ma kevesen tagadják ennek a kritikának a jogosságát, a személyes érdekltség, sőt elfogultság sem szégyellnivaló hiányosság, mint a múlt században. Többen úgy látják, hogy az érintettségnek nemcsak negatív következményei lehetnek: kellő önkritika és önfegyelem mellett még segíthet is bizonyos problémák mélyebb megértésében. A kérdés csak az, hogy a múlt kútjába nézők vajon csak a saját arcukat látják a kút mélyén, vagy valaki/valami mást is.

Akár a múltban, ma is sokféle motiváció indítja a tudósokat Jézus életének kutatására. Vannak, akik a keresztyénséget tévedésnek látják, amit történeti rekonstrukció révén próbálnak korigálni (Burton Mack, Paul Hollenbach), mások a hagyományos keresztyénség védelmében írnak (N. T. Wright). Néhányan azt a kérdést vizsgálják, mit adhat a történeti Jézus-kutatás a hitnek. J. P. Meier négy szempontból látja a keresztyénség számára hasznosnak a Jézus-kutatást: megakadályozza, hogy Krisztus csupán tartalom nélküli jel vagy mitikus szimbólum legyen azáltal, hogy rámutat: a keresztyén hit egy konkrét történeti személyhez való ragaszkodás. Megakadályozza azt is, hogy doketista módra eltakarjuk Jézus emberségét és egyoldalúan hangsúlyozzuk istenségét azáltal, hogy emlékeztet: Jézus valóságos ember, méghozzá első századi zsidó. Megakadályozza továbbá, hogy kényelmes, domesztikált Jézus-képet alakítsunk ki, oly módon,

hogy ráirányítja a figyelmet Jézus nonkonformista vonásaira. Végül megakadályozza azt is, hogy Jézust evilági politikai forradalmárnak tartsuk, vagy valamilyen ideológia szolgálatába állítsuk.

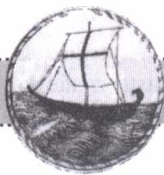
J. D. Crossan szerint a történeti Jézus-kutatás tükröt tart a későbbi egyházfejlesztés elé. Crossan Jézust forradalmian radikális, Isten és ember közvetlen kapcsolatát és ember és ember egyenlőségét hirdető tanítóként ábrázolja, aki éppen a patrónus-kliens rendszerrel szegezte szembe Isten országát. Szerinte az a tény, hogy Jézus már egyes újszövetségi iratokban is (pl. 1Tim 2,5; Zsid 9,15) *közvetítőként* jelenik meg, hozzájárulhatott ahhoz, hogy a konstantinuszi fordulattal nemcsak a keresztyénség hatott a birodalomra, hanem Róma is kooptálta a keresztyénséget a maga hierarchikus rendszerébe. (Illusztrációként Crossan idézi Eusebiosz *Vita Constantini* c. művéből annak a jelenetnek a leírását, amelyben a császár a niceai zsinaton együtt lakomázik a püspökökkel, s amelynek felidéztn Eusebiosz elragadtattatán jegyzi meg, hogy ez Isten országának földi előképe.)

Marcus Borg – bár megjegyzi, hogy a történeti Jézus ismerete nem elengedhetetlen a keresztyén hit számára – hangsúlyozza Jézusról alkotott képünk befolyását a keresztyén *életfolytatásra*. Ha a hit számunkra elsősorban hittételek elfogadását jelenti, Jézusról alkotott képünk *fideisztikus* lesz. Ha Jézust elsősorban erkölcsi tanítónak tartjuk, a róla alkotott képünk *moralisztikus*. Ha azonban Jézus követése, a vele való kapcsolat és a követés során történő átfelműködésünk hitünk lényege, akkor elengedhetlenül fontossá válik számunkra, hogy tudjuk, mi az, amit Jézus komolyan vett és kíván.

Ahogy a bevezetőben említettem, a Jézus élete-kutatás harmadik hulláma nagyon is élő, állandóan formálódó jelenség. Éppen ezért nehéz kész ítéleteket megfogalmazni róla, vagy tanulságokat levonni belőle. Az mindenesetre világos, hogy a Jézus-kutatók új nemzedékei sem fogják megfejteni Jézus titkát, sőt minél többet tudunk koráról, környezetéről, életéről, annál nyilvánvalóbb, hogy Jézus személyét nem lehet kategóriákba, vallási vagy szociológiai típusokba gyömöszölni. A legtöbb Jézus élete-kutató azonban nem is törekszik erre. A jóval szerényebb célt azonban, azt, hogy Jézus nyugtalanító emlékezetét ily módon is ébren tartsák, ezek a könyvek, minden töredékességük és esetleges torzításuk dacára is jól szolgálják.

IRODALOM

- Ben Witherington: *The Jesus Quest: The Third Search for the Jew of Nazareth*, Carlisle, 1995
- E. P. Sanders, *Jesus and Judaism*, London, 1985
- J. D. Crossan: *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*, T&T Clark, Edinburgh, 1991
- J. P. Meier: *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*, Doubleday, New York, 1991, 1994
- Marcus J. Borg: *Jesus in Contemporary Scholarship* TPI, Valley Forge, 1994
- Marcus J. Borg: *Jesus: A New Vision*, Harper&Row, San Francisco, 1987
- Marilyn Chapin Massey: *Christ Unmasked: The Meaning of The Life of Jesus in German Politics*, Chapel Hill and London, 1983
- Mark Allan Powell: *The Jesus Debate: Modern Historians Investigate the Life of Christ*, Oxford, 1999
- N. T. Wright: *Jesus and the Victory of God*, SPCK, London, 1996

Egyházi világhíradó

2000. december 21. – 2001. február 15.

Az új évezred első egyházi híreit olvasva úgy tűnik: a világ keresztyénységét ma talán a legtöbbet foglalkoztató kérdés az egyházak közeledésének útja a jövő évszázadban.

Az egyházi világszervezetek egy része ezzel kapcsolatban a belső, spirituális megújulás feltétlen elsőbbségét hangsúlyozza. Egy másik részük viszont a gyakorlati összefogást és legszélesebb körű együttműködést tartja az ökumenikus közeledés legfontosabb előfeltételének az évezredfordulón.

Az Evangélikus Világszövetség főtitkára, Ishmael Noko legújabb nyilatkozatában a 2003-ban tartandó legközelebbi világgyűlés kapcsán a spirituális megújulás és az emberiség mai súlyos kérdéseiben való gyakorlati együttműködés belső összefüggéseire, ugyanakkor azonban keresztyén szempontból ennek a sorrendnek a felcserélhetetlenségére is felhívja a figyelmet. Az Egyházak Világtanácsa viszont mintegy 40 globális ökumenikus szervezet gyakorlati, kibővített együttműködéstől várja az ökumenikus előrehaladást. Ez a „sorrendiségi vita” nem egészen ismeretlen előttünk a 20. század második feléből sem. De felújulása olyan jelenség, amelyre feltétlenül figyelniünk kell.

Az ökumenikus mozgalom jövőjére nézve fontos és érdekes az a másik beszámoló is, amelyet az orosz ortodox zsinat részletes határozatairól olvashatunk. Jelentőségét az adja, hogy bár a „Dominus Iesus” vatikáni nyilatkozathoz hasonlóan a maga részéről a keleti ortodox keresztyéniséget vallja „Krisztus igazi, hűséges egyházának”, ezzel nem próbál „rangsorolni” az egyházak között, és határozottan igent mond az ökumenikus közeledés közös keresésére, az ökumenikus dialógus további folytatására.

(A híryanag lezárása: 2001. február 15.)

EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

Egyházak Világtanácsa

Világméretű új Ökumenikus Akció Szövetség a mai világ gazdasági és szociális igazságtalanságai ellen

A világ egyházai Krisztus születése 2001. évi jubileumi ünnepén szeretetre, békére és az élet védelmére hívták fel az egyházakat és az emberiség vezetőit. II. János Pál pápa karácsonyi szózatában különösen a közel-keleti véres konfliktussal és a keresztyén templomok elleni indonéziai bombamerényletekkel foglalkozott.

Christian Krause püspök, az EVSZ elnöke a világ evangélikus egyházaihoz intézett karácsonyi üzenetében a Szentföldön pusztító vérontás nyomorúságáról, a reménység rendíthetetlenlenségéről és a békességteremtés jézusi parancsáról szolt.

A karácsony előtti időszak legjelentősebb

ökumenikus eseménye volt viszont az, hogy egy december 7–9. között Genfben összehívott világméretű egyházi tanácskozáson megalakult a *globális Ökumenikus Akció Szövetsége (Ecumenical Advocacy Alliance)*, az Egyházak Világtanácsa és mintegy 40 nemzetközi egyházi szervezet részvételével a világ békéje és a világméretű társadalmi igazságosság védelmére. „Soha azelőtt nem volt ilyen széleskörű keresztyén találkozó a világ ökumenikus szervezetei között a béke és igazságosság, a fejlődés az emberi jogok, mindenki életfeltételei és a teremtett világ megőrzése céljaival” – mondta Konrad Raiser, az EVT főtitkára a genfi megnyitó ülésen. A több mint 300 tagegyházat átfogó Világtanács és nagyszámú más nemzetközi egyházi szervezet mellett – bár maga a Vatikán nem tagja ennek az új egyházi világszövetségnek – abban számos római katolikus szervezet is részt vesz, mint például a nemzetközi Pax Christi és a Ferences Szövetség. *Celine Moteiro*, az utóbbi alelnöke ezt

mondta: „Felejtjük el különbségeinket és építsünk arra, amiben egyek vagyunk: erősítsük együttműködésünket és egységünket!”

A decemberi genfi alakuló ülésről kibocsátott nyilatkozat szerint az új Ökumenikus Akció Szövetség a Kereskedelmi Világszervezetben, a Világbankban, a Nemzetközi Pénzügyi Alapban és az Európai Unióban kívánja erősíteni aktivitását a szegények, a gyengék és a szenvedő népek érdekében, valamint az AIDS-betegség elleni globális küzdelemben.

(ENI – epd-w)

Evangélikus Világszövetség

Noko: „Az ökumenizmus az egyházak feladata és elkötelezettsége”

Ishmael Noko EVSZ főtitkár december elején közzétett nyilatkozatában újra sikerrel szólalt a világ valamennyi egyházának ökumenikus elkötelezettségéért.

Arra a kérdésre, hogy a „Dominus Ie-

„sus” vatikáni nyilatkozat változtatott-e az Ausburgban aláírt *Közös Nyilatkozat* érvényességén, ezt válaszolta: „A »Dominus Iesus« dokumentum visszaesés, amely lerontotta a Vatikán korábbi pozitív kijelentéseit az ökumenével kapcsolatban. Lehütötte a katolikusok és a protestánsok közötti együttműködés és megbeszélések légkörét.

A római katolikus egyház azonban maga is megkísérli, hogy a »Dominus Iesus« által okozott kárt kibebíttse. *Walter Kasper* püspökkel, a Keresztyén Egység Pápai Tanácsának titkárával történt találkozásunkon egyetértettünk abban, hogy ezt a fejezetet magunk mögött hagyva előre kell tekintetünk. Az ökumenizmus nem valami önkényes dolog. Ökumenikusnak lenni az egyházak feladata és elkötelezettsége.”

Legújabb genfi nyilatkozatában kifejti a főtitkár, hogy mélyen megrendült a Szentföldön végbemenő véres események miatt, és levelet intézett mindkét fél vezetőihez. Imádkozik a béke helyreállításáért. Egyelőre nem tervezi az EVSZ a júniusra Jeruzsálemben kitűzött Tanács-ülés elhalasztását.

(LWI – epd-w)

Winnipeg – Kanada 2003: „A világ megmentéséért – üdvözítéséért”

Novemberben tartott ülésén a Világszövetség Végrehajtó Bizottsága úgy döntött, hogy a következő evangélikus világgyűlés *főtémája* ez lesz: „A világ gyógyulásáért – üdvözítéséért” (For the Healing of the World – Zur Heilung der Welt”).

A Winnipegben, 2003. július 21–31. között megrendezendő 10. nagygyűlés *főtémájának* spirituális és gyakorlati jelentése is van. Mindenképpen időszerű ez a központi téma – hangsúlyozta *Ishmael Noko* főtitkár, mert rámutat a belső, spirituális megújulás szükségességére. Ugyanakkor olyan mai, gyakorlati kérdések is elkerülhetetlenek vele kapcsolatban, mint a teremtett világ épségének megőrzése, a szegények és a gazdagok, népek és személyek közötti szakadékok növekedése, a globalizáció veszélyei, a „béke kultúrája” és a világméretű kommunikáció mai problémái. Összefoglalva: a világgyűlés *főtémája* azt a kérdést állítja elénk, merre akar hívni minket Isten az új évezredben.

(LWI de – epd-w)

Református Világszövetség

Szükség van a szorosabb kapcsolatokra és a közös fellépésre a világ reformált egyházai között

A Németországi Protestáns Egyházszövetség (EKD) Tanácsának elnöke, *Manfred Kock* arra hívta föl a világ protestáns egyházait, hogy minél előbb *hozzanak létre egy közös és globális szervezetet* Genfben, erősítve ezzel a reformáció egyházaik közös fellépését és megszólalásait az emberiség mai súlyos problémáiban, az új évezred kezdetén. Egyúttal kifejezte sajnálkozását, hogy 2003-ban Kanadában az Evangélikus Világszövetség, 2004-ben pedig az afrikai Ghanában a Református Világszövetség még külön-külön tanácskozik.

Az EKD-Tanács elnökének felhívására válaszolva *Ishmael Noko*, az Evangélikus Világszövetség főtitkára kijelentette: a két genfi protestáns világszövetségnek valóban törekednie kell a szorosabb együttműködésre és a közös megszólalásra a mai világ nagy kérdéseiben. Bár a reformáció két nagy ágának tagegyházai között már 1973-ban szorosabb teológiai és gyakorlati „egyházközösség” (communio) létesült a *Leuenbergi Egyezményben*, ez nem vált világméretű közösséggé. Szükség van az „egyházközösségek közösségére” (communio communionum) – mondta. Ennek egyik fontos eszköze a két világszövetségben az *Evangélikus-Református Dialógus Bizottság*, amely már évtizedek óta foglalkozik a két egyház teológiai vitakérdéseivel és együttműködésével (1986-ban éppen Budapesten tartottuk annak záróülését, NGY).

Bár teológiai kérdésekben nincsenek közöttünk lényeges különbségek, *helyi és világszinten* mégis a kölcsönös „családiasodásra” (familiarisation) lenne sürgető szükség – javasolta, hogy az EVSZ és a RVSZ legközelebb tartandó világgyűlésein döntsenek a jövőben közösen tartandó világtalálkozóról és szorosabb együttműködésről.

Páraic Réamon, a Református Világszövetség genfi sajtóreferense *M. Kock* javaslatára kijelentette: „A RVSZ és az EVSZ már elindultak a konvergencia útján... Az Egyházak Világtanácsa, a Református és az Evangélikus Világszövetség erősen elkötelezték magukat arra, hogy a lehető legnagyobb mértékben koordinálják nagygyűléseik előkészítését. Azt remélem, hogy legközelebb valóban képesek is lesznek a továbblépésre”.

(ENI – LWI de)

Vatikán

Új bíborosok kinevezése – találgatások II. János Pál pápa utódjáról

Januárban a pápa 37 új bíborost nevezett ki, s ezzel a kardinálisok kollégiumá-

nak taglétszáma 180-ra emelkedett. Közülük a 80 év alatti kardinálisok száma már 128, magasabb, mint az eddigi szabályok szerinti legfeljebb 120 pápaválasztó bíborosé. Az új bíborosok február végén kerültek beiktatásra.

A világi sajtó számos találgatást közölt a bíborosi kollégium említett, a vártól nagyobb kibővítéséről. Az olasz sajtóban azt írják: az újonnan kinevezett kardinálisok közül feltűnően sok, 10 bíboros *Latin-Amerikából* került ki. Ezzel a pápaválasztásra jogosult bíborosok közt a latin-amerikaiak száma jelentősen megnőtt, 26-ra emelkedett. Ez azt is jelentheti, hogy II. János Pál utódja majd *Latin-Amerikából*, a „legkatolikusabb kontinensről” kerülhet ki. Az olasz sajtó ezzel kapcsolatban az eddigiek mellett *új neveket* is említ a pápa-jelöltek közül. Ezek: *Giovanni Battista Re* püspök (Olaszország), *Oscar A. R. Madariaga* érsek (Honduras) és *F. Xavier Nguyen Van Thuan* püspök (Vietnam).

(ENI)

A millenniumi szent-év bezárása Rómában

A 2001. év kezdetén a pápa ünnepélyes mise keretében, saját kezűleg zárta be a Szent Péter székesegyház „szent kapuját”, s ezzel a 2000. évi jubileumi szentévet. Mintegy 100 ezer hívő jelenlétében kijelentette: a jubileumi év „alkalmat adott arra, hogy Isten bocsánatáért könyörögjünk mindazért a sok hűtlenségért, amit kétezer év alatt az egyház fiai és leányai elkövettek”.

Az új évezred kezdetén is bűnbánatnak és megtisztulásnak kell végbemennie az egyházban – mondta igehirdetésében. Súlyos egészségi állapota ellenére a pápa fáradhatatlanul ebben az évben is új főpásztori utakat tervez: Szíriába, Ukrajnába, Örményországba és mindenekelőtt Oroszországba, ha ez lehetségessé válik a vatikáni előkészítő diplomácia munkája révén; továbbá Görögországba, az ugyancsak régóta tervezett találkozásra a görög ortodox egyház vezetőivel.

(epd-w)

Európai Egyházak Konferenciája

Az egyházak „hídépítő szerepe” az Európai Unió bővítésében

Az európai ökumenikus egyházszervezet múlt év végi, Jasiban (Románia) tartott vezetőségi ülésén erős hangsúlyt kapott Európa egyházainak „hídépítő szerepe” az Európai Unió közép- és kelet-európai országokkal való kibővítésében. Az ülésen *Antje*

Heider-Rottwilm német egyházfőtanácsosnő és Alexandros Papaderos görög ortodox egyházi vezető egyaránt kiemelték, hogy az Unió kelet felé történő kibővítésében folytatódnia kell az európai egyházak „hídépítő szolgálatának”. Ebben az EEK tagegyháza-
inak *ugyanolyan fontos szerepet* kell ellátniuk, mint a Nyugat- és Kelet-Európa közötti „vasfüggöny” mögött élő egyházak és országok közötti kapcsolatok és közeledés építésében a 20. század második felében.

(CEC Monitor)

Új genfi munkatárs az európai egyházszervezetben

Az EEK Központi Bizottsága Jasiban tartott ülésén Luca Maria Negro olasz lelkész választotta meg az egyházi kommunikáció osztályának vezetőjévé. Negro lelkész az olasz valdens és baptista egyházak tagja, Itália Protestáns Egyházszövetségének (FCEI) igazgatója, és már eddig is közismert volt ökumenikus tevékenységéről az európai „ökumenikus csúcstalálkozókon”.

(CEC Monitor)

A VILÁG EGYHÁZAI

Németország

Etikai kérdések a társadalomban és a német egyházak

Az ökumenikus elkötelezettség mellett fontos etikai kérdések foglalkoztatják a közel egyenlő lélekszámú 27–27 milliós protestáns és római katolikus egyházakat.

A két nagy egyház vezetői, Manfred Kock, az EKD-Zsinat elnöke és Karl Lehmann mainzi bíboros, a Katolikus Püspöki Konferencia elnöke közös nyilatkozatában figyelemztettek a *génkutatással* kapcsolatos súlyos visszaélések lehetőségeire. Ebben élesen szembefordulnak a „*terapeutikus célú klónozás*” állami részről fölvetett javaslatával, amely a mesterségesen klónozott embrió szerveinek mások gyógyítására való felhasználását elfogadhatónak tartja. „Az emberi méltóság nem korlátozható és az embriótól sem rabolható el” – hangzik a közös nyilatkozatban. Az emberi élet kezdete és vége nem áll az ember hatalmában! Ugyancsak együtt foglalt állást Berlin római katolikus érseke és evangélikus püspöke az „értékes és értéktelen emberi élet” mindenfajta megkülönböztetése ellen.

Az euthanáziának, az „irgalmas, mások által előidézett halálnak” hollandiai állami legalizálása után a *Német Orvosi Kamara*

elnöke – a Kamara 350 ezer tagja nevében is – arra hívott föl, hogy Németország szálljon szembe az *euthanázia* legalizálásával, ami államilag engedélyezné a beteg kérésére életének kioltását. Az egyházakban, Németországban is sokat vitatott kérdés ma az „irgalmas halál”. „A halálos injekció nem lehet orvosi feladat”, szemben áll az orvosi hivatással – hangzik a nyilatkozatban.

(epd-w)

Személyi változások az evangélikus tartományi egyházakban

Az évezredforduló körül számos fontos személyi változás történt az Egyesült Németországi Evangélikus Egyház (VELKD) vezetésében.

A Luther-helyeiről ismert Thüringiai Tartományi Egyház Roland Hoffmann püspököt követően Christoph Kähler lipcsei teológiai professzort (56) választotta új püspökévé, aki májusban kezdi meg vezetői szolgálatát. Az észak-németországi Schaumburg-Lippe Tartományi Egyház új püspöke, Jürgen Johannesdotter (57) lelkész ugyancsak májusban veszi át hivatalát. A Bajor Evangélikus Tartományi Egyház Suzanne Breit-Kessler egyháztanácsosnőt (46) választotta meg – München és Felső-Bajorország egyházkerülettel – első női körzeti püspökévé.

(ZZ-epd-w)

Luther összes műveinek új kritikai kiadása 120 kötetben

A már elfogyott, Luther összes műveit tartalmazó nagy kritikai kiadás új formában való megjelentetésére vállalkozott Weimarban a neves kiadóvállalat utódja (H. Böhlau Verlag).

A világszerte ismert és használt „*Weimari kiadás*” 120 hatalmas kötetének megjelentetése a következő évben esedékes. Már megjelent belőle az első 6 kötet (Tischreden). Ezeket követik majd Luther német bibliafordításai, levelezése és összes teológiai munkái, tudományos-kritikai feldolgozásban.

(ZZ)

Skandinávia

Az egyházak vitája az egyház és az állam közötti kapcsolatokról

Ismételten hírt adtunk arról, hogy Skandinávia nagy államegyházi evangélikusságában évek óta erős törekvések jelentkeznek a szoros kötődésű „államegyházi rend” feloldására. Svédországban és Finnországban ez már részben meg is va-

lósult. Érdekes módon azonban – amiről részletesen beszámol a genfi Ökumenikus Sajtószolgálat (ENI) – „amiképpen az egyház és az állam viszonyáról van szó, a növekvő türelmetlenség jelentkezik egyházi körökben, miközben a társadalom ebben inkább konzervatív és tartózkodó”.

Ezt a kijelentést Norvégiában tett Erling Petterson zsinati elnök. A legújabb közvéleménykutatások szerint az észak-országban már a lakosság 40 százaléka van az egyház és az állam szétválasztása mellett, de még mindig a lakosság 50 százaléka az eddigi államegyházi helyzet fenntartását tartja megfelelőnek. Ennek egyik oka az, hogy az állam és az egyház szétválasztása esetében sokan az „iszlám veszedelem” erősödésétől félnek Európában.

Svédországban és Finnországban a két nagy evangélikus egyház – jórészt már saját javaslatára – jelentősen lazított az egyház és az állam közötti, történelmi szoros kapcsolatokon. „Egy sor gyakorlati kérdést természetesen még meg kell oldanunk. De semmilyen drámai változás jeleit nem látjuk az egyház iránti eddigi támogatásban és magatartásban” – mondta Lars Flödner, a Svéd Egyház egyik jogi felelőse.

A Dán Evangélikus Egyházban még nem látják elég érettnak a helyzetet az egyház-állam viszony megváltoztatására. „Ezen az úton mi már végeztünk néhány kiigazítást, és megfelelő egyensúlyt értünk el az egyház szabadságának biztosításával” – jelentette ki N. H. Arendt püspök, a Dán Egyház egyik ismert vezetője.

(ENI)

Finnország

Oulu új püspöke is a nők lelkészi ordinációja mellett

A legészakibb finn egyházkerület novemberben új püspököt választott Samuel Salmi (49) turkui lelkész személyében. A püspök-választást azért is kísérte nagy érdeklődés, mert elődje, Olavi Rimpiläinen püspök – kivételként – határozottan elutasította a nők lelkészi ordinációját a Finn Egyházban.

(LWI de)

Észtország

Újabb feszültség az Észti Ortodox Egyházban

Újabb súlyos feszültséget okozott I. Bartolomeusz konstantinápolyi ortodox egyetemes pátriárka októberi látogatása az ottani ortodoxok között. Észtország függetlenné válása után ugyanis az orosz szár-

mazású észt ortodox hívők továbbra is a moszkvai, az észt származásúak viszont a konstantinápolyi patriarchátus egyházi jogi felsőbbbségét fogadták el.

Hasonló súlyos feszültség támadt az Észt Ortodox Egyházban már 1996-ban is, amikor emiatt a 100–150 milliós Orosz Ortodox Egyház patriarchátusa megszakította kapcsolatait a Konstantinápolyi Ortodox Patriarchátussal.

(ENI)

Ausztria

Szépfalusi István és Hans Grössing halála

Egyházi lapjaink már beszámoltak Szépfalusi István bécsi lelkész, az ausztriai és az 1956 után Ausztriába menekült magyar evangélikusok hűséges pásztorának váratlan haláláról. E nagy veszteség mellett ugyancsak az elmúlt év folyamán búcsúzott a szomszéd testvéregyház egy másik kiváló lelkészétől, Hans Grössing (77) ny. egyházfőtanácsostól, aki a régi „vasfüggöny” mögött élő kisebbségi evangélikus egyházak, de különösen is a magyar gyülekezetek igaz barátja és segítője volt évtizedeken keresztül. A burgenlandi Sziget gyülekezetének szülöttje volt, és élete nagyobb részét a bécsi gyülekezetben töltötte. Az ő segítő szolgálata is felejthetetlen marad közöttünk.

(LD)

Lengyelország

Az új varsói püspök nyilatkozata

A 85 ezer lelket számláló, kisebbségi Lengyel Evangélikus Egyház új lelki vezetője, Janusz Jagucki (53) püspök tovább akarja erősíteni az ökumenikus kapcsolatokat a többségi római katolikus egyházzal. Az egyházak csak akkor válnak elfogadottá a mai lengyel társadalomban, ha az egységet keresik és kölcsönösen segítik egymást minden szolgálatukban az ország javára – mondta első nyilatkozatában. Ökumenikus, közös istentiszteleteket pedig olyan gyakran kellene tartaniuk, amennyire csak lehetséges. Ugyanakkor az evangélikus keresztyéneknek minden szolgálati lehetőséget fel kell használniuk, amit a szekularizálódó állam csak följánl, különösen is a hitoktatás, a misszió, a diakónia és a tábortábori lelkészeti szolgálat területein – hangozott a nyilatkozatban.

(epd-w)

Ukrajna

Az evangélikus Szent Katalin-templom újraszentelése Kijevben

A kijevi evangélikus gyülekezet másfél évszázaddal ezelőtt épült templomát a szovjet diktatúra alatt bezáratták; eleinte áruraktárnak, majd múzeumnak használták. A templomot az új állam 1998-ban visszaadta az evangélikus egyháznak. A renoválási munkák – főleg a Bajor Evangélikus Tartományi Egyház segítségével – 2,4 millió márkába kerültek, és több mint két éven át tartottak. Az elmúlt őszi újraszentelési ünnepen Edmund Ratz püspök és D. Georg Kretschmar, a FÁK-államok evangélikus érseke szolgáltak. A kijevi gyülekezet tagjainak nagy többsége Oroszország és Ukrajna szétszört német kisebbségének a leszármazottja.

(LWI de)

Oroszország

Az Orosz Ortodox Zsinat határozatai a többi egyházhoz való viszonyokról és az ökumenizmusról

Néhány hónapja már beszámoltunk (EVH. XI. évf. 10.) az Orosz Ortodox Szent Szinódus várható döntéseiről a többi egyházhoz és az ökumenizmushoz, az Egyházak Világtanácsához való viszony kérdéseiben. Azóta részletesebb beszámoló is érkeztek a Szent Szinódus augusztusban tartott ülésének határozatairól. Egy német teológiai folyóirat (Materialdienst – Bensheim) szerint a részletes zsinati dokumentum címe ez: „Az Orosz Ortodox Egyház alapelvei a heterodoxokhoz való viszonyról”. A zsinati határozat kijelenti: „Az ortodox egyház Krisztus egy, szent, egyetemes és apostoli egyháza” (1.1.). Nem csupán az egyik egyház több más egyház között, hanem az apostoli örökség és az igaz ógyházi tradíció hűséges és egyetemes őrizője. Ezért bármilyen közeledés azoknak a keresztyéneknek a részéről, akik „elszakadtak” ettől az ortodox, igazhitű egyháztól, csak az ortodox dogma és egyházi tradíció elfogadása útján lehetséges. Elvet a zsinati határozat minden olyan „nyugati ökumenikus teóriát”, amely a keresztyénség különböző, egyformán Krisztus egyházához tartozó „ágazatairól” szól és ezek egységére törekszik.

Krisztus „igazhitű” egyházának az ortodox egyházban való továbbélése mellett azonban az orosz püspöki egységre irányuló akaratát a keresztyének sokszor megsér-

tették, mert tévtanítások és szakadások jöttek létre közöttük. „Nem szabad engedni a kísértésnek, hogy a múltat idealizáljuk... Az ortodox egyház ugyan megőrizte az igazságot, ugyanakkor azonban alázattal megvallja, emlékezik a történelem során jelentkező kísértésekre is.” Ezért az ortodox dogmától eltérőkkel szemben is a keresztyén szeretetet kell követni... és nem szabad a „heterodox keresztyéneknek” sem szenvedést, sem sérelmeket okozni.

Ennek megfelelően a zsinati határozat második fejezete „Az egység helyreállítására való törekvés” címet viseli. Az „elszakadt testvérektől” nem a beolvadást és a szervezeti egyesülést, hanem az ókori egyház ortodox hitbeli egységéhez való visszatérést várja. A hit egységéhez való visszatérésben valósul meg azután az egység a keresztyének között az igében és a szentségekben és az apostoli egyház szeretetközösségében. Hogy mennyire fontosnak tartja a Szent Szinódus az ortodox egyház aktív részvételét ennek az elveszített kezdeti egységnek a keresésében a többi egyházzal, azt jól mutatja a hosszú függelék a zsinati dokumentum végén a „heterodoxokkal” folytatott nagyszámú és folyamatos teológiai dialógusról, azok nehézségeiről és eredményeiről. Jellemző és fontos az ortodox ökumenikus magatartás megítéléséhez azt is tudnunk, hogy az említett beszámoló szerint a Szent Szinódus e határozatainak számos konzervatív ellenzője van. Szerintük az orosz ortodox zsinat határozatai a nyugati ökumenizmust támogatják, és döntései az „egyházi liberálisok” győzelmét jelentik. Mert a zsinat nem mond nemet az ökumenikus mozgalomra, sőt bátorítja a teológiai dialógust és az ökumenikus kapcsolatokat más, elszakadt egyházakkal (Maxim Sevcsenko).

(MD – CEC Monitor)

Heves vita után ortodox emléktemplom épül Volgográdban a II. világháború elesett katonáinak sírjai fölött

Ismeretes, hogy a II. világháború legvéresebb csatáját az orosz és német hadseregek a Volga mellett vívták meg, az akkori Sztálingrád nagyváros romjain.

II. Alekszij pátriárka 1993-ban vetette föl egy emléktemplom építésének tervét a sok tízezer orosz és német katona sírjai közelében. A kommunista párt tagjai akkor élesen ellenezték ezt a tervet azzal az indoklással: „Hetvenhat nemzetiség vívta meg ezt a harcot, és nem sok volt közöttük

gyakorló keresztyén". Egy nemrég közzétett interjúban *Nikolai Vakulin*, a volgográdi ortodox egyháztanács vezetője közölte: „Mára már minden eddigi vita elcsendesedett. Októberben megkezdődött a Mindenszentek temploma (ez lesz az emléktemplom neve) építése.” A hatalmas templom felszentelését 2003-ra, a sztálingrádi véres csata 60. évfordulójára tervezik.

(ENI)

Szentföld

Szomorú karácsony és újév Betlehemben

Az ősszel kirobbant véres összeütközések a palesztinok és az izraeli hadsereg között tragikus véget jelentettek Krisztus születése kétezer éves évfordulója megünneplésének. Mint a Szentföld sok más települése, városa, Jézus születésének helye, *Betlehem* is az „intifáda” és az izraeli hadsereg megtorló akciói színhelye volt a millenniumi évfordulón.

Betlehem mindössze 10 perc autóútra van Jeruzsálemtől, ma jórészt arabok, palesztinok lakják. Az idei karácsony ünnepe, amikor keresztyén zarándokok százezreit várták a Szentföldre, elmaradtak a tervezett nagy ökumenikus ünnepek, a betlehemi Szent Születés templomában a várt éjféli sokaság, a betlehemi mezőkön pedig a nemzetközi „kórus-fesztivál” felejtethetetlen énekei a világ nyelvein.

Megrendítő, hogy az izraeli-palesztin összeütközések eddigi több mint 400 halottja közül mintegy 40 százalék 12–16 éves gyermek. Az egyházak békére hívó szava és a békére irányuló nemzetközi erőfeszítések ellenére pedig tovább növekszik a háború veszélye Jeruzsálem, a „béke városa” körül.

(ENI – LWI de – epd-w)

Amerikai Egyesült Államok

George W. Bush elnök és az egyház

A világsajtó és a nemzetközi média számos, részletes tudósításban foglalkozik a hosszú küzdelem után decemberben megválasztott új amerikai elnök, *George W. Bush* mélyen hívő keresztyénységével és az egyházakhoz való viszonyával.

Az Republikánus Párt elnökjelöltje és most már az USA megválasztott elnöke fiatalabb korában – mint erről a tudósítások beszámolnak – mint „az alkoholt meg nem vető partik oroszlánja” volt ismert. De főleg keresztyén hívő feleségének és a neves amerikai evangélizátornak, *Billy*

Graham lelkésznek a hatására az 1980-as évek közepén „visszatalált Istenhez”; megtért, személyes Krisztus-hívővé lett. Megtapszalta – mondta –, hogy mint politikus is „*bűnös ember és szüksége van Jézus Krisztusra*”. Sokat imádkozik, az istentiszteletek rendszeres résztvevője családjával együtt és hálás azért, hogy „egy imádkozó nemzetben él”. Az új amerikai elnök, Texas volt kormányzója eddig családjával együtt *Austin* metodista gyülekezetének buzgó tagja volt. Ezért is magától értetődő volt számukra, hogy a választás eredményének kihirdetése, majd az ünnepélyes elnöki eskütétel előtt együtt a családdal és barátaikkal az új USA-elnök első útja a *templomba* vezetett. Hivatalos eskütételén Washingtonban két általa kiválasztott metodista lelkész végzett szolgálatot. Az egyik a houstoni metodista gyülekezet fekete lelkésze, a másik *Billy Graham* fia volt.

Egész választási hadjárata alatt azt hangsúlyozta, hogy az *Egyesült Államok népének leginkább erkölcsi megújulásra van szüksége*, és a szociális kérdések megoldásában is számít az egyházak erőteljes segítségére.

Ebben az új elnök nem kis vitákra is számíthat, hiszen az Egyesült Államokban igen erőteljes a városi polgárság egy részének szekularizált „neoliberalizmusa”, az amerikai alkotmány pedig az állam és az egyházak szétválasztását írja elő.

(epd-w)

Latin-Amerika

A latin-amerikai protestáns egyházak első nagygyűlése az új évezredben

Január közepén tartották a Latin-Amerikai Egyházak Tanácsa (CLAI) IV. nagygyűlését a kolumbiai *Baranquilla* kikötővárosban. Az egyhetes ökumenikus tanácskozáson 21 dél- és közép-amerikai ország 150 protestáns és szabadegyházának 500 delegátusa vett részt.

A megnyitó istentiszteleten *Walter Altmann* braziliai evangélikus teológiai professzor, a CLAI eddigi elnöke hirdette Isten igéjét. A nagygyűlés fő témája ez volt: „*Szabadok vagyunk a béke építésére*” (Free to construct peace). Ez a központi téma valóban időszerű volt abban a Kolumbiai Államban, ahol bal- és jobboldali gerillák, hatalmas drog-szervezetek és a kormány-hadsereg külföldi támogatással sok év óta véres polgárháborút folytatnak egymással, eddig már sokezer polgári áldozattal. Azon a napon is, január 16-án, amely a nagygyűlésen a „gyermek napja” volt, jobboldali

nem-katonai csoportok 25 embert öltek meg egy kis északi faluban. Érthető, hogy az egyházak küldöttei ezen a nagygyűlésen – az ökumenizmus és a világméretű emberi problémák mellett – nagyon sokat foglalkoztak a *társadalmi béke megteremtése és az egyházak ebben való szerepe* kérdéseivel is. Ismeretes, hogy Közép-Amerikában, elsősorban El Salvadorban és Guatemalában az egyházak milyen jelentős segítséget adtak a véres polgárháború megállításában.

Egyik központi téma volt a nagygyűlésen az *evangélikál mozgalmak* rohamos terjedése és ennek kihívásai a történelmi egyházak számára. De szóba került az ökumenikus tanácskozáson a „*Dominus Iesus*” vatikáni dokumentum is. *Paul Schmitz* katolikus püspök, a Latin-Amerikai Katolikus Püspöki Konferencia delegátusa szavai szerint a dokumentum nyelve „érzékeny volt a nem-katolikus egyházak iránt”.

Szerinte a dokumentum mögött nem a történelmi protestáns egyházaktól, hanem „az agresszív evangélikál mozgalmaktól” való félelem állt, elsősorban Latin-Amerikában.

A latin-amerikai egyházak ökumenikus nagygyűlése végül – két evangélikál egyházi vezetővel szemben – *Julio Cesar Holguin* (anglikán) episzkopális püspököt választotta meg a következő hat évre az Egyháztanács új elnökévé. Ezzel – bár az új elnök is az evangélikál-pünkösdista mozgalmak felé való nyitást hangsúlyozta – a vezetés továbbra is a latin-amerikai kontinens történelmi protestáns egyházainál maradt.

(ENI)

Kínai Népköztársaság

Külföldiek „vallásos tevékenysége” a szárazföldi Kínában

Ezzel a címmel jelent meg egy 22 cikkből álló, hivatalos kormányrendelet a külföldiek „vallásos tevékenységeinek” határaitól a Kínai Népköztársaságban.

Eszerint a „külföldiek részt vehetnek a saját hitük szerinti vallásgyakorlásban a templomban és más vallási helyeken... a baráti kapcsolatokat, a kulturális és tudományos cserét azonban külföldiek és kínai vallásos körök között a kínai vallási testületeken keresztül kell ápolni helyi szinteken, a központi kormány ellenőrzése alatt”. Külföldiek nem alapíthatnak vallási szervezeteket Kínában. A nemzetközi ügyi hivatalán keresztül tarthatnak fenn kapcsolatokat kínai vallási testületekkel.

Hongkongi keresztyén egyházi körök : Ausztrália
kommentárjai szerint az újabb részletes :
szabályzat egyfelől a kínai kormányzat fé- :
lelmét tükrözi, hogy elveszitheti az „ideo- :
lógiai kontrollt” a saját népe fölött. Másfe- :
lől azonban segíteni szeretné a világ legné- :
pesebb országának felvételét a nemzetközi :
világkereskedelmi szervezetbe.

(ENI)

Tovább tart az éles teológiai vita a kon- :
zervatívok és a liberálisok között az Ang- :
likán Egyházban.

Hírt adtunk már (EVH, XI. évf. 7–8. szám) :
a távoli ötödik kontinens anglikán egyházá- :
ban fellángolt újabb, heves teológiai vitákról, :
elsősorban az egyház érsek-prímása (Perth- :
ben) és Sydney érseke között. A genfi Öku-

menikus Sajtószolgálat (ENI) legújabb beszá- :
molója szerint az élesedő viták ellenére Peter :
Carnley perthi érsek-prímás azt reméli, hogy :
a növekvő szekularizmus dacára egyházá- :
nak egysége erősebb lesz, mint az erős teo- :
lógiai feszültségek a liberális és a konzerva- :
tív „tábor” között. „Azt gondolom, mindezek :
ellenére az egység kulcsa a jövőben sem :
pusztán valami emberi feladat, hanem a :
Szentlélek belső ereje az egyházban”. (ENI)

KORÁNYI ANDRÁS

Újabb elméletek a reformáció történetéről*

(Az elmúlt másfél évtized reformáció történeti kutatásának egyik legizgalmasabb tudományos vitájába enged betekintést a könyv. A szerzők (három német egyháztörténész) vitaelőadásait, illetve tanulmányaikat közreadva egy közös kérdésre keresik a választ: Egység és sokféleség a reformációban – avagy mi tette reformációvá a reformációt?

A három szerző három különböző aspektusból és gyökeresen eltérő álláspontot képviselve fejt ki érveit. Bernd Moeller a Luther-kutatás területén vizsgálja a wittenbergi reformátor szerepét, elsősorban Luthernek a reformáció korai szakaszában (1525 előtt) elért recepcióján keresztül. Dorothea Wendebourg vitaelőadásában mind a kérdésfeltevés, mind a perspektíva eltérő: a reformáció 1525 utáni továbbfejlődéséből és a katolikus ellenreakció szemszögéből kutatja a reformáció egységét, illetve sokféleségét, különös tekintettel arra, mi tette a reformációt reformációvá. A kettejük vitájába bekapcsolódó Berndt Hamm dolgozata nem pusztán közvetítési kísérlet, hanem egy valóban köztes, mégis teljesen önállóan kidolgozott, új elemeket is megjelölt megközelítést jelent.

Moeller tézise így hangzik: 1525 előtt a reformációt egyfajta „lutheri szűkmenet” jellemezte. Luther nyomtatásban megjelent írásait elemezve szembeszáll azokkal a közkeletű elképzelésekkel, melyek szerint a reformáció átütő erejét az adta volna, hogy kortársai valójában nem értették meg, illetve félreértették Luther nézeteit. A reformátor recepciójának vizsgálatában két időszakot kiválasztva (1519–20 és 1522–23, tehát közvetlenül a kiátkozása előtt és után) bemutatja, hogy 1520-ig megjelent írásainak tükrében elsősorban német, lelkipázközpontú témájú munkáival hatott szélesebb körben, az egyházvitázó, teológiai iratok hatása szűk körre szabható. E ponton utasítja el a másik közkeletű felfogást, hogy a 16. század kezdetén német területen minden készen állt volna a reformációra, már csak a gyűjtő szikrára volt szükség ismételt hangsúlyozva Luther hatásának inkább lelkipásztori, mintsem lázító jellegét. Az iratok – s ezáltal recepciójuk – tartalmi iránya csak 1520 után változott meg (pl. éles

egyházkritika), s ekkor már meghatározó szerepe van az – elsősorban a városokban terjedő – evangéliumi prédikációnak is, amely aztán elvezetett a középkori szellemi rendszer széteséséhez. Moeller szerint 1525 előtt ebben a reformáció minden irányzata Luther hatása alatt, illetve őt támogatva vett részt.

Wendebourg tézise ezzel szemben így hangzik: a reformáción belül nem volt egység, azt végül is csak az ellenreformáció erőinek ítélete hozta létre (elsősorban a Trienti Zsinat). Ez a kategorikus tézis abból indul ki, hogy sokszínűsége ellenére is volt a római egyház tanításában egy kialakult egység, míg a reformáció irányzatai között ez nem állt fenn. A hiányzó belső egység helyett az ellenreformáció erői által megfogalmazott elítélésben – mintegy kívülről – jött létre a reformáció egysége. A belső egységet nemcsak eltérő teológiai irányok (humanisták, rajongók stb.), hanem a reformáció nehezebben kutatható hatásai is (pl. vidéken, a formálódó parasztmozgalmakban) szétszabdalták.

Hamm mindkét állásponttal szemben kritikus: az egység helyett a koherenciát hangsúlyozza, nem tagadva azt, hogy létezik egyfajta közös reformátori tanítás (elsősorban a sokrétű sola/solus-formulákban), amelynek közös célja, hogy a középkori egyház „gradualizmusát”, azaz az üdvösség elérésének soklépcsős tanítását leegyszerűsítse, miközben maga is mélyen merít a középkori egyházi hagyományból (pl. evangéliumi egyszerűség, vagy maguk a sola-formulák is). Az egyház összeomló középkori tanításával szemben kínál alternatívát a sokszínű, sokszor ellentétes elemeket is tartalmazó reformáció – sikerrel, miközben a római egyház reformja nem valósul meg. Éppen ezért – árnyalva bár – jogosan beszélhetünk a reformációról.

Habár a könyv elsősorban a német vonatkozások összefüggésében vizsgálja a feltett kérdést, a magyar olvasót is számos közvetlen, illetve közvetett kérdéssel szembesíti. Luther, illetve a reformátorok recepciójával kapcsolatban érdemes újra és újra megvizsgálni a német- és a latin nyelvűség jelentőségét. A mai, egyre inkább ökumenikus környezetben egyszerre kell figyelembe venni a divergenciát és a konvergenciát mind a katolikus, mind a többi reformált egyház vonatkozásában. Ugyancsak elengedhetetlen az egyháztörténeti kutatásban mind a szélesebb összefüggések, mind a szűkebb, az adott korra koncentrált, mélyebb ismeretek figyelembe vétele.

* Hamm, Berndt – Moeller, Bernd – Wendebourg, Dorothea: Reformationstheorien. Eine kirchenhistorischer Disput über Einheit und Vielfalt der Reformation. Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1995. (139 old.)

REUSS ANDRÁS

A filozófia a 20. századi evangélikus teológiában Magyarországon*

A filozófia és a teológia viszonyáról kérdezve azokat, akik a 20. században Magyarországon evangélikus teológiai tanulmányokat folytattak vagy ilyen tanulmányokat végeztek ismernek, bizonyára jellemzőnek tartanák vagy tartják is azt az állítást, hogy mi „teológusok vagyunk és nem filozófusok”.¹ Ezzel még Luther jó tanítványainak is gondolhatnák magukat, aki Arisztotelészt – Masznyik Endre fordításában – „kárhózzott, nagyralátó, ravasz pogány”-nak mondta, aki „hamis beszédeivel a legjobb keresztyének sokát félrevezette és elbolondította”.² Lutherre így hivatkozni persze csak akkor lehetséges, ha nem olvasák tovább és figyelmen kívül hagyják, hogy Luther – a humanizmus törekvését magáévá téve – a recepciót is elmarasztalta, amikor rossz kéziratokból, de még inkább csak rossz kommentárokból ismerték meg kortársai Arisztotelészt, akinek noha nem minden, de mégis több művét kiadásra és tanulmányozásra érdemesnek tekintette.

Ezek után nem várnánk, hogy olyan széles és gazdag témánk anyaga, mint amilyen. Meggyőzőtt erről egyrészt saját vizsgálódásom, melynek során evangélikus teológusok műveit kerestem és tanulmányoztam, meggyőző másrészt e konferenciának a programja is, ahol Böhm Károly, Szelényi Ödön és Hamvas Béla neve szerepel a címekben és az absztraktokban, akiknek a gyökerei – egymástól nagyon eltérő módon és fokon, mégis számos ággal – a lutheranizmusba mélyednek.

A hazai evangélikus teológiának a filozófiához való viszonyát tekintve érdemes lenne foglalkozni a Kierkegaardot fordító³ és népszerűsítő⁴ Szeberényi Lajos Zsigmond (1859–1941) bé-

késcsabai lelkész, esperes, szerkesztő munkásságával. Tanulságos és érdekes lenne tanulmányozni az ébredés teológusának is mondott Gáncs Aladár (1891–1935) megmaradt és még nem publikált írásait abból a szempontból, miként viszonyul bennük egymáshoz a filozófia és a teológia. Hiszen egyik 1930-ban tartott előadásában⁵ a megtérést az angolszász, a finn és a német ébredés – pietisztikus egyházi megújulási mozgalmak – kulcszavát vizsgálja tudományos igényességgel nemcsak teológiai szempontból, hanem a filozófiára való némi kitekintéssel is. Ezekben a körökben ez nem hogy nem volt szokásos, hanem inkább tőlük egyenesen idegen. Az idősebb Pröhle Károly a széles közvélemény számára írott dogmatikájában⁶ – vállalkozása természeténél fogva mindig dióhéjban, de – lépten-nyomon ismereti a különféle filozófiai irányzatokat és hadakozik velük, amivel jelét adja, hogy enélkül elképzelhetetlen a teológiai gondolkodás: a teológia a filozófiával, azaz emberi gondolkodással folytatott – nem egyszerűen csak párbeszéd, hanem – vita. Jellemző a két világháború közötti időre, hogy a tudományos pályára állni törekvő teológusok filozófiai doktorátust szereznek.⁷

A továbbiakban két teológus tanulmányával foglalkozom, amelyek nem szerzőik tragikus sorsa miatt érdemlik figyelmünket.

A pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni evangélikus hittudományi karának nyújtott be filozófiai és vallástudományi doktori értekezését Ferdinánd István (1911–1992) „Vallás és életforma (Vallásfilozófiai tanulmány)” címen 1941-ben.⁸ Hivatkozva Eduard Spranger,⁹ Oswald Spengler,¹⁰ Grisebach,¹¹ Koncz

* Előadás a Miskolci Egyetem Filozófiatörténeti Tanszékének „Filozófia és teológia a 20. századi magyar eszmetörténetben” konferenciáján. Miskolc, 2000. október 27.

¹ URBÁN Ernő, Miért van szükségünk filozófiára? Lelkipásztor (19) 1942–43/5, 194–200.

² LUTHER Márton, A német nemzet keresztyén nemességéhez. 1520. LMM II, 94–95. „der orda(m)pter / hochmutiger / schalckhafftiger heide / mit seinen falsche(n) worte(n) / souiel der beste(n) Christe(n) vorfuret / vn(d) narret hat” StA 2, 154; WA 6, 458.

³ Sören KIERKEGAARD, Önvizsgálat ajánlva a kortársaknak. Isten változatlanúsága. Fordította: SZEBERÉNYI Lajos. Új Mandátum Könyvkiadó: s.l., s.t. 178 o. [A külön-külön megjelent művek 1929-es első kiadásának szövege.] – Egyéb fordítás evangélikus teológustól: A hívó szó. [Gehirdetés Mt 11,28 alapján.] Dánból fordította P. P. [PODMANICZKY Pál] Keresztyén Igazság (8) 1941/1, 11–15. – A mezők liliomairól és az ég madarairól. [Gehirdetés Mt 6,26.28–32 alapján.] Dánból fordította némi rövidítéssel P. P. [PODMANICZKY Pál] Keresztyén Igazság (10) 1943/1, 12–13.

⁴ KIERKEGAARD élete és munkái (1813–1855). Evangélikus Egyházi Könyvkereskedés: Békéscsaba, 1937. 148 o.

⁵ A megtérés az újabb theologia megvilágítása nyomán. Konferenciái előadás 1930-ból. In: GÁNCZ Aladár, Serkenj föl, aki aluszol. Hátramaradt kéziratából kiválogatta és egybeszerkesztette SCHOLZ László. A Magyarhoni Evangélikus Misszióegyesület kiadása: Budapest, 1939. 216 o. 59–80.

⁶ A hit világa. Bevezetés a keresztyén hittanba. Harangszó: Győr, 1948. 360 o.

⁷ PRÖHLE Károly, Eucken Rudolf életfilozófiája (Budapest, 1918); KARNER Károly, Epiktetos életfilozófiája (Budapest, 1925); NAGY Gyula, Der Doppelaspekt der Seele in Platons Jugend- und Reifezeitdialogen (Berlin, 1943).

⁸ A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának benyújtott doktori értekezés. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó: Pécs, 1941. 73 o.

⁹ Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit. Fünfte vielfach verbesserte Auflage. Verlag von Max Niemeyer: Halle, 1925.

¹⁰ Untergang des Abendlandes. München, 1923.

¹¹ Gegenwart. Halle/S. 1928.

Sándor,¹² S. Marck,¹³ Martin Heidegger,¹⁴ Karl Jaspers¹⁵ és Henri Bergson¹⁶ a megelőző mintegy tizenöt évben külföldön megjelent műveire és felhasználva azok fogalmi készletét – amennyire eddig meg tudtam állapítani – végül is eredeti munkát adott ki a kezéből.

Alapfogalmi először a szellem mint szabadság, öntudat és döntés, azután az élet mint a szüntelenül levésben, alaklétben levő valóság, valamint e kettő kapcsolata és e kapcsolat bizonyos fokú állandósulása, amit életformának nevez. Attól függően, hogy szellem és élet kapcsolódásában az egyik vagy a másik vagy pedig a kettő együtt a meghatározó, nevezhetjük – nem Ferdinánd István körülírásait használva – az életformát szellemfilozófiának (vagy idealisztikusnak), életfilozófiának vagy egzisztencia-filozófiának. A vallás Ferdinánd meghatározásában „az a viszony, amelyben az ember a végtelent, a fölötte álló teljes, az örök, az abszolút valóságot keresi és ragadja meg.”¹⁷ Ha az említett bármelyik életformát teszi abszolúttá az ember, a vallás filozófiai fogalmával állunk szemben. Ha viszont „maga az Isten, akit ő [az ember] akart elérni, éri el őt; akihez hiába erőlködött szelleme döntéseiben, lehajol hozzá”,¹⁸ akkor az így létrejött viszonyt nevezzük teológiai értelemben vett vallásnak, s így jutunk el a vallás teológiai fogalmához.

Mivel sem a szellem nem képes teljesen uralni az életet, sem az élet nem képes teljesen befogadni a szellemet, sem pedig a kettő teljes egysége nem tartható fenn, egyik sem képes megmaradni a maga relativitásában, hanem mindegyik abszolúttá teszi magát, filozófiai értelemben vallássá lesz, vagyis átlépi lehetősége határait, nem nyújt megoldást, a kialakult életforma meghaladottá válik. A megoldást csak a teológiai értelemben vett vallás jelenti mint az emberen kívül álló valóság, amely nem valamely felekezetnek vagy a keresztyénségnek egy bizonyos formája, hanem magának Istennek a jelenléte: „csak Isten lehet, aki hozzá való viszonyunkban érintetlenül tudja hagyni e világi élet-síkunk valóságait, szabadságunkat, önállóságunkat, önmagunkat, sőt több, mint érintetlenül: megtisztítja és kiteljesíti, újjáteremtve igazi mivoltában tölti be. [...] Csak Isten maga képes ezt véghez vinni a hozzá való viszonyban, mivel nemcsak kívül való (a szükséges egészen kívülvalóság kvalitatív értelmében), hanem annyira közeljövő is, hogy nemcsak nem törli el személyiségünket, szabadságunkat, önmagunkat, nemcsak hogy nem engedi más, e világi tényezőknél át az uralmat személyiségünk felett, hanem ő maga lesz önmagunkká, s így biztosítja személyiségünket, szabadságunkat.”¹⁹

A keresztyénség az életformák kiszélesedésével létrejött mindhárom jellegzetes – az önmagát körülhatároló antik, a mágikus középkori és a kizárólag az emberre alapozó nyugati vagy modern – kultúrformában megjelent. Mindegyiket jogosultnak tartja, de előnyben részesíti a jelent, amelyben él. Bár az életformák és a nagy kultúrformák arra hajlanak, hogy abszolúttá váljanak, „átmeneti korunkban az életformák és kultúrformák

egész sokasága él egymással bonyolult összekeveredtségben.”²⁰ S bár a keresztyénség nem kötelezi el magát egyik mellett sem, „a mai keresztyénségnek »többnyelvűvé« kell lennie, hogy minden emberhez, az őt elérhető legközvetlenebb módon, szellemi nyelvén, tudjon szólani, nem az életforma, hanem az evangélium szolgálatában.”²¹ Egyrészt nem keveredhet tehát egymással az életforma, a kultúrforma, a világkép az egyik oldalon és az ige a másik oldalon. Másrészt a keresztyénség sohasem valamely kultúrforma, hanem csak annak abszolutizálása ellen harcol. A protestantizmus a keresztyénségnek az a típusa, amely elfogadva minden életformát, azok mindenkori megtisztításán fáradozik, míg a katolicizmus – bár az alkalmazkodóképességben meg is előzheti a protestantizmust – mégis inkább kötve van egy életformához, amit Ferdinánd István a mágikus életforma középkori változatának nevez.

Még ha értelmezési kérdések is megfogalmazódnak a dolgozat olvasása közben, benyomást keltő az absztrakt gondolkodás, a világos logika, a nagy ívű gondolat architektúrája és mindközben a szerző vallásos-keresztyén elkötelezettsége, melyben Isten nem a gondolkodás elve, hanem az isteni ajándékképpen tapasztalható-átélhető történése.

Meglepő ugyanakkor, hogy Ferdinánd István fogalmi rendszere és gondolkodásmódja milyen közeli párhuzamot mutat Paul Tillich eredetileg is évtizedekkel később (1963) megjelent Rendszeres teológiájával.

Amit Ferdinánd István Istennel kapcsolatban mond Isten és ember viszonyát illetően és amit a fentiekben idéztünk, az Tillichnél – B. Szabó István nagyszerű fordításában – így hangzik: „A Lelki Jelenlét úgy őrzi a személy önazonosságát, hogy nem szegényíti meg az ént, és úgy készítet az én megváltoztatására, hogy nem bomlasztja fel.”²² Ferdinánd István a relatív fokozatot nem egy bizonyos foknak tartja, hanem a fokok távolságának, skálájának és ez hasonló gondolat ahhoz, amit Paul Tillich a dimenziókkal kíván kifejezni.²³ A lehetséges és a valóságos Ferdinánd Istvánnál található fogalmainak Paul Tillichnél a lényegi és a létezési lét felel meg.²⁴ Vagy az imádságról: „Krisztus nevében imádkozni azt jelenti – írja Ferdinánd István –, hogy ő maga imádkozik veled és benned.”²⁵ Míg Paul Tillich: „Mi csak ahhoz az Istenhez imádkozhatunk, aki rajtunk keresztül imádkozik önmagához.”²⁶

E számomra is felfedezésnek tűnő közelség magyarázatát nem egymástól való függésükben, hanem nyilván az életfilozófia és az egzisztencializmus filozófiája iránti vonzódásukban kell keresni, de a pontos részletek felkutatása további feladat.

Megállapítható viszont, hogy Ferdinánd István gondolatai az evangélikus egyházon belül széles körben nem találtak megértésre és visszhangra. Miután teológiai tanárrá választották, néhány év múltán fel kellett adnia állását. 1955-ben a Veszprém megyei Homokbödöge lelkésze lett.

Ferdinánd István doktori értekezését a tábori lelkészként a Donnál elveszett Urbán Ernő (1908–1943) ismertette az evangélikus lelkészi szakfolyóiratban szokatlanul hosszú, ötoldalas tanulmányban – egyértelműen rokonszenvét nyilvánítva a val-

¹² Kierkegaard és a világháború utáni teológia. Miskolc, 1938.

¹³ Die Dialektik in der Philosophie der Gegenwart. Tübingen, 1929.

¹⁴ Sein und Zeit. Halle/S. 1927.

¹⁵ Psychologie der Weltanschauungen. Berlin, 1922. Existenzphilosophie.

De Gruyter: Berlin, 1938. Die geistige Situation der Zeit. Berlin, 1938.

¹⁶ Metafizikai értekezések. Franklin, Budapest, s. t.

¹⁷ FERDINÁND István, i. m. 3. o.

¹⁸ I. m. 4. o.

¹⁹ I. m. 30. o.

²⁰ I. m. 33. o.

²¹ I. m. 33. o.

²² Paul TILlich, Rendszeres teológia. Osiris Kiadó: Budapest, 1996. 560. o.

²³ FERDINÁND István, i. m. 30. o. és Paul TILlich, i. m. 384kk.

²⁴ FERDINÁND István, i. m. 34. o. és Paul TILlich, i. m. 169kk.

²⁵ FERDINÁND István, i. m. 42. o.

²⁶ Paul TILlich, i. m. 457. o.

lásfilozófiai megközelítéssel, törekedve azt megérteni és megérteni. Utal a filozófiának a teológusok közötti elfogadottságára: a vallásbölcselet „olyan tudomány, amely *kívülről szemléli* a teológia magasztos tárgyát: az evangélium világmeggyőző hatalmát. A kívülről való látás sokakat megzavar, még többeket elidegenít. Ezt az ösztönös vagy belénkoltott visszatetszést azonban le kell győznünk. Mennél több érzékünk és kedvünk van az igazi teológiai munkához, annál inkább.”²⁷ A fogalmi gondolkodás rideg elvontságára ellenére is szinte minden megállapítás mögött érzi és látja az aktualitást. Ez a szimpátia azért figyelemre méltó, mert Urbán Ernő egészen más teológiai irányból jön: ő is az ébredés embere, mint Gáncs Aladár, és ő is teológus, akire hatott Barth, noha nem követte kritikátlanul. Ferdinánd Istvánra e vonások egyike sem áll: nem az ébredés embereként tartják számon, filozofikus alkat, nem Barth hatása alatt áll, de legalábbis nem olyan mértékben. A két különböző felfogású ember gondolkodása mintha mégis közel kerülne itt.

Említésre és figyelemre méltó még Urbán Ernő lelkészeknek írt tanulmánya, amely már eltűnése után jelent meg: „Miért van szükségünk filozófiára?”²⁸ Ebben örömmel állapítja meg, hogy a fiatal lelkészemzedék az ige teológiájának és a reformátori megújulásnak a hatása alatt áll. A 20. század kezdetét nagymértű szabadságharcként jellemzi, amelyben „a teológusok fel akartak szabadulni a filozófia gyámkodása alól és elkezdtek ráeszmélni a teológia istenadta feladatára és sajátos, minden más tudománytól gyökeresen elütő módszereire.” „A 19. században a teológiai munka valamennyi irányzatában kisebb-nagyobb mértékben szinte csak *függvénye* volt a mindenkor filozófiai áramlatoknak.”²⁹ A teológiának ezzel a babiloni fogságával szakítani kell. A teológiának nem lehet a mértéke a filozófia, a teológiai munkának önállóan kell lennie. Karl Barthra utal, aki „a kinyilatkoztatás valóságának megértésében könyörtelenül elutasítja a filozófiát és a természeti teológiát,” de úgy, hogy közben „a legnagyobb megbecsüléssel és érdeklődéssel kíséri figyelemmel a nagy gondolkodók vizsgálódását és igazságkutatását.”³⁰ Majd megállapítja: „A bölcselet művelésétől való idegenkedés, a filozófiai hajlam (erősz) elnyomása a fiatalabb

nemzedékben tehát inkább csak félreértésből, másodkézből átvett gondolatokból, olvasmányok félig-megemésztéséből, divatossá váló jelszavak hatására üthette fel a fejét”³¹ – nem pedig az igazi Barth hatására. A filozófiának a teológiára nézve végzetes ígézetét azonban nem lehet azzal orvosolni, hogy „távol tartjuk magunktól a filozófiát és nem törődünk vele.”³² Ezután sorra veszi azokat a területeket, amelyeken a filozófiai iskolázottságot a lelkési szolgálatban fontosnak tartja. Nem elég hogy „igazi tűz lobog az igehirdetőben”,³³ éles, határozott gondolatmenet, szabatosság, logika is szükséges. A Biblia szövegével való tusakodásnak feltétele az írásmagyarázati elvek és módszerek tisztázása és ismerete. Szükséges a teológiai felfogás következetessége és a meggyőződés megalapozottsága, egyrészt a középponti tartalom, másrészt a részletek összefüggésének látása. S mivel minden filozófiai rendszer kora vélekedését tükrözi, csak ezeknek az alapos ismeretében lehet megszólítani a kortársakat. A lelkészek értelmiségi létéhez és igazi műveltségéhez is elengedhetetlen a filozófiai iskolázottság és az általa felkeltett szellemi igényesség. A filozófia ígézetével és kihívásával szemben nem lehet orvosság a filozófiától való elfordulás. A „teológusok vagyunk és nem filozófusok” felkiáltás ezért – a teológia oldaláról tekintve is – elhamarkodott, túlzásba vitt és helytelen következtetések alapjául szolgáló jelszó.

A felvázolt imponáló törekvések mellett is aktuális Urbán Ernő megállapítása: „A reformátori teológia *öntudatos műveléséhez*, az elkanyarodás lappangó veszélye elleni erélyes és eredményes *védekezéshez* azonban jó szolgálatokat tehet a *megfelelő* filozófiai iskolázottság. Ezen a ponton azonban van *pótolnivalónk* nekünk, fiataloknak. (...) Sok vesződséggel jár, de a türelmes, kitartó fáradozás meghozná a maga gyümölcsét. Kell ez a kemény iskola, gondolataink megfegyvelése, hogy egész egyéniségünk határozott veretet kapjon. Isten szolgálatában is kemény-kötésű, kiforrott egyéniségekre, szilárd jellemű, nyitott szemű, fogékony szívű emberekre van szükség. Ennek elérésére pedig a filozófia szolgálata is számottevő.”³⁴

Kívánom, hogy e szavakat a mai teológusok megfogadják, a filozófusok pedig bennük magukra ismerjenek.

²⁷ URBÁN Ernő, A nyugati vallás. (Vallás és életforma. Ferdinánd István könyve.) [Könyvismertetés.] Lelkipásztor (18) 1941–42/8, 364–369.

²⁸ Lelkipásztor (19) 1942–43/5, 194–200.

²⁹ I. m. 194. o.

³⁰ I. m. 196. o.

³¹ I. m. 196. o.

³² I. m. 194. o.

³³ I. m. 197. o.

³⁴ I. m. 194. 199–200. o.

RIBÁR JÁNOS

Az igehirdetés hatalma*

AZ EGYIK LEGNEHEZEBB KÍSÉRTÉS: HATALOM

Isten szolgálóinak, lelkészeknek, igehirdetőknél, hitoktatóknál időnként valóban fontos szembesülniük a hatalom kérdésével. Alighanem az egyik legkockázatosabb emberi tényező: hata-

lom. Önmagában véve is nagy kísértés; szelíd, visszafogott, alázatos lelkületű emberek a hatalom kohójában könnyen megszédülnek, és addigi, pozitív tartalmú lélektani képletük ellenkezőjére fordul, s könnyen kifordulnak önmagukból is. Talán az egyik legnagyobb kihívás és kísértés a hatalom.

Éppen ezért dicséretes ötlet volt felhívni az érdeklődő lelkészek figyelmét arra a nem elsikkasztható tényre, hogy nem az övök a hatalom. A cím egy hitvallás töredék: „mert Tied... a

* A révfülöpi lelkészkonferencián 2000 szeptemberében elhangzott előadás szerkesztett változata.

hatalom... mindörökké." Ez egy olyan imádságban van benne, amit naponta elmondunk: mert a hatalom kihívás és kísértés. Hitünk próbája és alázatunk iskolája. Mégsem mienk a hatalom.

Sokoldalúnak látszik a konferencia anyaga. Remek ötlet a hatalom szociológiai feldolgozása, vagy az a teológiai megközelítés, hogy vajon tényleg minden hatalom Istentől van-e. Valamint a tudás és tanítás hatalma, a lelkipásztori hatalom (vagyis a kulcsok hatalma). A hatalom az egyház kísértése – feltétlenül igaz. Egyrészt, mert annak a szolgálatába szegődtünk, akié minden hatalom – miért is ne juthatna egy kevéske nekünk –, másrészt pedig örök emberi kísértés, személyiség torzító jelenség a hatalom. Nagyon erős és bölcs egyéniségnek kell lenni ahhoz, hogy ne káros, negatív módon hasson az emberre a birtokába jutó hatalom.

A konferenciát lezáró utolsó előtti alkalom nagyon bölcsen az egyik legkényesebb kérdésre, témára koncentrált: az igehirdetés hatalmára. Ezen a ponton vagyunk a legérzékenyebbek: igehirdetés és hatalom. Tekintettel arra, hogy körünkben kivétel nélkül mindenki letette a homiletikai vizsgáját, elemi dolgokat nem szükséges elmagyarázni, pl. azt, hogy az igehirdetés szolgálatával vagyunk megbízva, és hogy ezt milyen igehelyek nyomtatékosítják. Mindenki előtt világos és egyértelmű, hogy az igehirdetés a legelemibb kötelességünk.

Tanulmányoznunk kell újra és újra az Úr Jézus kísértéstörténetét. Három alapvető, az ember számára végzetes kísértés figyelhető meg, s az Úr Jézus is kénytelen szembesülni azokkal: ebben az esetben a harmadik kísértésről van szó. A Sátán – hazug módon – felajánlja Jézusnak a „világ minden országát és azok dicsőségét.” Talán itt látható meg a legjobban, hogy Jézus milyen egyértelműen, eddig nem érzékelt indulattal zavarja el a Sátánt. Az első két kísértésre (kövekből kenyér, templompárkányról leugrani) íráshellyel válaszol (meg van írva), de itt képményen felel Jézus: hüpage = takarodj tőlem (Mt 4,1–11).

KÍSÉRTÉS ÉS KÜLDETÉS

Személyes vallomásként azonban hadd idézzek fel valamit. Közönnel vettem a felkérést, és legelőször augusztus 23-án látam hozzá a munkához, a témához, a felkészüléshez. De minő „véletlenül” kezdtem hozzá: pontosan azon a napon az egyik napi ige 4Móz 23,12 volt: „Nekem vigyáznom kell, hogy csak azt mondjam, amit az Úr ad a számba.” A kerettörténet Bálák és Bálám konfliktusa a vándorló, választott nép miatt. Bálák – Moáb királya – félelmében azzal a kéréssel fordult az Eufrátesz mellett tartózkodó Bálámhoz, hogy átkozza meg az Egyiptomból kiözönlő népet, mert – úgymond – „az erősebb nálam... jól tudom, hogy akit te megáldasz, áldott lesz, és akit te megátkozol, átkozott lesz.” (22,1kk) Isten világosan megmondta Bálámnak, hogy „ne menj velük, ne átkozd meg azt a népet, mert áldott az.” (22,12) Bálák azonban még több gazdagságot ígért, és Bálám újra kitért, hogy „nem tehetek semmit” (22,18). De itt következik a kísértés, mert a folytatás a Bálám féle tiltakozás ellenére így olvasható: „De azért maradjatok csak itt ti is ezen az éjszakán, hogy megtudja, akar-e még valamit beszélni az Úr?” (22,19) Bálámnak tehát nem volt elég, hogy Isten egyszer határozottan eltiltotta ettől a vállalkozástól, esetleg abban reménykedhetett, hátha övé lehet az a nagyon nagy gazdagság, hátha meggondolja magát az Úr. Ezután következik a híres számár jelenet, amikor is a számár többet lát az okos és bölcs gaz-

dájánál. Bálák megtudva, hogy jön Bálám, az hiszi, hogy nyert ügye van, és büszke a diplomáciai érzékére. Bálám egyre mondogatja, alighanem itt nem neki, hanem az Úrnak lesz igaza, de Bálák, a moábita király nem képes meghallani a próféta szavát. S elkövetkezik az áldás Bálák akarata ellenére, és amikor a király szemrehányást tesz a prófétának, Bálámnak, hogy „elhoztalak ellenségeim megrottására, te pedig megáldottad őket” – ekkor felelte az idézett mondatot Bálám: „Nekem vigyáznom kell, hogy csak azt mondjam, amit az Úr ad a számba.”

Ez volt az egyik ige augusztus 23-án, amikor először komolyan a kezembe vettem a témát, és elkezdtem a töprengést. Eleve adott egy nagyon érdekes megfigyelés és – ha tetszik – ránk vonatkozatható megjegyzés: közismert, hogy Bálámnak tényleg van hatalma. A király – Bálák – is az információ birtokában van, hogy milyen nagy hatalma van Bálámnak: „Jól tudom, akit te megáldasz, áldott lesz, akit te megátkozol, átkozott lesz” (6. vers). Tehát Bálám hatalmának híre ilyen nagy! S az a nagyon érdekes és fontos, hogy hiába van ilyen világra szóló híre Bálámnak, a hatalom mégis csak egyedül Istené. Bálám azonban elhárítja magától a csábítást, de lelke mélyén esetleg felvetődhet benne: hátha meggondolja magát az Úr.

Bálám hatalma nem az övé! Ahogy az igehirdető esetében is: az igehirdetés hatalma nem az övé.

Augusztus 23-án a másik ige ez volt: „Ha az evangéliumot hirdetem, azzal nincs mit dicsekednem, mivel kényszer nehezedik rám.” (1Kor 9,16a). S természetesen melyikünknek ne jutna eszébe a Jeremiás-féle „perzselő tűz”. „Azt gondoltam nem törődöm vele (az igehirdetéssel, van más foglalkozás is), nem szólok többé az ő nevében. De perzselő tűzzé vált szívemben, csontjaimba van rekesztve.” (Jer 20,7kk)

A SZENT FÉLELEM

Furcsa és elgondolkodtató érzés volt, hogy két ilyen igével indíthattam a készülést erre a mai napra, amikor a hatalom egy nagyon speciális területével kell foglalkoznunk, méghozzá az igehirdetés hatalmával. Tekintettel arra, hogy ebben az összefüggésben – az igehirdetés összefüggésében – szerepel a hatalom kérdése, elsősorban az igehirdetésre kell odafigyelnünk. Nem vagyok ún. szak-homiléta, de gyakorló igehirdető igen, s érthető, ha úgy vélem, hogy az egyházi élet egyik legfontosabb területe az igehirdetés, a homiletika. Személy szerint elméleti és gyakorlati szinten elsősorban poimenikával (lelkigondozással) foglalkoztam (thanatológia, súlyos betegek, haldoklók, gyászolók), de mégis elvállaltam ezt a bevezetést, hogy én is rákényszerítsem magam az igehirdetői szembesülésre. Szembesülésre az ige hirdetésével. Mivel minden vasárnap szószékre kell állni – és olykor hetente többször is –, örültem a felkérésnek, hogy együtt elgondolkozzunk azon a félelmetes témán, hogy mi az a bátorságot, merészséget vesszük, hogy „Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében”, és a gyülekezet ráfeleli: amen! Úgy legyen: és most közös gondolkodásunkban szorítsa meg a lelkünket, tényleg úgy lesz és úgy van?

Nemcsak egyszerűen a saját gondolatainkat mondjuk el? Nemcsak egyszerűen a saját érzéseinket fogalmazzuk meg és vetítjük ki a gyülekezetre? Nem úgy van-e, hogy amikor kudarcaink miatt lehangoltak vagyunk, akkor könnyen mondunk dörgedelmes, ítéletes prédikációt, amikor fehérholló sikerünk-

nek örülhetünk, akkor jobban értjük az evangélium lényegét? Nem történik-e meg gyakorta, hogy fertőzzük a gyülekezetet saját vágyainkkal, elfojtásainkkal?

S még jó néhány hasonló fontosságú kérdést vehetnénk fel (és kell is felvetni). Tehát azért fogadtam el a felkérést erre a bevezetésre, hogy én magam is szembesüljek az igehirdetés elméleti és gyakorlati témájával, és arra kérjek mindenkit: szent félelemmel gondoljunk bele abba a döbbenetes és alig felfogható valóságba, hogy mi minden alkalommal, vasárnap és hétköznap azt a jogot vindikáljuk magunknak, hogy az élő Isten nevében beszélünk azt, hogy a Szentháromság Egy Igaz Isten szólal meg általunk. Mert azt mondjuk, hogy „nevében”! Micsoda óriási felelősség, rettenetes felelősség. Itt szükséges, hogy megérintsen bennünket a „misztérium tremendum”, a szent félelem (vö. R. Otto).

KIHÍVÁS: A KÉSZÜLÉS

Éppen ezért történt meg, hogy minél többször elgondolkodtam a témánkról, annál jobban azt éreztem, hogy meg kellene változtatni a címet: az igehirdetés kísértése, lehetőségei, feladata, célja, módszere, esélye. Mert minél jobban belegondoltam, annál jobban világossá lett, az igehirdetés valóban hatalom, de nem a mi emberi hatalmunk, nem a mi emberi lehetőségünk, bár ránk van bízva. Annál jobban világossá lett, hogy az igehirdetésben vagy kizárólag Isten hatalma nyilvánul meg, vagy csupán a mi emberi erőfeszítésünk, és akkor nagyon gyakori a gyülekezet-fertőzésünk. A legszebb és a legkétségesebb emberi vállalkozásunk az ige hirdetése. S nemcsak a konfesszionális pluralizmus bizonytalanít el, vagy rendít meg (sőt ez a legkevésbé), hanem az, hogy én a bűnös ember vindikálhatom magamnak azt a jogot, hogy az Atya, Fiú, Szentlélek nevében beszéljek! Sőt, ha a „nevében” beszéljek, akkor azt kell mondani, hogy ezt és ezt most nem XY vagy NN mondja, hanem a Szentháromság egy igaz Isten! S ez félelmetes gondolat, mert az igehirdetés hatalmának ez az egyetlen forrása. Nem győzőm hangsúlyozni: félelmetes belegondolni abba, hogy én, a bűnös ember Isten szócsöve lehetek. Ezek után már nem is lehetne más témám, éppen erre a gondolatra nézve – én Isten nevében szólók, ergo mintha Isten szólna – egy szent reszketésnek kell átjárnia a tagjaimat: tényleg Isten szól általam? Engedem én Istent megszólalni? Vagyis megteszek én mindent, hogy általam valóban az Isten szóljon? S természetesen itt jön elő egyrészt az imádság kérdése, másrészt a készülés kérdése. S ebben az esetben már a görög nyelv tudása nem a tanulás szorgalma, hanem az igazi istenfélelem. S az egzegézis elkészítése, a meditáció felépítése már nem szorgalom kérdése, hanem istenfélelem.

Mert az igehirdetésnek más hatalma nincs, de ennél nem is lehet kevesebb: az igehirdetésben megszólal az Isten! S éppen ennek összefüggésében kell átgondolnom: megteszek-e mindent az igehirdetés érdekében? Még akkor is, ha az igehirdetés hatalma nem az én műveltségem vagy felkészültségem, nem az én produkcióm, de nem vonhatom ki magam annak a feszültségéből, hogy mégis szerepe van itt a felkészültségnek és a műveltségnek, emberi hozzáállásomnak. Nem a vízcsep teremt a vizet, de azon keresztül folyik. S ha berozsdásodik, korrodál a vízcsep, ha nem lehet kinyitni, mert beszorult, akadályba lesz annak, hogy a tisztátalan mosakodjon, a szomjas igyon. Nem az igehirdető találja ki az ígét, de veszélyes, ha berozsdásodott, vagy ha beszorult: a

rossz csapon keresztül csurran és cseppen, és sokszor maga a víz is rozsdássá válik. Az elektromosság világában is: nem a vezeték termeli az elektromosságot, de a vezetéknek mégis jelentős szerepe van abban, hogy mekkora áramot, mennyi feszültséget szállíthat. Nem a vízcsep, nem a vezeték – de szükség van a vízcsepnek és a vezetéknek. Egyik elemi erő sem (vizet vagy áramot) a hordozó eszköze termeli ki, de szállítja, közvetíti, s belátjuk, mindkettő állapotának komoly függvénye a közvetítés minősége. S ha végképp rossz a csap, vékony, vagy rozsdás a vezeték, akkor egyszerűen ki kell cserélni, vagy ott hagyják a falban, és másikat szerelnek fel. Isten óvjon bennünket attól, hogy mi ilyen feleslegessé vált csapok vagy vezetékek legyünk, akik csak emlékeztetünk arra, hogy rajtunk keresztül megszólalhatna az Isten beszéde – és ne a mi beszédünket fűjjük.

Igaz, hogy az igehirdetés esetében is Istené minden hatalom, de úgy tetszett a mindenható Istennek, hogy erre a szolgálatra embereket válassz ki. Éppen ezért a lehető legnagyobb odaadással és elkötelezettséggel kell vállalnunk ezt a szolgálatot.

KONKRÉTAN A FELKÉSZÜLÉSRŐL

Felkészültségünknek három vonatkozása van: mivel igehirdetésről van szó, természetesen az első vonatkoztatásunk az ige valósága (Szentírás értése), a második a gyülekezet közössége (lélektani és szociológiai valósága, csoportdinamika) és a harmadik az igehirdető személye (lelki- és hitélete). Magyarországon, a református egyházon belül Gyökössy Endre áldott emlékü lelképásztor és tudós igehirdető volt az, aki mindig hangsúlyozta, hogy mindent tudni kell a vetésre szánt magról (igeértés, nyelvek, egzegézis, kortörténet), de ismerni kell a talajt is, amibe vetni szándékozunk. Nem mindegy, hogy milyen talajba milyen mag és mikor kerül, és ő elég sokat beszélt a talaj előkészítéséről is. Itt csak annyiban egészítenénk ki a felvetést, hogy ismerni kell a földi magvetőt is, azaz mi magunkat is, vajon miért vállaltuk a magvetést.

Tehát pontosabban és áttekinthetőbben:

1) Ige – az igehirdetés alapja, forrása: a Szentírás kezelése, értése, fordítása, hermeneutikája. 2) A gyülekezet közössége, illetve a csoportdinamikai vonatkozások mellett párhuzamosan az egyéni vázlatok is fontosak. 3) És végül önmagunkra is figyelmet kell szentelnünk, azaz a magvetőnek önismeretre van szüksége annak érdekében, hogy ne rozsdás csap, vagy eltört vezeték legyen, ahol csak néha van érintkezés a drótok végei között, és olyankor felszikkázik valami, máskor meg teljes a sötétség. (Ezzel a 3. ponttal most nem foglalkozunk, noha szükséges lenne külön figyelmet szentelnünk rá, azaz önmagunkra).

BŐVEBBEN

Természetesen itt csak egy bevezetésről van szó, és az általam ismert és elérhető anyagot szeretném a jelenlevőkkel megosztani mintegy kiindulási pontként. Talán a legkevésbé a textus feldolgozás maradt a háttérben, hiszen azzal állandóan szembesülünk, amikor elolvassuk, és különösen is, amikor az előttünk levő szolgálatra gondolunk. Érdekesség: vannak, akik szándékosan és tudatosan nem használnak görög szövegre támaszkodó egzegézist, hanem első vagy második, vagy akárhánynadik

igeolvasatukra támaszkodva fogalmazzák meg és mondják el az ige hirdetését. S arra hivatkoznak, őket a Lélek vezeti. Nekem ebben az esetben súlyos kérdésem ez: vajon az istenhitt helyett ilyen esetben nem az önhietség-e a mozgatórugó? Én már nem tudok kilépni ebből a sablonból: eredeti szöveg, szkopusz, meditáció, ige hirdetési vázlat és kidolgozás. Ez az a rész, amiről tehát újra és újra beszélnünk kell, tekintettel arra, hogy *ige hirdetésről* van szó és nem szent beszédéről, nem vallásos témájú előadásról. Az ígének, azaz Istennek kell megszólalnia, ehhez pedig nekünk fel kell készülnünk, és közben engedni kell, hogy Isten készítsen fel bennünket, és tegyen alkalmassá erre a szolgálatra. Gyakorlati tanács: legalább 1 vagy 2 esztendőnként érdemes alaposan átolvasni egy olyan homiletikai szakkönyvet, ami szembesít a saját gyakorlattal, és ehhez párosulhat egy-egy evangéliumnak, vagy epistolának az egzegézise. De nem hanyagolnám el a dogmatikát sem. Pl. újra olvasok korábban, évekkkel ezelőtt olvasott homiletikát. Annak idején Groó professzor jegyzetéből vizsgáztunk – még meg is van –, most direkt elő is vettem. Más kérdés, hogy van egy-két mosolyra fakasztó dolog benne (pl. hogy alkalmazkodni igyekszik szegény, jobb sorsra érdemes professzor a szocializmushoz, a diakóniai teológiához), de van benne néhány nagyon alapvető információ. Nagy haszonnal forgathattam a katolikusok – Rolf Zeffass: Nevedet hirdetem – könyvét, és szeretettel ajánlhatom a vitatott című, „Hiszek az ige hirdetésben” művet, szerzője: John R.W. Stott (Széll Bulcsú fordította).

Egzegézisre nem hozok példát, hiszen sokféle kommentár létezik.

A másik terület – a vetésre szánt mag után – a gyülekezet és azok, akik a gyülekezetet alkotják. Elsősorban a gyülekezet, másodsorban az ige hirdető személye vonatkozásában remek segítséget kaptam évekkkel ezelőtt egy olyan kutatótól, akinek német nyelven jelent meg az a műve, amit több évi gyűjtő és kutató munkával állított össze. Hans van der Geest: *Du hast mich angesprochen* (Die Wirkung von Gottesdienst und Predigt), Svájcban jelent meg 1978-ban a könyv. Évek óta forgatom, mindig sok segítséget, eligazító gondolatokat kapok a könyvből, és segíti az ige hirdetői habitus tudatos alakítását.

Elsősorban a gyülekezet valóságát veszi figyelembe, természetesen úgy, hogy tudja és tudatosítja: a gyülekezet várakozásokkal teli egyénekből áll, s éppen ezért az egyént közelítette meg a módszerével. A szerző módszere az volt, hogy istentisztelet után egy elemző beszélgetésre került sor a kutatást végző, az ige hirdető és az ige hallgatók egy csoportja között. Ami itt elhangzott – ennek is megvolt a megfelelő módszere – azt össze-sítette a szerző, és erre támaszkodva írta le elemző, ugyanakkor eligazító, de minimum felvilágosító, informáló művét.

Mindazt természetesen figyelembe kell venni, hogy ha a művet 1978-ban, Nyugaton (Svájc) adták ki, akkor ez azt jelenti, hogy az ebben található gyűjtött és elemzett anyag a 70-es években keletkezett, és az akkori kulturális, társadalmi, politikai atmoszféra egészen más volt, mint napjainkban. Akkor még Európát aknákkal éktelenített fal és vasfüggöny választotta el, bár enyhülési folyamatok már homályosan – de még csak reményt keltően – látszottak. Akkortájt talán még erőteljesebb volt az egyháztól való elidegenedés, mint napjainkban, s az akkori honi, hivatalosan is ateista kormányzat büszkén hivalkodott sátáni statisztikájával, hogy milyen mértékben fogynak a templomi esküvők, a keresztelők, s szaporodnak a csak világi esküvők és a megfizetett névadók. Egyedül a temetőben őrizte

helyzetét az egyház, bár vidékünkön manapság már a temető sem érintetlen terület az elidegenedés szellemétől.

A HÁROM DIMENZIÓS ELVÁRÁS

Annak ellenére, hogy más időben keletkezett a mű, azt gondolom, hogy alapvető felfedezései, meglátásai, leírásai megfelelnek a mai valóságunknak. Lényegében abból indul ki a szerző, hogy milyen lelki készséggel, elvárással, várakozással, szükséglettel érkeznek azok a templomainkba, akik egy-egy vasárnapi vagy ünnepnapra istentiszteleten részt vesznek. Világos, hogy egy bizonyos élmény-készséggel jönnek a templomba az ige hallgatók, aminek lényege a három dimenziós várakozás. Tehát a szerző a gyülekezet tagjaiból, azok várakozásaiból, szükségleteiből, elvárásaiból indul ki, és empiriára támaszkodó evidenciaként kezeli, hogy az istentiszteletnek élménnyé kell lennie, azaz az érzelmek síkján (is) kell lejátszódnia. Azt állítja, hogy az emberi lélek – jelképesen értendő – 2/3-os valóságában érzelmi síkon, és az intellektus szintjén pedig 1/3-os valóságban. Vagyis jóval nagyobb az érzelmi elvárás, mint az intellektuális késztetés.

Maga a szerző is elismeri, hogy az általa felállított vizsgálati módszer abból a szükségletből alakult ki, hogy valamiképpen meg kell ragadni az ige hirdetés és az istentisztelet jelenségét. Vagyis fel kell állítani egy olyan rendszert, amely a reflexiót lehetővé teszi, méghozzá azt, hogy a reflexiók kiindulási pontja az ige hallgatók élményei legyenek.

Állítása szerint az egyik legfontosabb kulcsszó a „személyesség”. Legyen személyes az istentisztelet és az ige hirdetés. Sose túlozzunk el semmit, de lényegében megértendő, hogy sokszor *fontosabb a személyes viselkedés, mint az, hogy az ige hirdető mit mond*. Ottó Haendler volt az első, aki felismerte az istentisztelet és az ige hirdetés lélektani hatását, és erről jelentős munkát írt.

Az általam idézett szerző azt állítja, hogy minden teljes istentisztelet és ige hirdetés háromdimenziós, plusz a negyedik – vagy még inkább az első – Isten szeretetének dimenziója. Ahogy a tér-időt is 3+1 dimenziósoknak nevezik, itt is a 3+1 dimenzióval számolhatunk. A mi esetünkben a három dimenzió írható le a legkönnyebben, mert egyszerűen empirikus megfigyelésre van szükség. A templomba jövők lelki világában háromdimenziós várakozás van, és ha ezt a várakozást, vágyat, szükségletet sikerül kielégíteni, akkor hatásos volt az ige hirdetés, az istentisztelet, ha nem, akkor csalódottan megy haza, és esetleg többet nem jön, vagy csak ritkán bukkan fel, amikor újra ugyanazokkal a szükségletekkel, várakozásokkal megy el.

A HÁROM DIMENZIÓ

1) Az elrejtettség dimenziója: vagyis az ige hallgató elemi szükséglete az elrejtettség utáni vágy legyen védve, féltő szeretettel vegyék körül. Mellesleg ezt számos ígéssel is lehetne igazolni, mennyire meg is szólal a Szentírásban Isten szeretetének ez a törekvése. Theodor Bovet kis könyvére hívnánk fel a figyelmet *Félelem és elrejtettség* címmel. Az elrejtettség dimenzióját általában a szeretet, a személyesen megjelenő, megfogalmazott és kisugárzott szeretet, valamint a régi, megszokott képlet, tradíciók fennállása jelenti. Mivel az elrejtettség utáni vágy a lélek legmélyebb rétegei felé visz bennünket, itt az ember a régi, meg-

hitt, megszokott dolgokat és képleteket keresi. Ez bizonyos értelemben a regressziót jelenti, aminek azonban van pozitív tartalma is. Itt tehát a múlt idő-kategóriájának van szerepe és jelentősége (vö. régi szép idők kifejezése).

Azt is hozzáteszi a szerző, hogy az emberi léleknek ez a leg-
elemibb szükséglete, sőt infantilis szükséglet, és pusztá regresszió marad a másik két dimenzió nélkül.

2) Mivel az ember a hétköznapi élete során szinte állandó nyomás alatt, teher alatt él, lelkének másik vágya az időnkénti felszabadulási élmény, sőt – így fogalmazza – a megváltás sóvárgása, illetve kevésbé vallásos kifejezéssel élve: a megszabadulás utáni vágy. Pl. hogy legalább egy rövid időre kiszabaduljon hétköznapi élete fogságából, hogy egy kicsit felszabaduljon. De ennél még többre vágyik az igehallgató, mert nemcsak egy pillanatnyi kikapcsolódásra vágyik (az a szórakozás), hanem új életre, új lehetőségekre. Az élet kialakult szerkezete terhet jelent, és valami újra, vagy megújulásra vágyik a templomba, igehallgatásra érkező személy. S ebben az esetben a jövő felé fordul.

Az a vágya, hogy élete sötétségében fény gyulladjon, hogy a hétköznapi élet kilátástalansága helyett valami rálátása legyen a jövőre. A megváltás utáni sóvárgás olyan életérzés, aminek alapvetően két oldala van. Az egyik a szenvedés, a másik a reménykedés. Ha egy élethelyzet nagyon nyomorúságos, és az érintett ennek teljesen a tudatában van, akkor ennél a helyzetenél kísértő jelenségeként van jelen a megkönnyebbülésre, a megszabadulásra való várakozás. Sőt, ha azt éli át az ember, hogy helyzete megoldhatatlan, akkor lelke mélyén vágyakozik a csodára, a csodálatos, a nem várt, a nem kiszámítható fordulatra. S itt lényegében visszhangozhat bennünk a kereszt és a feltámadás, mint nem várt, nem kiszámítható fordulat. Ezt csak az Isten tudhatta.

Vagyis az érintett sejti, esetleg tudja, hogy számíthat a megváltásra, a megszabadulásra és az élet új folytatására. Ez olyan várakozás, ami éppen az evangélium szerkezetének és lényegének felel meg.

A megváltás utáni vágyakozás előfeltétele, hogy az előforduló problémák megoldhatatlanok, vagyis hogy a megszokott és áttekinthető ismert mód keretében valós reményre nincs okunk. Tehát itt vége az emberi lehetőségeknek, és marad a választás: vagy passzív megadás a sorsnak és végső pusztulás, vagy egy csodálatos vágyakozás és várakozás a csodára, az isteni segítségre. S amikor a megoldhatatlan problémák terhe alatt szembesül az ember a megváltás hírével, akkor vagy a szkepszis, a kételkedés kerül előtérbe, vagy a csodálkozás. Vagy a hitetlenkedés, hitetlenségbe átsapva, vagy a felszabadult rácsodálkozás. Vagy hihetetlen a hallgató számára mindaz, amit hall a megváltásról, az új élet lehetőségéről, vagy ámulva csodálkozik rá. Itt közömbösségnek helye nincs. Vagy nincs az ember kilátástalan helyzetben, és nincs szüksége megváltásra sem, vagy ha tisztán és igazán hangzik Isten felszabadító evangéliuma, felkapja a fejét, és élő reménysége lesz.

Nagy szerepe van itt a rácsodálkozásnak az evangélium felszabadító erejére, mind a hallgató, mind az igehirdető részéről. Legfeljebb az az egyik izgalmas kérdés, hogy vajon milyen rendszerességgel lehet kiváltani ezt a rácsodálkozást. Ha komolyan veszem az 1Kor 2,9-et, akkor teljes rendszerességgel, mert „amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett”, azt készítette Isten az őt szeretőknek. Mindig abból kell élnie az igehirdetésnek, hogy szinte hihetetlen az evangélium, hihetetlen, hogy annyire szeret minket az Isten.

(Hans Adolf Oelker egy különös jelenségre hívja fel a figyelmet, és talán nekünk sem árt ezt megszívlelni. Oelker szerint bizonyos igehirdetők és igehallgatók között jelentős diszcrepancia van. Az igehallgató számára igen nagy a jelentősége annak, hogy templomba megy. Ünneplőbe öltözik, és kilép a megszokott, hétköznapi világából, és a templom küszöbén át belép egy szent térbe, ami tehát jelentős mértékben különbözik az ő megszokott szoba-konyhás, vagy akármilyen világától. Vagyis az igehallgató a megszokott közegéből egy különleges és csodálatos világba lép át. S közben valami olyasmire vágyakozik, amit hétköznapi életében egészen biztos, hogy soha nem talál meg. Na és mi a helyzet a legtöbb igehirdetővel? Az ő számára viszont teljesen megszokott, normális, majdnem hétköznapi eset, hogy templomba megy, hogy átlépi a templom küszöbét. S azért, hogy a szolgálatában aktualizál, sőt modernül fogalmaz, csökkenti is a maga számára a templom erőterének különlegességét. Ha túlzottan erőltetve, mindenáron aktualizál, ha túlzottan modernkedve beszél, majdnem szlenget, az igehallgató csalódottá válik.)

Az igehallgatók lelkük mélyén várnak valami olyasmire, ami csodálkozást vált ki belőlük, és ezt közönséges hétköznapi beszédmóddal aligha lehet elérni.

3) A bizalom, azaz az elrejtettség, valamint az evangélium, azaz a megváltás dimenziója mellett nem hagyható figyelmen kívül a harmadik sem, a megértés dimenziója. Mindenkinek vannak kérdései, mert ilyen az életünk. S ha ezekre a kérdéseinkre megérthető választ kapunk, akkor annak nagyon nagy a jelentősége személyes életünkre nézve.

Ugyanis hitünk esetében láthatatlan dolgokkal foglalkozunk (Zsid 11,1). Ami nekünk egzisztenciálisan nagyon fontos, kézzel nem fogható, éppen ezért bizonyos fokú bizonytalanság, vagy legalábbis megkérdőjelezhetőség jellemzi. A hit dolgaira gondolva mindig az a jellemző, hogy kétely és megkérdőjelezhetőség bukkan fel. A hívő embert bármikor elfoghatja a kétely érzése. A hitünk bizalom, és éppen ezért – mert nem látható dolgokról van szó – állandóan minden megkérdőjelezhető. Különösen, ha az életünk valamiért krízisbe, vagy konfliktushelyzetbe kerül. Vagyis a bizonyosság és a bizonytalanság, a szilárd hit és a kétely feszültségében állunk. A bizonytalanság is egy érzés. Hasonló az üresség, vagy az összetört illúziók érzéséhez.

Kísértések, krízisek jelentkezhettek, és máris felbukkannak a hívő ember lelkében a kétségek és a kérdések, és ezekre a kérdésekre szeretne választ kapni. Ezekre a kérdésekre, amelyek érzelmi mélységből keletkeznek, értelmes, értelmet elérő és megnyugtató választ szeretnének kapni. A kérdések súlyától roskadó ember lelki óhaja, vágya a megértés, a felismerés vágya, óhaja. De ide tartozik a hívő meggyőződés megerősítésének a vágya, óhaja is.

MÉGIS KINEK A HATALMA?

Tisztázandó kérdések

1) Van-e bennünk annyi alázat, hogy belássuk és elfogadjuk, nem a mi hatalmunk, sőt nincs bennünk az igehirdetés hatalma, nem áll a rendelkezésünkre? Elmondjuk, és a többi az Isten titka, a Szentlélek hitet ébresztő titka, mert a szél ott fú, ahol akar (Jn 3). És mégis vállalni kell, mert felszólítást kaptunk, hogy ne félj, csak prédikálj. (ApCsel 18,9–10.: „Ne félj, hanem szólj, és ne hallgass: mert én veled vagyok...”)

2) Ugyanakkor van-e bennünk annyi alázat, hogy ennek ellenére mindent – ami az én lehetőségem – meg kell tenni az igehirdetésért? Ennél nehezebb paradoxont kitalálni sem lehetne: nem az én hatalmam, de mindent nekem kell érte megtennem. Az olimpiai sportoló tisztában van a felkészültségével, és nagyjából kiszámíthatja az eredményt, minimum azt, hogy ő mennyit fog elérni ezen vagy azon a színen, ebben vagy abban a sportágban. Az igehirdető soha nem számolhatja ki a jól előkészített igehirdetés hatását, hatékonyságát sem. Sőt olykor a jól felkészültség ellenére is silány lehet az eredmény. Mert ez egyedül Isten hatalma.

3) Ugyanakkor van-e bennünk annyi alázat, hogy elhordozzuk azt a paradoxont, hogy a nem felkészült igehirdető szinte majdnem kiszámolhatja az eredménytelenséget, mert a gyülekezet mindig felismeri, ha szalmacséplésről, üresjáratról van szó? Együtt tudunk-e élni a feszültséggel, hogy a jól felkészült igehirdető és a jól elkészített igehirdetés gyümölcse egyedül és kizárólag Istentől függ, de a rosszul felkészült és rosszul elkészített igehirdetés egészen bizonyosan keserű gyümölcsöket fog eredményezni.

Ehhez kell az igazi alázat. Itt van szükség az igehirdető alázatára, és így kell együtt élnie azzal a ténnyel, hogy felkészültsége semmire sem garancia, felkészületlensége viszont kézzel fogható eredménnyel jár együtt.

A Szentírásban találkozunk olyan igehirdetőkkel, szolgálókkal, akik kompetenciájuk ellenére is olykor csődélményen mentek keresztül. Illés próféta az egyik nagyon is szimbolikus értékű egyéniség, hiszen a lehető legnagyobb küzdelmei egyike után a csalódottság, a szorongás vesz rajta erőt. Hiába mutatja meg az Isten hatalmát a Baál papok elleni harcban, egyszer csak reszketve omlik össze egy szeszélyes asszony múlandó hatalmának hírére. Illés káprázatos hatalma nem sajátja, és a megtámadottság, a kikezdettség, a kísértés helyzetében összeomlik, mert a hatalma nem az övé. Ahogy egyik szolgának a hatalma sem az övé. (vö. 1Kor 17k)

A másik kedves és vigasztaló példa Jézus Krisztus igehirdetői szolgálata. Jn 6-ban nagyon komoly, alapvető igazságokat fogalmaz meg az élő hit valóságáról, azaz, hogy inkorporálni kell a lelki igazságot, őt magát befogadni testestől és lelkestől. Aki nem issza a véreket, nem eszi a testemet. Ezt az ekszusziával kimondott szavait kételkedéssel és elutasítással fogadják, ekkor kérde meg a közvetlen belső kör tagjait, legközelebbi tanítványait: ti is el akartok menni? Mert előbb érintőlegesen idézett beszédét „kemény beszédnek” tartják, és felteszi a tömeg magamagának a kérdést: „ki hallgathatja ezt?”. Ugyanakkor

nem csodálatos hatalom, erő-e az igehirdetésre való készülés is? Amikor az ember valóban elmerül az ige mélységeibe, csodálatos távlataiba, és új dimenziók tárulnak fel előtte, és szinte elragadtatás állapotába kerül, és szárnyalni kezd a lelke?

S mennyire tudjuk alázatosan elhordozni, hogy a legszárnyalóbban elmondott igehirdetéseink tompán puffannak, és látszólagosan teljesen eredménytelenek? Vagy hogyan éljük meg azt a gyakori jelenséget, hogy letörtén és megalázottan jövünk le a szószékről, és minket lep meg a legjobban, hogy soha annyian nem köszönték meg az igeszolgálatot, mint esetleg egy ilyen esetben? Máskor ruganyosan és büszkén lépkedünk le a szószékről, szinte lebegve jövünk alá, és a legnagyobb meglepetésünkre teljes a visszhangtalanság. Mert nem a mi hatalmunk ez. De akkor miért kell benne részt venni? Mert megszólított az, akinek viszont ez a hatalma. S ettől a ponttól kezdődik küzdelmünk az alázattal. Nem tőlünk függ, de rajtunk is múlik. Az igehirdetés eredményességéhez semmi köztünk, de hatástalansága és eredménytelensége a mi felelősségünk. Lusta és felelőtlen módon előkészített igehirdetést viszont egészen biztos, hogy nem áld meg az Isten. A legjobb felkészültség viszont semmire sem garancia, legfeljebb az a nagy kérdés adódik, amit Jézus tett fel Péternek a nagy kudarc után. A Feltámadott Péter kudarcát ezzel a kérdéssel zárta le: „Péter, szeretsz-e engem?”

Vagy felidézhetjük még Jónás próféta alakját: milyen hatása is volt az igehirdetésének? Bűnbánatra és megtérésre szólította fel őket, és a niniveiek hallgattak rá. Sikeres volt a prédikálása. Mégis összeomlott Jónás, mert nem alázattal fogadta Isten akaratát és cselekvését.

Az igehirdetés a mi keresztünk és az Isten hatalma! Közel 30 éve szolgálók Isten kegyelméből. S ha azt veszem, hogy hetente csak 2–3 igehirdetést mondtam el nagy átlagban, akkor az 30 év alatt közel 3–4000 igehirdetés. De sokszor éreztem úgy, üresjárat és haszontalan, és csak évekkel később érkezett levelek erősítettek meg a lelkeszi szolgálatban. Akkor és ott nem tudtam, hogy van-e értelme felmenni a szószékre, de 10 évvel később valaki megírja, hogy azzal a bizonyos – általam is elfelejtett – igehirdetéssel az életét mentette meg... de ki? Az Isten!

Végül: mégis kinek a hatalma ez? Az igehirdetés hatalma – az Isten hatalma! S vegyük nagyon komolyan az 1Kor 1,21-ben, hogy tetszett az Istennek, hogy „az igehirdetés bolondsága” által közvetítse számunkra az evangéliumot. S talán ebben az összefüggésben is szabad elfogadnunk Pál apostol kijelentését, hogy mindez azért lehet így, hogy „egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt.” (1Kor 1,29). Mert minden az ő munkája!

A lelkigondozás órája

Szerk.: Szabó Lajos, Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. 339 old.

„Adj a bölcsnek, és még bölcsőbb lesz,
tanítsd az igazat,
és ő gyarapítja tudását.”
(Péld 9,9)

„Lelkész úr! Van egy problémám, amit semmiképpen nem tudok megemészteni!” A közelmúltban voltam tanúja ennek a mondatnak, amely a bevezetője volt csupán annak a kétségbeesett kérdésnek segélykiáltásnak, ami egy kis falunak az utcáján hangzott el a lelkész felé.

Hány nehéz sorsú ember várja kimondva, vagy akár kimondatlanul is a lelkész, a barát, az embertárs segítségét? Pilinszky János azt írja Keresztről keresztre című írásában, hogy minden életkornak megvan a maga küzdelme, problémája, keresztje – a csecsemőkortól egészen az öregkorig. Minden ember életében és az egyes ember életútjának minden szakaszában adódnak nehéz élethelyzetek. Ilyenkor különösen nagy szükségünk van segítségre, bátorításra, meghallgatásra, útmutatásra. Ahogy Pál apostol írja: „Egymás terhére hordozzátok: és így töltsétek be a Krisztus törvényét!” (Gal 6,3)

Ennek a ránk bízott feladatnak a betöltéséhez – amely minden ember emberségéhez és a keresztény ember kereszténységéhez hozzá tartozik, a lelkészi hivatásnak pedig alapja és lényege – kíván útmutatást nyújtani a Teológiai Irodalmi Egyesület legújabb kiadványa, A lelkigondozás órája című tanulmánykötet. A kötet az Evangélikus Hittudományi Egyetem Gyakorlati Teológiai Műhelyének munkája. A Műhely tagjai, a megjelent kötet szerzői között találunk fiatal, néhány éve szolgálatba állt lelkészeket éppúgy, mint több évtizedes tapasztalattal rendelkezőket; férfi lelkészeket éppúgy, mint lelkésznőket. Így a kötetet végigolvasva a magyarországi evangélikus lelkészi kart reprezentáló szerzőkön keresztül átfogó képet kapunk a lelkészi munka sokszínűségéről és kihívásairól.

A kötetben találunk „fajsúlyosabb”, hosszabb és rövidebb terjedelmű tanulmányokat egyaránt, amelyeket szemléletes fejezetcímek rendszereznek, mintegy csokorba kötve a hasonló témakört tárgyaló írásokat.

Korszerű alapvetést ad a kötet egészéhez Szabó Lajos tanulmánya, melynek témája a gyülekezetben végzett lelkigondozói szolgálat. A lelkigondozás feladatát az egyik legszélesebb körben elterjedt irányzat nyomán úgy határozza meg, hogy az nem más, mint segítségnyújtás az élet felőli bizonyosság megtartásához, vagyis az élni akarás megalapozása, erősítése, megújítása. A lelkigondozói irányzatok felvázolása, valamint az egészséges lelkigondozói munkavégzés személyes feltételeinek tárgyalása után hangsúlyozza a szerző a gyülekezet mint poimenikai erőter fontosságát, amely a valóságos segítő szolgálat alapja. A tanulmány a preventív lelkigondozás bemutatásával zárul mint ami a lelkész és a gyülekezet mindennapos szolgálatának leggyakoribb tevékenysége.

A gyakorlati teológia két, egymástól látszólag távol álló

ágának, a valláspedagógiának és a liturgikának a kölcsönhatását mutatja be Hafenscher Károly cikke, amely a szerző megfogalmazása szerint már-már nélkülözhetetlen eszköze az egyház megújulásának. A tanulmány alapgondolata, hogy a liturgiát a tanítás, a tanulás és a nevelés oldaláról megközelítve kell vizsgálni. Megrajzolja a magyar valóságot, és irányt mutat a jövő felé.

A konfirmációról és a fiatalok között végzett szolgálatról szól Pángvánszky Ágnes írása. Központi gondolata, hogy ehhez a munkához olyan környezetet kell teremtenünk, amelyben létrejöhet a Krisztussal való találkozás, és a fiatalok a Krisztuskövetés mellett kötelezik el magukat. A cikk a holisztikus keresztény oktatás szemléletmódjával íródott, és hangsúlyozza, hogy a konfirmációi oktatás befejeződésével még nem érhet véget a keresztény ember egész életén át tartó tanulási folyamata. A keresztény gyülekezet tanuló közösség!

A protestáns egyházakban nem ritkán elhanyagolt témát vesz nagytó alá Percze Sándor tanulmánya: a lelkész személyes lelki életét. „Egyházunk helyzete, benne lelkészi, teológus karunk jövője – írja a szerző – attól függ, visszatalálunk-e szolgálatunk középpontjához, lényegéhez, szívéhez. Ki merünk-e lépni az élet sűrűjéből a csendbe? ... Ha igehirdetői, lelkigondozói szolgálatunk válságának miértjére kérdezzük rá, vajon nem az elhanyagolt imádságban (Istennel való személyes kapcsolat, érintkezés) kell keresnünk a választ?” A tanulmány fő kérdése, hogy hogyan és miért lett az imádság idegen a protestáns egyházakban. Milyen út vezetett a „lelki formálás” elhagyásához? Hogyan lehet lelkész a lelkész anélkül, hogy lelkiileg formált hit határozná meg életét? Hogyan lehetnek gyülekezetek keresztény gyülekezetek anélkül, hogy nem tapasztalják meg, mi a lelki élet gyakorlati megvalósulása? A konkrét imádságformák bemutatása sem marad el, kiemelt hangsúlyt biztosítva Luther imádságos gyakorlatának ismertetésére. A tanulmány konklúziója, hogy a gyakorlati teológiának sürgős feladata a theologica ascetica újrafelfedezése és visszavezetése a tudományos életbe. „Csak a csendből lehet igazán belépni az életbe.”

Sokéves tapasztalat és tudományos munka áll Ribár János tanulmányának hátterében, melynek címe: Kísérő szolgálat súlyos betegek mellett. A téma alapos feldolgozását a szerző saját lelkigondozói gyakorlatából, valamint a szakirodalomból vett esettanulmányok segítik és teszik szemléletessé.

Személyes hangvételű írás a falusi ember megszólíthatóságáról Takács Eszter tanulmánya. Fontosnak tartom kiemelni ezt az írást, hiszen a lelkészi kar jó része ma is és a jövőben is falusi gyülekezetben végzi munkáját. A tanulmányban szép stílusban fogalmazódnak meg a falusi jellegzetességek, a vidéki ember élethelyzete, a falun élő lelkész kihívásai. Ötleteket kapunk a falusi gyülekezetépítés szempontjaihoz. Az egész íráson átsüt a szeretet és a mélységes tisztelet a falusi ember, a falusi gyülekezet és a falusi lelkészi hivatás iránt.

A fent említett tanulmányok a teljesség igénye nélkül csupán

ízelítőt próbálnak adni a kötet sokszínű tartalmából. A változatos témák közül szeretnék még néhányat megemlíteni:

- Milyen eszközök állnak rendelkezésünkre a prédikációs gyakorlatban, amelyek lehetővé teszik kortársaink megszólítását?

- A szimbólumok, képek felhasználásának lehetőségei a lelkipásztori munkavégzésben. Milyen lehetőségeket rejt a szimbólumok felhasználása az egyházi gyakorlatban?

- Fiala lelkész találkozása az idősödő gyülekezeti tagok életével.

- Felekezeteiket összekötő házasság – az ökumené gyakorlatának kihívásai.

- A temetés mint gyülekezeti esemény.

- A hitoktatás családot is érintő eseményei. Hogyan szólítható meg a szülői réteg a hitoktatásban résztvevő diákokon keresztül? Milyen speciális lehetőségeket rejt az iskola?

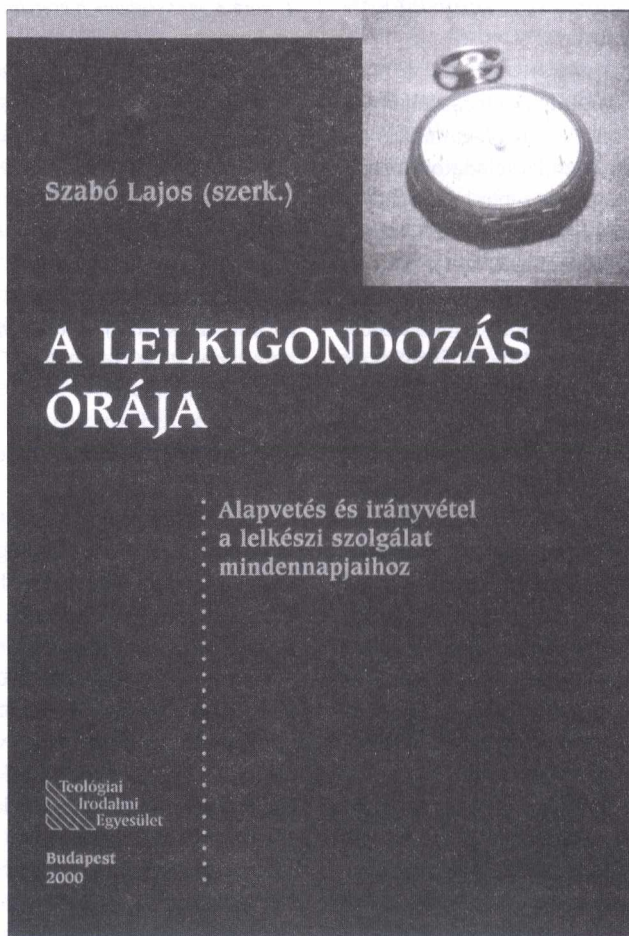
- Az igehirdetést alakító másodlagos tényezők (inkulturáció, kontextustudat, dialóguskarakter, élethelyzet analízis, pszichológiai szempontok, gyülekezetszerűség).

A kötet egyik fő erénye a változatos témák tárgyalása és a sokszínű kérdésvetítés. Minden tanulmány végén szerepel egy

feldolgozást segítő kérdéscsoport, amely részben ellenőrző, részben pedig továbbgondolást segítő kérdéseket tartalmaz. E kérdéseknek kettős célja van. Egyrészt – mivel e kötet első rendben az idei évben elkezdődő hatodéves teológusképzés tankönyve és munkanyaga – e kérdések feldolgozhatók a hatodéves lelkészjelölt és a mentor közös munkája során, valamint a hatodéves részét képező csoportos konzultációkon.

Másrészt: bár a kötet szakmai igényességgel és a szakirányú felhasználás elsődleges céljával készült, úgy gondolom, nem csupán a leendő lelkészjelöltek és a gyakorló lelkészek forgathatják haszonnal. Konkrét segítséget adhat az oktatás területén dolgozó, a lelkigondozói szempontnak prioritást adó pedagógusoknak; illetve minden érdeklődő, a kereszténység értékeit kereső embernek, gyülekezeti tagjainknak is. Az ő gondolkodásukat is segítik a tanulmányok végén összegyűjtött kérdések.

Így a mottóval választott bibliai idézetben szereplő „bölc” kifejezés nem csupán a hatodéves képzésben résztvevő teológusokat jelölheti, hanem mindazokat, akik akár szakmai vonatkozásban, akár laikus érdeklődőként haszonnal és örömmel forgatják e kötetet.

A munkatársak elkötelezettségének fokozása

A cikksorozat befejező része

A MUNKATÁRSÁK SZEREPE A TELJESÍTMÉNY NÖVELÉSÉBEN

Szinte valamennyi tevékenységgel kapcsolatosan bebizonyítható, hogy a tevékenységet végző szakértelme és odaadása jelentős mértékben befolyásolja a munka eredményességét. Különösen nagy a szerepe mindennek a személytől személyig történő folyamatokban, így a legtöbb szolgáltatásban (ügyfélszolgálat, tanácsadás, bizalmat igénylő szolgáltatási területek). Mindebből látható, hogy az egyházi munka sikeressége nagy mértékben azon emberi tényezőkön múlik, amelyek tudatosan fejleszthetők, mind az egyén, mind a közösségek (elsősorban a munkaközösségek) szintjén tudatosan javíthatóak. Cikkünkben a vezetők által végezhető tudatos munkacsoport fejlesztés egyes eszközeire teszünk utalásokat, melyek hiányában vitázó és szertelen lelkesítő hivatalok, presbitériumok, építkező munkabrigádok és egyházi testületek között találhatjuk magunkat.

A személyiség jelentősége az egyes tevékenység környezetében

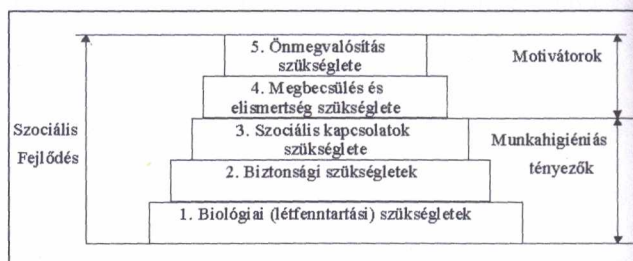
A szervezet nem más, mint közös célok érdekében összehangolt tevékenységet végző emberek csoportja. A megfogalmazás értelmezése kiegészítendő azzal, hogy jelentős feladatok megoldására hozunk létre szervezetet, és a szervezeten belül megvalósul a feladatok (munka) és a felelősség megosztása. A vezetői és a végrehajtói funkciók többnyire elkülönülnek, ez a vezetői és végrehajtói munkamegosztás a hatáskörök, döntési jogosultságok kijelölésében realizálódik. A valóságban a szervezet több, mint egyének összessége. Az egyes szervezeti tagok formális és informális csoportokban végzik napi munkájukat. A *formális csoportok* általában szervezeti egységek, ahol a vezetők és a beosztottak a szervezeti hierarchiában az alá-fölérendeltségi lánc mentén képeznek csoportot. A jó működés feltétele, hogy a szervezet célrendszerét le tudja bontani csoport és egyéni szintre. Mind az egyes csoportoknak, mind a szervezet egyes tagjainak ismerniük kell és el kell fogadniuk a szervezet célkitűzéseit, és az egyes célokhoz kapcsolódó, egyénre vagy csoportra háruló tennivalókat, a részcélok megvalósítási lépéseit. A munkatársak által kifejtett teljesítmény függ az elvárásoktól, az emberi *képességektől* és *készségektől*, a betöltött munkakör jellemzőitől, a motivációs hatásoktól, amellyel az egyén pszichikai teljesítőképessége javítható.

Motivációs elméletek

A pszichológiai meghatározás szerint a motiváció az egyén olyan belső tudati állapota, amely arra készíti, hogy valamilyen módon

viselkedjék. A vezetélméleti felfogás szerint a motiválás vezetési tevékenységet jelent, amelynek során a vezető másokat olyan cselekvésre készítet, ami szervezeti szinten elvárt teljesítményt eredményez. A motiválás nem más, mint az emberek befolyásolása.

A szükségletek kielégítési szintjén alapuló motivációs felfogás szerint a motiváció attól függ, hogy az egyén a szükségleteinek milyen kielégítettségi fokán van. Maslow az emberi szükségleteket hierarchikus sorba állította, és a motivációt szükségletekben fejezte ki. Az egyént az hajtja, hogy csökkentse vagy megszüntesse az eltérést a *megelevő* és *elérendő* között.

1. ábra A szükségletek hierarchiája (Maslow szerint)

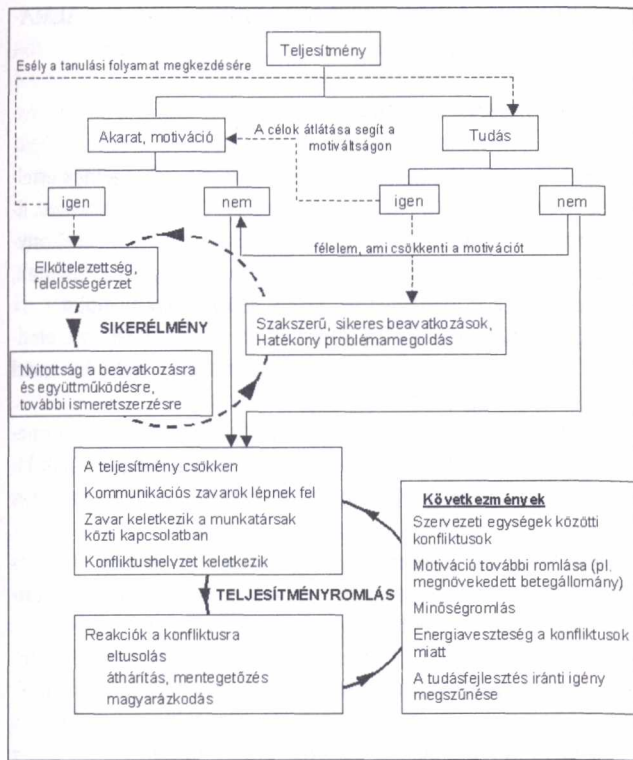
A Herzberg-féle munkahigiénés elmélet szerint a megelégedettség és a motiváció eltérő fogalmak. Megkülönbözteti az elégedettséggel összefüggő motivátorokat az elégedetlenséget kiváltó *higiénés* tényezőktől. E motivációs modell nem veszi kellően figyelembe az emberek közötti egyéni különbségeket. Az önbizalom és a képességek egyéni mértéke nagymértékben befolyásolja azt, hogy kinek milyen feladat minősül kihívónak.

A fentiekben túl nagy számban fejlődtek ki korszerű motivációs elméletek, melyek többsége az ember oldaláról értékeli a munkához való viszonyt.

Motiváltság és teljesítmény

A teljesítés és a megelégedettség egymással kölcsönhatásban vannak. A belső motiváció úgy is kifejezhető, mint a jó teljesítésnek köszönhető megelégedettség. A megelégedettség hiánya, azaz a sikerélmények hiánya csökkenti a motiváltságot. A motiváltságot zavaró tényezők lehetnek:

- a túl magas vagy túl alacsony követelményszint,
- a nem értelmes feladatok,
- a rossz munkafeltételek vagy munkaszervezés,
- a felettesekkel, vagy a kollegákkal való emberi kapcsolatokban előforduló nehézségek,
- alacsony javadalmazás,
- az egyéb elismerés hiánya,
- előléptetés kilátástalansága,
- esetleg magánéleti nehézségek.

2. ábra A motiváltság és a tudás kölcsönhatása, a teljesítményre gyakorolt hatásuk

A MUNKATÁRSÁK ELKÖTELEZETTSÉGÉNEK JAVÍTÁSA VEZETŐI ESZKÖZÖKKEL

Tapasztalatunk szerint egy egyszerű, egymásra épülő értékelő módszer lehetőséget teremt a munkatársak elkötelezettségének módszeres javítására. A módszeren kívül sok jó vagy sokkal jobb megoldás is létezik, de azokhoz legtöbbször magas szintű képzettség és jelentős időráfordítás szükséges, mely nem mindig áll arányban a lehetőségekkel.

A módszer különválasztja a dolgozók pillanatnyi elégedettségét a hosszabb távú tervekből származó motiváltságtól. Míg a pillanatnyi elégedettséget egy gyakoribb (pl. havi) lekérdezéssel, néhány kérdéssel, addig a munkahelyi célok biztosítását és a vezetők által végzett teljesítményértékelést ritkábban (pl. évenként) egy vezetővel folytatott beszélgetés keretében célszerű elvégezni.

Elégedettségmérés

Az elégedettség mérése során a cél azoknak a területeknek a feltárása, ahol valamilyen tényező elégedetlenséget vált ki a dolgozókból, azaz lemérni a hozott döntések visszhangját, és felmérni a szükséges változtatásokra irányuló igényeket. Ezek a területek azonban könnyen rejtve maradhatnak, ha az őszinteségért cserébe a vezetőség részéről szankciók várhatók. A munkahely, a kialakított egzisztencia elvesztésétől való félelem megbéníthatja a véleménynyilvánítás szabadságát.

Az őszinteség és a személyiségi jogok iránti ösztönös igény, illetve elvesztésének veszélye között húzóódo ellentét feloldása mind a vezetőknek, mind a dolgozóknak hosszú távon érdeke.

Ezért sok helyen szívesen alkalmaznak anonim vizsgálatokat, melyek során – például ötletláda alkalmazásával – névtelenül lehet véleményt mondani a munkakörülményekről, illetve a munkavégzést befolyásoló bármely tényezőről. Ennek azonban komoly hátránya, hogy csak kollektív problémák esetén nyújthat megoldást, egyéni esetek – éppen a probléma megjelenési helyének ismeretlensége miatt – nem, vagy csak nehezen orvosolhatók.

A kiértékelés szempontjából mindenképpen hatékony, ha előre elkészített kérdőívekkel méri a dolgozói elégedettséget, természetesen lehetőséget adva olyan megjegyzésekre, melyekre nem vonatkozott kérdés. A kérdőíveket célszerű legalább havonta kitöltetni. A vizsgálat térjen ki annak mérésére, hogy a válaszoló

- fontosnak ítéli-e meg saját magát, illetve munkáját vállalata működésének szempontjából,
- tisztában van-e feladatával, jogaival és kötelességeivel,
- megfelelőnek ítéli-e meg a képzési, fejlődési lehetőségeket,
- kap-e visszajelzést munkájának értékeléséről,
- vannak-e céljai és lát-e esélyt azok elérésére,
- meg van-e elégedve munkakörülményeivel, a munkahelyi légkörrel.

A kérdések egyszerűek és könnyen megválaszolhatóak legyenek. A kiértékelésnél azokra a válaszokra és területekre kell összpontosítani a figyelmet, melyek elégedetlenségről adnak tanúbizonyságot. Ezekre – csakúgy, mint a működés egyéb területein feltárt nem megfelelőségekre – elhárító, helyesbítő tevékenységet kell meghatározni és bevezetni.

A kapott válaszok reakciói testet ölhetnek egyénre szabott beavatkozási tervben, amely valakinek a konkrét problémájára fókuszált, illetve szervezeti egységekre, vagy akár a teljes szervezetre kiterjedő szabályozásokban, melyek minden munkatársra vonatkozóan intézkedési tervet rögzítenek. Az őszinte, a problémák felszínre hozására irányuló működés magas szintű szervezeti kultúrát feltételez, melyben a vezetők teljesítményének értékeléséhez beosztottjaik véleménye, visszajelzése szolgál alapinformációként.

A vezetés részére fontos visszacsatolási lehetőség a munkatársak elégedettségének rendszeres mérése. A munkatársak motiváltsága, tudásuk naprakészsége fokozható rendszeresen szervezett tájékoztatással, továbbképzéssel, vagy értékeléssel, amikor a munkatársak közvetlen felettesük jelenlétében áttekintik a munkakörükkel kapcsolatos kölcsönös elvárásokat, az elmúlt időszakban felvetődött hiányosságokat, problémákat, azok okait és a dolgozók személyes célkitűzéseit, szakmai terveit. Ezen események célja az egyéni és szervezeti célok reális közelítése érdekében a javító célzatú tevékenységek tervezése és elindítása. A rendszeres kapcsolattartás az értékelő-visszacsatoló funkció mellett a továbbképzés lehetőségét és a szervezeti kultúra fejlesztését is szolgálja.

Kísérletképpen egy kérdéssort állítottunk össze a lelkészekre vonatkozóan, mely az esperesi munkában lehetőséget teremt a gyakorlati fejlesztésre.

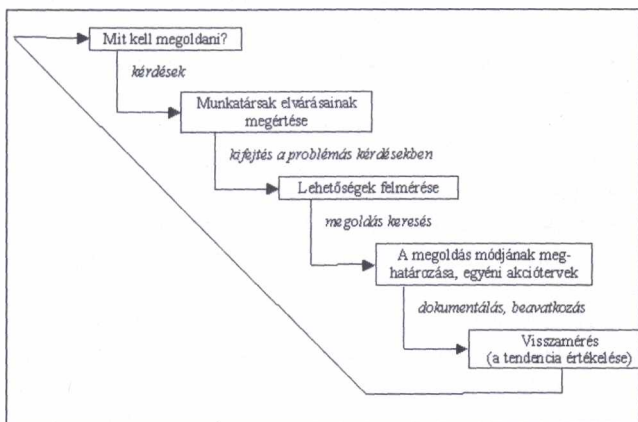
- Fontosnak érzi rendszeresen végzett munkáját a Magyarországi Evangélikus Egyháznak mint szervezetnek a működésében?
- Tájékoztatva érzi magát az egyházi kormányzás, belső folyamatok kérdésében?
- Szabad teret kap-e az Ön szellemi ambíciója az Evangélikus

Egyházban? Elegendőnek tartja a továbbképzések lehetőségét? Több képzési lehetőség esetén hajlandó lenne időt áldozni az elvárt mértékű tanulásra?

- Ösztönzőnek érzi önmaga számára a Magyarországi Evangélikus Egyház célkitűzéseit, jelenkori hitvallását, teológiai gondolkodását?

- Kapott Ön az elmúlt hónapokban használható útmutatást, inspirációt esperesétől vagy püspökétől?

Csak arra a kérdésre lehet igen választ adni, melynek minden részletével egyetért a megkérdezett. A *nem* válaszok valamennyi esetben szóbeli értékelés keretében kerülnek elő a megkérdezett és esperese között.

3. ábra Dolgozói elégedettség mérés

Az önfejlesztés és a jövőkép szerepe, teljesítményértékelés

Ritkábban, de közvetlenebb módon lehet a munkatársak munkájuk továbbfejlesztésével kapcsolatos képére értékeléseket végezni. Minden közös cél megerősítés a fontosságtudatban, az együttműködés keresésében.

A munkatársak teljesítménymérése szintén rendszeres vezetői értékelés tárgya. Ez ad lehetőséget

- a munkaköri leírások aktualizálására,
- a feladatok és elvárások egyértelműsítésére,
- a munkatársak egyéni céljainak (karriertervek) megismerésére,

- a vezetői elvárások és megítélések megismerésére,
- azon területek meghatározására, amelyekbe a munkatársak bevonhatók.

A felmérés során a dolgozó értékeli saját teljesítésének erőseit és gyengeségeit. Önálló értékelést tesz az okokra és a szükséges beavatkozásokra.

Vezetője részletes értékelést ad a munkatárs teljesítményével kapcsolatban, majd értékeli azt abszolút értékben és tendenciáit tekintve. A javításra mindkét fél saját megoldást dolgoz ki néhány perces időkeretben, melyből fejlesztési akciót érdemes formálni, melynek fontos része a nyomon követés és a visszamérés.

A HATÉKONYSÁGNÖVEDELÉS MÓDSZEREINEK ALKALMAZÁSA MINT RENDSZER

A hatékonyság növelése

Cikksorozatunk célja a hatékonyságnövelés lehetőségeinek értelmezése volt, melyet a sajátos lelkiségű egyházi környezethez illesztettünk, elsősorban az egyházmegyék szintjén. A hatékonyságnövelés területeit elsősorban a „jó rendet” igénylő hivatali szervezési és közösségi életben látjuk indokoltnak kijelölni.

A pénzügyi területen a ráfordítások megtérülése, az eredmény – a haszon – nagyságának és jelentkezésének ideje mérték a hatásosságot, hatékonyságot.

Az ipar területén a gyártó folyamatokban a lehetséges termelésre fordítható időalap, a nyersanyagok és energiaforrások kihasználásának mértéke, az anyagkihozatal javulása és a káros emisszió csökkenése a hatékonyság mércéje.

Egy gyógyszer hatékonyságát a hatás eléréséhez szükséges idő, a kívánt terápiás hatás beállása, fennmaradása – fenntartóhatósága – és a mellékhatások alacsony szintje jellemzi.

A hatékonyság értékelésének és növelésének számos és minden szakmára jellemző, saját eszköze van. A gazdasági hatékonyságot mérni ellenőrizni, fokozni a kontrolling – a pénzügyi ellenőrzés – és a gazdasági szabályzók rendszerével lehet. Az ipari folyamatok hatékonyságát a dokumentált receptúrák (folyamatok, tevékenységek) végrehajtásának ellenőrzése, valamint a szükséges és ténylegesen felhasznált erőforrások (anyag, energia, élőmunka) viszonya méri.

Az általános egyéni és közösségi tevékenységek hatékonyságát analóg módon a kitűzött cél elérésének ideje, a ráfordított erőkhöz kihasználásának, hasznosulásának mértéke és a „tévűtök” elkerülése jellemzi. A hatékonyság növeléséhez a szakmára jellemző beavatkozások mellett néhány általános eszköztár mozgósítható. A csak a humán oldalt vizsgálva a hatékonyságra nagy befolyása van a motivációnak. Egyházi tevékenységek kapcsán a motivációt a közösséghez tartozáson túl az egyéni elkötelezettség hajtóereje adja meg.

A motiváción kívül a – közös – munkára szervezés (serkentés) egyéb eszközeit a különböző szakmai tapasztalatok általánosításával és összefoglalásával a minőségügy támogatja. Cikksorozatunk e minőségügyi eszköztár elemeit villantotta fel, mutatta be az egyházmegyei szervezet működésének keretein belül, azzal a céllal, hogy bemutassa az egyes jellegzetes tevékenységek hatékonyságának növelési lehetőségeit.

Minőségügyi rendszerek

A minőségügyi eszközök a legsikeresebben – leghatékonyabban – egy minőségügyi rendszer keretein belül vehetők be. A hétköznapi élet bármely szervezett keretek közt zajló tevékenységeire – akár az egyházi élet területére – alkalmazhatók a fenti (ipari, gazdasági) folyamatok összefogására, szabályozására kidolgozott minőségügyi rendszerek.

Bár a minőségügyi rendszerek kialakítása ma globális érvényességű szabványok ajánlásai alapján, a folyamatok különböző területére ajánlott szabályozások alapján történik, a minőségügyi rendszer feladatait legegyszerűbben a rend, a rendszer, a rendszeresség és a rend szeretete fogalmakkal írhatjuk körül.

Az egyházmegye viszonylatában a kitűzött célok, a törvény adta szervezet, valamint a felhasználható és mozgósítható erőforrások, az egyházmegye életének ismétlődő tevékenységei és a tevékenységekkel „megcélzott” közösség alkotnak – minőségügyileg szabályozandó/szabályozható – *rendszer*.

A *rendet* a célok és eszközök összhangja, a tevékenységeknek a „legjobb gyakorlat” szerinti szabályozása, a felelőségek átgondolt szétosztása és a folyamatok felügyelete alapozza meg.

A *rendszeresség* a tervezés, végrehajtás és kiértékelés ésszerű, időbeni ritmusa, ismétlődése révén alakul ki.

A *rend szeretete* a legfőbb hajtóerő, amely érzékeltetni képes, hogy a folyamatok a kitűzött célok, elvárások irányában haladnak-e, felismeri, ha a tevékenységek eltérnek az előírt menetüktől, rámutat, ha ellentmondás alakul ki felelőségek és feladatok között (hatáskörök) vagy ha feszültség jön létre a célok és erőforrások között, és ennek megfelelően beavatkozásra, folyamatos javításra serkent.

Ismét hangsúlyozzuk, hogy a minőségügyi rendszer nem az egyház szakrális tevékenységeit, hanem a közösség irányításával, szervezeti és szakági (munkaági) feladataival kapcsolatos folyamatait célozza meg.

A minőségügyi rendszer kereteinek kialakítása során az egyházmegye vezetésének meg kell fogalmaznia az Egyházi törvényben foglaltak és az általános „közjó” szem előtt tartásán túli konkrét *céljait*. A célok megfogalmazásához a „swot” elemzés minőségügyi eszközét mutattuk be.

Az általános célok nevesítésén túl gondoskodni kell arról, hogy e célok konkrét feladatokká formálhatók, „lebonthatók” legyenek (pl. „Az egyházi adminisztráció csökkentése és az átfutási idők rövidítése” mint cél jelenjen meg kézzelfogható folyamatokban, mint cikksorozatunkban a lelkeszválasztás.) A cikksorozatban több helyen hivatkoztunk arra, hogy a minőségügy a célok és az irányukban elért eredmények *számszerűsítésén* keresztül képes hatékony szabályozásra.

A minőségügyi rendszer céljai és azok tevékenységekké, feladatokká történő lebontása kijelölik azokat a folyamatokat, amelyek *szabályozására* a rendszert fel kell építeni.

Az egyházmegye életében bármely konkrét *folyamat* (találkozó szervezése, vizitációs rendszer) vizsgálatát, felügyeletét megelőzően a vezetés feladatait kell lefektetni. Ilyenek például a tervezés, az erőforrások felügyelete, a feladatok delegálásának rendszere és az ellenőrzés. A tervezés végrehajtás, kiértékelés és a tervek felülvizsgálatának, finomításának periodikus rendszerét a munkaprogramok készítésének kapcsán mutattuk be.

A folyamatok hatékony és megismételhető végrehajtásához, a „legjobb gyakorlatot” leíró tevékenységek rögzítése a minőségügyi rendszer következő feladata. Az egyházmegye életében a feladatok egy részét maga az Egyházi Törvény szabályozza, más esetekben lehetőség van egyházmegyei szabályrendeletek kialakítására. A minőségügyi folyamatok egyike éppen az lehet és lesz, hogy miképp alkotja és hagyja, hagyatja jóvá az egyházmegye a saját tevékenységeit leíró *dokumentumokat* (rendeleteket).

A dokumentumok célja a végrehajtás támogatása (legjobb gyakorlat rögzítése) mellett a számonkérhetőség alapjának lerakása. Ehhez a folyamatok résztvevőinek, a tevékenységek végrehajtóinak *felelőségeit* (a rájuk háruló, a nekik delegált feladatokat) és a végrehajtáshoz szükséges *hatásköröket* (felhatalmazás, erőforrásokhoz, információkhoz való hozzáférést, jogosultságokat) kell összhangba hozni. Cikksorozatunk ehhez a felelőségi

mátrixot mutatta be támogató minőségügyi eszközként. A (minőségügyi) folyamatok áttekinthető rögzítéséhez a folyamatábrák módszerét ajánlottuk.

A lehetséges közreműködők kiválasztása és teljesítményük alapján történő értékelése, minősítése szintén az egyházmegye minőségügyi vezetésének feladata.

Az ellenőrzés a minőségügyi rendszer egy sajátos, megalkotandó, önálló folyamata. Ésszerű vizsgálatok keretében kell észlelni egy *projekt* előrehaladását, vagy egy minőségi jellemző (pl. pénzfelhasználás, vagy éppen a közreműködők, vagy a tevékenységgel megcélzottak elégedettsége) alakulását.

Az *ellenőrzés* mint minőségügyi feladat szándéka nem a büntetés, hanem a folyamatok végrehajtásának és kimenetének (eredményének) jobbítása. A feladatok elvégzésének „minőségét” vagy a javulás mértékének felmérését számszerűsített (ki)értékelések (pl. mint az egyik cikkünkben bemutatott minőségi mutatórendszer) és a számszerűen megfogalmazott célok összevetésével végzik. Az ellenőrzések eredménye alapján szintén szabályozott módon – a minőségügyi rendszer önálló folyamata keretében – kell szükség esetén a rendszer folyamataiba *beavatkozni*.

A javulás szándéka az öntanuló rendszer alapja. A minőségügyi rendszerben nem csak a dokumentált feladatok végrehajtását ellenőrzik (mint például egyik cikkünkben a hivatalvizsgálat), hanem rendszeres időközönként magát a minőségügyi szabályozás működőképességét is górcső alá veszik. Belső minőségügyi *felülvizsgálatok* keretében az egyházmegye azt kéri számon a minőségügyi rendszertől, hogy a bevezetett dokumentumok támogatják-e kitűzött céljait, a szabályozások végrehajthatók-e és kellően hatékonyak-e.

A kör ezzel bezáródik. A hétköznapi munkánk hatékonyságának növelésére tett apró lépések rendszerbe foglalva segítenek abban, hogy az előírt feladatok az erőforrások takarékos és célraorientált igénybevételével a közösség megelégedettségére menjenek végbe. Eltérések esetén a hatékonyság javítására a rendszer beavatkozik, majd e változtatások hatékonyságára rákérdezve a rendszert változtatja szükség esetén, hogy a folyamatok magasabb szinten valósulhassanak meg a továbbiakban.

Az egyházmegye élete ezzel a minőségügyi szabályozással, dokumentációval a végrehajtás ellenőrzött és beavatkozásokkal finomított, felülvizsgálatokkal felügyelt rendszerével akár kész is lehetne egy az ISO 9000-es (világ) szabványnak megfelelő, a termelő és szolgáltató folyamatok területén különös rangnak számító, a minőségi működésre való képességet elismerő *tanúsításra*.

A CIKKSOROZAT LEZÁRÓ GONDOLATAI

Cikksorozatunk befejező részéhez érkezünk. Felvetéseinkben egy olyan módszert szeretnénk meghonosítani egyházunkban, gyülekezeti és egyházmegyei munkánkban, amely jobban odafigyel a munkavégzés minőségére. Arra az általános jóérzésre épül ez a szándék, hogy nagyon sokan teljes erőbedobással végzik feladataikat. A feladatvégzés irányultsága, szervezettsége azonban jelentősen növelhetné a hatásfokot. Ahelyett, hogy részletesen leírnám újra a szervezett munka előnyeit, hadd beszéljek saját jó élményeimről. A cikkek megjelenése miatt több helyre hívtak minket előadást tartani ebben a témában. Öröm

volt látni a lelkesült presbitereket, tisztségviselőket, ahogy a szervezettségben saját lelkesültségük új és új célokat fedezett fel. Valamilyik cikkben írtunk a tevékenységi mátrixról. Sokan talán egyháztól idegen szervezési formának tartották ezt. Akkor, amikor presbiterek előtt elmondtuk, hogy a gyülekezeti munka hogy sokszorozódhat meg egyszerű vállalatokkal és a vállalatok szétosztásával, egyszerre maguk kezdték el javítani és erősíteni az általunk kialakított rendszereket. Ezzel ér igazán céljához ez a gondolkodási forma. Nem kész sablonokat szeretnénk bevezetni, hanem azt a szemléletet szeretnénk erősíteni, hogy minden gyülekezet és egyházmege rátaláljon arra, ami saját környezetében megragadható, javítható, mozdítható. A legfontosabb a javulás. Boldogító érzés lehet munkánkban az, hogy mindig találhatunk fejlődésre képes területet.

Sokan panaszkodtak amiatt, hogy ilyen szintű szakcikkkel nem tudnak megbirkózni, érthetetlen volt számukra. Valóban nehéz olvasmány volt ez, de van itt valami más is. Esperesek, szervezéssel foglalkozó vagy gyülekezeti szervezéseiket komolyan vevő lelkészek jelentkeztek, hogy olyan anyagokat kérnek tőlünk, melyek ezekben a cikkekben már megjelentek. Kétségtelen, hogy a nem egyházas nyelvezet sokakat készített megtorpanásra. De igaz az is, hogy minden cikkben lehetett találni olyan részt is, amit mindenki megérthetett. Ez hadd bátorítson minket a „piros ceruza” módszer alkalmazására. Ez azt jelenti, hogy ezeket az érthető részeket jelölje be mindenki egy piros ce-

ruzával! (Lehet mással is.) Ezeket a kijelölt, érthető részeket pedig próbálja ki, ha erre módja van! A kipróbálás révén a módszer életre kel. Kitűnnek hiányosságai, alkalmazhatatlanságai, ezeket el lehet hagyni. A használható elemek azonban lelkesítő eredményeket hozhatnak. Az önfejlődés teszi barátságossá a szervezési képleteket.

Ezeknek a soroknak írása napján rendelte el az illetékes minisztérium kötelező módon az élelmiszeriparban a minőségbiztosítás bevezetését. Iskolákat, rendelőintézeteket, vállalatokat szabályoznak minőségügyi rendszerek. Az egyház tülka természetesen nem leszabályozható! Olyan, mint a költészet. A „Holt költők társasága” című film egyik gyönyörű mondanivalójával azonosulhatunk, a költészet szabályos paraméterekkel, szabályokkal nem nyomorítható meg. Ha ez történik, oda a varázs. Ugyanakkor az egyházban dolgozók elégedettségét, a munkafolyamatok hatékonyságát, a fáradozások jó elosztását szolgálhatják a segítő szabályok, a minőségügyi rendszerek.

Elsősorban a szervezéssel foglalkozóknak: püspököknek, espereseknek, gyülekezetszervező lelkészeknek, tisztségviselőknek van szüksége ilyen irányú tanulásra, de cikksorozatunk egyik része bemutatta azt is, hogy akár egy hittanóra minősége is javulhat egy kis odafigyeléssel.

Lehet, hogy évek telnek el, amíg ezek az üzenetek, kiáltások célhoz érnek, de addig – ha lehet – ne vesszenek el ezek a cikkekk!

KERTÉSZ BOTOND

(TEOLÓGIAI IRODALMI EGYESÜLET, BUDAPEST, 2000.)

Csepregi Zoltán: Magyar pietizmus 1700-1756

Tanulmány és forrásgyűjtemény a dunántúli pietizmus történetéhez

Egyházunk szellemi gettóba kényszerítésének következményeit még ma, több mint egy évtizeddel a rendszerváltás után is érezhetjük. Ezért írhatjuk bármely egyháztörténeti munka ismertetése elé, hogy „hiánypótló vállalkozás”. A „hiánypótló” jelző Csepregi Zoltán PhD értekezésének kiadott változatával kapcsolatban azért is különösen indokolt, mert nem csak témájában, hanem műfajában is ritkaságnak számít. Pedig a forráskiadások az egyháztörténeti kutatások ösztönzői és alapjai is egyben. Csak eredeti forrásokra alapozva lehet és érdemes egyházunk történetét kutatni.

Különösen értékes ez a forrásgyűjtemény azért, mert nemcsak egy levéltár anyagából közöl iratokat. A pietizmus teológija – mint minden más hazai evangélikus teológiai irányzat – külföldről érkezett hozzánk, német egyetemeken tanuló diákok közvetítésével. Ezek a diákok később lelkészként is megtartották kapcsolataikat iskoláikkal, tanáraikkal, ezért a pietizmus történetének forrásait nemcsak Magyarországon, hanem német, osztrák, sőt amerikai levéltárakban kell keresni. A szerző 100 válogatott forrást, általában missiliseket, azaz leveleket közöl, amelyeket 12 különböző levéltárban gyűjtött össze.

Csepregi Zoltán munkájának külön megemlíthető erénye, hogy a komoly tudományos publikáció összes korszerű kritériumát betartva készült el. Azért is fontos ez, mert a könyv az irodalomtudomány, a történettudomány és a teológia művelői számára egyaránt értékes. A publikálás formai szabályainak betartása azonban elsősorban nem elvont tudományos szempontból lényeges. A kötetet kiegészítő hely-, személynév és igehely mutató bárki számára megkönnyíti a számúra fontos adatok megtalálását. Maga a forrásközlés is tudományosan korrekt szabályok szerint történt, így az esetek döntő többségében szükségtelessé teszi a dokumentumok eredetiben történő tanulmányozását. Apró hiányosság, hogy a forrásgyűjteményt megelőző megjegyzésekben a szerző ismerteti a latin és német nyelvű források átírásánál használt módszerét, a magyar nyelven írottakét azonban nem, pedig ezekből is található 12 a gyűjteményben. A forrásokhoz fűzött jegyzetek elegendő háttérinformációt tartalmaznak a dokumentumok megértéséhez. Az egyes dokumentumok elején található regeszták – rövid tartalmi összefoglalók – a német és latin nyelven írt források esetében is magyarul készültek, ami szintén megkönnyíti a kötet használatát.

Mint minden komoly forráskiadást, Csepregi Zoltán kötetét is terjedelmes, mintegy hetven oldalas bevezető tanulmány előzi meg, ami a szerző 8 évi kutatásainak eredményeit foglalja össze. A bevezetésből kiderül, hogy a kötet összeállításánál a szerző elsősorban irodalomtörténeti szempontokat vett figyelembe, a teológiai kérdéseket egy később megírandó tanulmányban fogja taglalni.

A tanulmány először a pietizmus fogalmának tisztázására törekszik a kérdés nemzetközi szakirodalmának alapos ismeretéről téve tanulságot. Ezután a dunántúli pietizmus történetírásának rövid ismertetése következik, melyből az derül ki, hogy a téma kutatásában még igen sok tartalék rejlik. Ezekről az adósságokról és a kutatás csapdájáról a következő alfejezet részletesebben is beszél.

A tanulmány második nagy fejezete a „centrum és periféria” modelljének felhasználásával ismerteti a pietizmus német és magyar központjait és ezek kapcsolatait. Részletesen ismerteti Győr szerepét a pietizmus dunántúli történetében. Igen érdekes számomra a harmadik alfejezet, amely az anyagi támogatás külföldi forrásairól szólva mutatja be, hogy hogyan válik Halle helyett a közelebb fekvő Bécs a hazánknak címzett pénzügyi segítség elosztásának központjává.

A „nyomdatitkok és szerzőségi kérdések” címet viselő harmadik nagy fejezet címe ugyan azt sugallja, hogy ez csak irodalomtörténetészeket és könyvészteltet foglalkozó szakembereket érdekelhet, azok a kérdések azonban, hogy a dunántúli pietisták milyen műveket írtak, fordítottak, vagy adtak ki, és kik voltak ezeknek a kiadványoknak a szponzorai, nemcsak irodalomtörténeti szempontból fontosak, hanem sokat elárulnak a hitélet alakulásáról is. A szerző a kiadás helye szerint ismerteti a magyar pietisták fontosabb kiadványait, külön alfejezetet szentelve a cenzúra megkerülése érdekében külföldi kiadási hellyel megjelent Magyarországon készült irodalomnak. Csepregi Zoltán következtetése a különböző „álkülföldi” nyomtatványokkal kapcsolatban teológiai jellegű: az adott fiktív német kiadási helyekhez adott teológiai irányzatok munkái kapcsolódnak, így például a gyülekezetépítő pietista irodalom általában „jénai” kiadású volt. Johann Arndt „Az igaz kereszténység feltámasztása” című művének fordításait és kiadásait taglaló harmadik alfejezet a pietistáknak a kegyességi irodalom keresztül a reformátusokhoz való közeledésének szándékáról tár fel olyan adatokat, amelyek teológiai szempontból sem közömbösek.

A negyedik fő fejezet a pietizmusnak, illetve a pietistáknak a Szentírás fordításában és kiadásában szerzett érdemeit mutatja be. A kátéknak a Bibliával szembeni visszaszorulása a pietisták hatására német földön jól kimutatható. Nálunk ez a folyamat csak később játszódhatott le, de a magyarországi pietisták is mindent megtettek azért, hogy a Biblia minél inkább elterjedhessen és hogy a legmegfelelőbb fordítás készüljön el. Sajnos a magyar evangélikus egyház szorongatott jogi helyzete és nagymértékű szegénysége nem tette lehetővé, hogy a Biblia valóban minden családhoz eljusson.

A tanulmány utolsó fejezete túllép az irodalomtörténeti szempontokon a pietizmus és az evangélikus egyház kapcsolatának vizsgálatával. A dunántúli egyházkerület szuperintendens-választásai bizonyítják, hogy a tizennyolcadik század első felében a mérsékelt pietizmus hívei milyen komoly befolyással rendelkeztek a kerület életében. A tolnai „végekről” szóló alfejezet pedig a tolna-baranya-somogyi egyházmegye kialakulásának pietista motivációit tárja fel. A pietizmus irodalmi és egyházszerkezési tevékenysége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a nyilvános vallásgyakorlat erőteljes korlátozása ellenére a sok helyen lelkes és istentiszteletek nélkül maradt evangélikusok túléljék a „csendes ellenreformáció” korának egyházsorvasztó politikáját.

Magyarországi evangélikus egyházunk ma is sokszínű teológiailag. Csepregi Zoltán munkája a pietizmus magyarországi gyökereiről arról győzhet meg bennünket, hogy nemcsak nehezen feloldható ellentéteket jelent a teológiai nézetek sokszínűsége, hanem gazdagságot és megtartó erőt is. Őszintén reméljük, hogy a könyvnek – a szerző ígérete szerint – lesz folytatása, amely a teológiai kérdések kibontása mellett egységes monográfiában foglalja össze a magyar pietizmus 18. századi történetét.

Igehirdetés id. Kendeh György temetésén

„De én mindezekkel nem gondolok, sőt még az életem sem drága, csakhogy elvégezhessem futásomat és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyosságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról.” ApCsel 20,24

„Ha van kérő szó, amely titeket e helyről keres, az csak az lehet: Testvéreim, ti boldog hír birtokosai, hirdessétek az üres sír üzenetét! Ó, ha tudnátok, milyen sok szív várja ezt a jó hírt! Igen: hirdessétek, hiszen jönnek felétek, találkoztok nap mint nap fáradt, csüggedt, szomorú elalélt lelkekkel, olyan emberekkel, akiket végigvert az élet kíméletlen ostora... jártok piacon, utcán, barátok között, ellenség táborában, és mindenütt emberekkel találkoztok, köztük sírók és szomorkodók, magabízók és fennhéjázók: ó, hirdessétek nekik az üres sír tényét, azt, hogy feltámadott és él a Krisztus –, igen: hirdessétek és el ne hallgassátok, mert élet, öröm csak ott van, ahol hisznek benne az emberek!

Hidd el, Testvérem, életünk akkor kap értelmet, mélységet, fundamentumot, akkor lesz a munka áldott, a megpróbáltatás is könnyű, ha tudom, hogy Uram van, aki él, és én is vele!”

Idősebb Kendeh György kelenföldi gyülekezetben elhangzott prédikációját – melyből most idéztem – személyesen nem hallottam. Nem hallottam, de láttam a gyülekezeti tagok arcán a hirdetett üzenet kisugárzását, amikor visszaemlékeztek szeretett lelkészükre, különösen is arra az evangéliumhirdető és közösségépítő munkára, melyet közöttük végzett. Nem hallottam, de éreztem, amikor édesapám arról számolt be, hogy a forradalom idején a családok számára milyen sokat jelentettek azok a külföldi segélycsomagok, amelyek a kelenföldi parókián keresztül Nyíregyházáig is eljutottak. Nem hallottam, de kezemben tarthattam látható gyümölcseit, amikor teológus koromban az őáltala gondozott könyveket olvastam. Nem hallottam, de közvetett módon értesültem az üres sír tényéről: Krisztus feltámadt, Krisztus él, Krisztus munkálkodik közöttünk!

Kendeh György életútját nem lehet közömbösen szemlélni. Valaminek meg kell szólalnia a szívekben. Az emberi köszönet hangjának, a szolgatársi hálának, a soha nem késő bűnvallásnak vagy éppen az egyház falain kívülről érkező kérdéseknek: hogyan volt ez lehetséges? Mind az egyház, mind a saját részéről.

Kendeh György életútját nem lehet közömbösen szemlélni. Valaminek meg kell szólalnia. És valami meg is szólal. Egy hang, mely minden emberi hangot megelőzött és megelőz, mely elhunyt testvérünk hangját is minduntalan válássá formálta. Ez a Krisztus hangja. Az a hang, mely a kereszten is hallható volt, és így szólt: *elvégeztetett*.

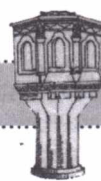
Az Úristen megelégette az emberek isten-nélküliségét, vergődését és parttalan kutakodását. Elküldte Fiát, hogy az ő szere-

tő közelsége láthatóvá, hallhatóvá és érzékelhetővé váljék minden ember számára a testté lett igében. Hogy a halálból élet legyen, a reménytelenségből remény, a bolondságból Istennek ereje. Ez a kereszti útja volt, a Golgota felé keskenyedő úté, melyen Krisztus minden emberi gyarlóságot és az istentelenségünk legsötétebb formáit is magára vállalva meghalt és újra életre kelt, hogy nekünk is életünk legyen. *Elvégeztetett*. Isten mindent megtett, hogy felismerhető legyen az élő ige tükrében valós állapotunk, hogy ő maga megismerhetővé váljon a mi számunkra, hogy az ő ismeretében teljes, minden emberi perspektíván túlmutató életünk, azaz örök életünk legyen.

A kereszti tövében azonban nagy volt a hangzavar. Nehezen volt hallható a mindenkit betakaró jóhír. Hangos volt a rágalmaszás és az érthetelenségtől megdöbben lelkék moraja. Nehezen volt meghallható a mindent lezáró és egyben mindent megnyitó jóhír: *Elvégeztetett*. És nincs ez ma sem másképp. Ezért választott Isten magának munkatársakat, hogy legyenek, akik elhallgattatják a kereszti körüli hangzavart, és akik az emberek figyelmét a keresztre irányítják. Hiszen ott van Isten kegyelmének a forrása! Onnan kaphatunk bátorságot, hogy a keskeny utat járjuk. Onnan kaphatunk erőt a szenvedésben és a gyászban, és egyedül onnan kaphatjuk az elhívást az igazi krisztusi szolgálatra.

Kendeh György elhunyt testvérünk a kereszti árnyékában kapta a lelkészi szolgálatra való elhívását és indult el Pál apostol szavának biztatásával: „De én mindezekkel nem gondolok, sőt még az életem sem drága, csakhogy elvégezhessem futásomat, és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyosságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról.”

De ez az igevers nemcsak vezette Isten egyik hűséges munkatársát. Nemcsak megnyugvást jelentett a sok „miért” közepe, nemcsak vigasztalást a sok ellenségeskedésben, nemcsak hatalmas lendületet a munkában és a szeretet gyakorlásában, nemcsak kincset, amit ő is kapott lelkész édesapjától, és amit átadott lelkész fiának és unokájának. Ez az ige most a ravatal mellett már hozzánk szól. Bennünket akar vigasztalni, útbaigazítani és vezérelni. Keresztyénként mindannyian szolgálatban állunk. Szolgálatot kaptunk, de csakis egyetlen megbízatással: hogy bizonyosságot tegyünk Isten kegyelmének evangéliumáról. Hadd szóljon az evangélium most a vigasztaló és megerősítő szóban: Az az Isten, aki a kegyelem evangéliumával fordul az ember felé, aki elhunyt testvérünket ennek a jóhírnek a szolgálatába állította, aki kitartást és erőt adott ennek a szolgálatnak az elvégzéséhez, ő tudja az eltávozást megérkezéséig változtatni elhunyt testvérünk számára, és ő tudja a mi fájdalomunkat hálaadássá formálni, ha a hangos zaj ellenére egyre jobban és jobban meghalljuk: *elvégeztetett*.

NAGYCSÜTÖRTÖK

• Jel 19,6–8

Egzegézis

Alapigénket az 19. fejezet 1–10. versének összefüggésében kell megvizsgálnunk. Az első és hatodik verset egyaránt a „hallotam” (ἡκουσα) kifejezés vezeti be. Ez arra figyelmeztet bennünket, hogy itt nem képről, hanem audicióról, extatikus élményről van szó. János nem látja az angyali seregeket, hanem hallja éneküket. (Karner K.) Három rövid szakaszt különböztethetünk itt meg. Az 1–5. versek a mennyei örömeinek, ezt követi a 6–8-ig terjedő szakasz, ami a megváltott gyülekezet örömeinek, amely válasz az előbbire, végül a 9–10. vers a szakaszt lezáró makarizmus.

Az ismételt felcsendülő halleluja (dicsérvétek az Urat) az ószövetségi liturgia istentiszteleti rendjéhez tartozik. A 112. és 113. zsoltár is hallelujával kezdődik. Az Újszövetségben azonban csak itt fordul elő, amit azután már az őskeresztyén gyülekezet is átvesz istentiszteleti rendjébe. A 6. verssel kezdődő szakasz a megdicsőült gyülekezet örömeinek. A bevezetés Ez 1,24 és Dán 10,6-ra utal. Az Úr uralkodik! Nem tűri tovább a gonosz megrontó hatalmát, amelynek eddig időt adott. A Küriosz-Pantokrator végérvényesen helyreállítja királyi uralmát. Ez most már nemcsak övéi előtt, hanem ellenségei számára is nyilvánvalóvá válik.

A gyülekezet örömeinek oka, hogy Krisztus beteljesítette (7. v.) övéinek tett ígérését. Eljött ismét, hogy velük egyesüljön a menyegző örömeiben. Az a kép, amit Jézus az evangéliumokban oly gyakran használt gyülekezetével való kapcsolatának kifejezésére – a menyasszony-vőlegény szeretetközössége –, itt kiteljesedik. A Messiás, a Vőlegény, a Bárány, aki önmagát áldozta fel menyasszonyáért, most magához veszi őt. A szeplőtelen, a vértanúságot is vállalt, tiszta gyolcsba öltöztetett menyasszony felkészült a találkozásra. (ἐδóθη: a tiszta ruha Istentől adatott.)

Szívem szerint a 9. verset – az angyal parancsát: „Boldogok, akik a Bárány vacsorájára hivatalosak!” – is a textushoz csatolnám, hiszen sok gyülekezetben ezzel a felszólítással hívja a gyülekezetet a lelkész az oltárhoz.

Kérdések az ünneppel kapcsolatban

id. Magassy Sándor „Óegyházi perikóparend” feldolgozásában mutat rá arra, hogy nagycsütörtök nem tartozik a számontar-

tott ünnepek közé. Nincs „hagyománya” az úrvacsora szereztése ünnepének! A Raffay-ágenda nem is említi az ünnepek között, és nem is közöl textusokat az alkalomra. A svéd perikóparend ugyanígy jár el. Csupán az ötvenes évek óta vált szokássá az ünnep megtartása.

De ünneppé vált-e csakugyan nagycsütörtök? Hogyan viszonyulnak hozzá gyülekezeteink? A legtöbb lelkésznek az a tapasztalata, hogy ezen az estén még a nagy gyülekezetek istentiszteletei is igen gyéren látogatott alkalmak. Talán a lázas ünnepi előkészületek vonnak el sokakat ettől az úrvacsorai alkalomtól? Vagy inkább arról van szó, hogy amikor Jézus önmagát megüresítő szolgálatának legmélyebbre alázkodó misztériumával szembesülünk, akkor bennünk is valami ösztönös péteri magatartás figyelhető meg (lábmosás)? De úgy érzem, ez áll általában gyülekezeteink az úrvacsorával való éléssel szembeni tartózkodó magatartására is. Ezen az ünnepen ez különösen is érzékelhető. Hadd idézzem itt újra Magassy Sándort: „A kérdés az, hogy feladjuk-e ábrándjainkat végérvényesen a magunk jósága felől, megvalljuk és megbánjuk bűneinket és hálás örömmel vegyük a bűnbocsánat, a szövetség megújítása és a Krisztussal való mélyesleges kapcsolat ajándékát.” Csak aki idáig eljut, ismeri fel azt az erőforrást, amit Urunk ebben az ajándékban számunkra készített.

Meditáció

Ágendánk így fogalmazza meg nagycsütörtök témáját: „Az új szövetség Szerzője”. Az evangéliumi ige (Mt 26,20–30) Jézus és tanítványai utolsó együttlétét adja elénk. A helyszín valószínűleg Márk atyjának háza volt, aki egy helyiséget rendelkezésükre bocsátott, hogy itt költsek el a páskavacsorát, amit az előírásoknak megfelelően készítettek el. A szabadulásra emlékező páska ünnepének hagyományos menetét, liturgiáját azonban áttöri, annak kereteit szétfeszíti Jézus igéje, amikor teste és vére áldozatul adásáról beszél. Teste és vére, melyet a kereszten sokak bűnéért áldoz, lesz a próféták által megígért új szövetség népe számára, az új aion kezdete. Megszólal az eszkatologikus ígérlet is: „Atyám országában majd újat iszom veletek!”

Az ige hirdetés alapjául kijelölt textus a Jelenések könyvéből a győztesek mennyei örömeibe enged betekinteni. Saját tapasztalatom szerint ez a textus nagyon ritkán fordul elő nagycsütörtök ünnepén, ezért jó alkalom lehet most arra, hogy az úrvacsora eszkatologikus üzenetét kiemelten megszólaltassuk. Amikor az ige hirdető a mondanivaló megfogalmazására készül, azzal a

feszültséggel találja magát szembe, amit a „még itt” és a „majd odaát” jelent. Isten népe el-elbukik, harcol bűneivel, már-már feladja a küzdelmet, a mennyei gyülekezet pedig a beteljesülés örömeiben ünnepel, megtisztítva várja a boldog beteljesülést a völgény oldalán, az örök menyegzőben. Énekeskönyvünk 454. énekének sorai csengenek a fülemben: „Mert már itt halljuk harcon, éjen át győzelmi ének távol dallamát” és: „Ott zeng az ének, itt még könny pereg...” Ezt a kettőséget kell megszólaltatnunk az igehirdetésben nagycsütörtök estéjén, amikor a gyülekezettel az úrvacsorára készülünk.

Az igehirdetés felé

Ének a jövőből

Nagycsütörtök a hálás emlékezés napja. Az „azon az éjszakán” történése mindig újra megerősít bennünket abban, hogy Urunk teste értünk töretett meg, vére értünk ontatott ki. Áldozatával megtisztított bennünket és eljegyzett országa számára. Az „ezt cselekedjétek” hív bennünket, hogy a hazafelé vezető úton erőforrás, táplálék legyen számunkra és erősítsen az egymással való közösségben is.

Alapigénk a múltból a jövő felé irányítja tekintetünket, amikor a „jövő énekét” adja az ajkunkra. Mert az úrvacsorában a megdicsőült Úr hív bennünket asztalához és fogad be Isten országa eljövendő közösségébe.

Ezért az úrvacsora:

1) *Eucharisztia*, hálaadó ének, a boldog mennyei halleluja a gyülekezet ajkán. Tied a dicsőség örökké! – zengjük a 12 apostol dicsőítő imádságát (Énekeskönyv 706. o.). Még valóságos a küzdelem test és vér ellen (Gal 5,17), mégis az úrvacsorában a jövő zálogát vesszük a megtört kenyérben és borban.

2) *Győzelmi ének*. A Bárány győzelmében részesül a ragyogó tiszta ruhába öltöztetett menyasszony. Ahányszor részesülünk az úrvacsorában, Urunk bűnt eltörlő, új életre tisztító munkája megy végbe rajtunk. „Urunk úgy fogad bennünket, ahogy vagyunk, de nem hagy olyanoknak maradni, amilyenek vagyunk!” (A. Kuen)

3) *A reménység éneke*. „Boldogok, akik... hivatalosak!” Minél gyakoribb ez a boldog találkozás, annál előbb, valóságosabb a bennünk élő reménység: Urunk hamar eljön és országában színről-színre láthatjuk őt. Ezért az úrvacsorával élő gyülekezet ajkán mindig újra elhangzik az első gyülekezet reménységgel elmondott imádsága, Maranatha – Jövel, Uram Jézus! (1Kor 16,22).

Minél jobban figyelünk a „jövő énekére”, annál tisztábban hangzik ajkunkon a visszhang:

Ott zeng az ének, itt még könny pereg,

Míg Krisztus napja győz az éj felett,

És akkor eggyé lesz a két sereg.

Halleluja! Halleluja! Halleluja!

Keveháziné Czégényi Klára

NAGYPÉNTEK

• Zsid 9,24–28

A zsidókból lett keresztyéneknek (akikhez a levél szól) nem ment könnyen a kultuszt és annak szép rendjét, az áldozatot elfeledni és annak új értelmét és jelentését Krisztusban megtalálni. Meg kellett érteniük, hogy Jézus Krisztusban eljött a tökéle-

tes áldozat, aki tökéletes Főpap is egyben. Az ótestamentumi főpapnak először a saját nevében kellett áldozatot bemutatnia, hogy engesztelést szerezzen a saját bűneiért. Csak azután mehetett a nép bűneiért bemutatandó áldozattal az Úr színe elé. Krisztusnak erre nem volt szüksége, mert ő büntelen volt, ezért arra sincs szükség, hogy az ő áldozata megismétlődjön. Egyetlenegy áldozatával eltörölte a bűnt. Az ószövetségi ember bizonytalanságban lehetett áldozatának érvényessége miatt. Az újszövetségi ember viszont biztos lehet abban, hogy Krisztus áldozatáért az Isten megbocsátotta bűneit. Krisztus áldozatának szenvedésének, keresztségének, véreinek igazi értékét az adja, hogy Isten azt mennyire értékeli, becsüli. Isten értékelése szerint Krisztus halálának az értéke felöleli az egész világot. 1Jn 2,2: „...ő engesztelő áldozat a mi bűneinkért; de nemcsak a miénkért, hanem az egész világ bűnéért is.” Amit Krisztus tett, az személy szerint bennünket is érint. A mi engesztelő áldozatunk volt a kereszten, a mi megváltásunkra. Az ígértét teljesítő Isten tárta fel szeretetét, hogy mi Krisztus halálát bűnbánattal nézzük, áldozatának büntörlő erejében hálás szívvel bízunk.

A textus konkrét tanítása

Krisztus értünk ment a mennybe, hogy közbenjárjon értünk. Áldozata is a javunkat szolgálja. Bennünket, embereket képvisel Isten színe előtt.

Krisztus áldozata egyszeri. Az ismétlés eredménytelenséget jelentene, erről azonban szó sincs. Az ő áldozatát nem kell és nem szükséges megismételni. Egyszeri áldozata határozottan eltörölte a bűnt, elérte célját, mert önmagát áldozta fel, saját vérevel áldozott.

Krisztus egyszer halt meg, hogy sokak bűnét elvegye.

Isten rendelése szerint az emberek is meghalnak, majd pedig ítéletre mennek.

Krisztus újra el fog jönni, de nem azért, hogy újra meghaljon. Visszatérésével az üdvösséget hozza. Áldozatával lezárt egy korszakot, visszajövetelével a dicsőség új korszakát nyitja meg.

Az igeszakasz és persze az egész Zsidókhöz írt levél Krisztus áldozati felajánlását, mint hathatós és tökéletes áldozatot ábrázolja, amely képes megvalósítani azt, amit az ótestamentumi áldozatok csak kiábrázolni tudtak, létrehozni nem. Ez az értelmezés, amely Pálnál is megtalálható Rm 3,25-ben, később a keresztyén tradícióban továbbfejlődött.

Athanaszusz például úgy beszél Krisztus áldozatáról, mint a páskabárány feláldozásáról.

Augustinus szerint Krisztus áldozat és pap volt egy személyben. Saját magát áldozta fel, mivel mást, alkalmasabbat nem találhatott.

A 16. századi teológiában az áldozat „Krisztus hármasságának” (munus triplex Christi) egyik aspektusával kerül kapcsolatba.

E tipológia szerint Krisztus munkáját három tisztségben lehet összefoglalni: próféta, pap (ezáltal hoz áldozatot a bűnökért) és király. A 16. és 17. századi protestantizmus elfogadta ezt a tagolást és vele azt, hogy Krisztus áldozata elengedhetetlen a megváltásban.

A felvilágosodás óta a kifejezés értelmezésében váltás figyelhető meg. Az eredeti értelmet a metaforikus értelmezés szorította ki. Az egyén hősie, önfeláldozó tette került előtérbe. Ha ezt

Istenre vonatkoztatjuk, akkor Krisztus áldozata azt bizonyítja, hogy Isten maga szenved a rossz miatt.

Az 1930-as évektől a keresztyén tanításban látszólag használhatatlanná vált az áldozat kifejezés, mert negatív asszociációk kapcsolódtak hozzá. A szekuláris alkalmazás, a szlogenek beszennyezték és kompromittálták. A textusunkban szereplő προσφέρω, θυσία és a Pál által használt ἱλαστήριον kifejezések viszont egyértelműen indokolják, hogy Krisztus kereszthalálát az ő áldozataként értelmezzük és értékeljük.

Summázás: egyedül és kizárólag Jézus Krisztus az ember menedéke, üdvössége.

Gondolatok az igehirdetéshez

Mi, keresztyének évről évre elzarándokolunk nagypénteken gondolatban és lélekben a golgotai keresztré alá, és próbáljuk kideríteni, megtudni, hogy mi is történt ott valójában, amikor Jézus keresztre feszítették. Természetesen azt látjuk meg először, ami a legszembeütőbb. Azokat az eseményeket, amelyeket az evangélisták tényyszerűen megírtak, amelyeket a művészek a két évezred folyamán szoborban, képen, szóban és dalban emléket állítottak. A nagypénteki eseményeket ugyanis általában abból a szempontból vizsgáljuk, hogy mit tettek Jézussal. Elárulták, elfogták, kihallgatták, elítélték, keresztre szegezték stb. Ezekben az eseményekben Jézus szenvedő alanyként szerepel. Ha őfelőle próbáljuk megközelíteni a dolgokat, akkor hasonló eredményre jutunk, hiszen azok kerülnek előtérbe, amiket neki el kellett szenvednie: gyalázat, félelem, szomjúság, fájdalom stb. Az átélt szenvedésekben pedig a sorsszerűség mutatkozik. Ráadásul a Jézus által korábban elmondott „előrejelzések” is azt látszanak alátámasztani: „... az Emberfiának sokat kell szenvednie... meg kell öletnie...”. Pedig éppen e mindhárom szinoptikus evangéliumban megtalálható kijelentés elemzése vezet bennünket arra a felismerésre, hogy ami történik, az nem a sors játéka, hanem csupa Jézus által felvállalt esemény. Az igazi nagypénteki központi kérdés tehát nem az, hogy mit tettek Jézussal, mit kellett szenvednie, hanem az, hogy *mit tett ő maga*. Mi az, amit akkor ő tudatosan cselekedett? A válasz pedig itt a kijelölt igében van: feláldozta magát, hogy áldozatával eltörölje a bűnt. A hangsúly tehát a nagypénteki események belső tartalmára, igazi céljára tevődik át. Ami ott, akkor történt, értünk történt. A szenvedés értünk vállalt szenvedés. Az áldozat értünk való áldozat. Egyszeri és megismételhetetlen. Érvényes és visszavonhatatlan. Az üdvösségünket jelenti. Ezért kell, hogy érdekeljen bennünket mindaz, ami a Golgotán történt. Éreznünk kell, hogy itt nemcsak a múlt történéseivel van dolgunk, hanem az egyetemes emberiség ügyével, jövőjével. Fontos momentum még, hogy nagypéntek, nem gyászünnap. Hiszen Jézus feltámadott. Mi az élő Jézus Krisztus nevében jövünk össze újra meg újra nagypénteket ünnepelni. Azért jövünk össze, hogy meglássuk önfeláldozó szeretetének nagyságát és várjuk őt üdvösségünkre. Azért jövünk össze, hogy a Golgotát ne csak a történelemből ne lehessen kitörölni, hanem a mi tudatunkból sem.

Lászlóné Házi Magdolna

NAGYSZOMBAT • Róm 8,38–39

Egzegézis

Nagyszombat ünnepe háttérbe szorul az azt körülvevő két nagy ünnep mellett. A nagypéntek és a feltámadás ünnepe közötti nap középpontjában Ágendánk felirata szerint „az élők és elhunytak Üdvözítője” áll. Ennek háttérén szólal meg a Római levél jól ismert szakasza, amelyben kifejeződik Krisztus mindeneket átölelő hatalma. Földi, testi életünk határain is túl Krisztus uralja életünket, halálunkat.

Ebből a rövid igeszakaszról két szót szeretnék kiemelni, amelyeket kulcsfontosságúnak érzek.

(πέπεισμαι) „meg vagyok győződve” – Pál apostol valós tények győzték meg, amelyeknek alapján hite immár szilárdan megállhat. A Krisztus személyében megjelenő isteni szeretet olyan konkrét valóságot, olyan tényeket jelent, amelyekkel meg lehet indokolni, alá lehet támasztani hitünket és reménységünket. Olyan valóság ez, amely meg tud győzni más embereket is.

(χωρίσαι) „választhat el” – Elválasztás, olyan értelemben, mint amikor valami odaáll, odaférfközik közénk és Isten közé, amikor valami eltakarja, elfedi előlünk Isten szeretetét, annak hatását. Olyan távolságot teremt, ami elszigeteli az embert Isten szeretetétől, és azt nem engedi hozzánk eljutni. Az igeszakasz tanúsága szerint semmiféle teremtmény nem képes erre az elválasztásra. Isten szeretete mindig jelenlévő, bár olykor nehezen megtapasztható valóságnak bizonyul.

Meditáció

A Római levélnek az Isten szeretetéről szóló eme része úgy jelenik meg előttünk, hogy reménységünk célját egyértelműen és határozottan ennek a földi, evilági életnek a határain túlra helyezi. Ez fölvetethet egy újabb összefüggést: mégpedig egyrészt Isten szeretetének, másrészt életünk sokszor nehéz, próbatételt jelentő körülményeinek az összefüggését. Hogyan nyilvánul meg életünkben Isten szeretete? Megannyi dolgot lehetne fölsorolni, de nagyon sokszor súlyos nehézségekkel együtt, azok ellenében van *mégis* jelen. Jézus Krisztus szenvedését és halálát is alig tudták kortársai összeegyeztetni az ő isteni küldetésével, Messiás-voltával. Az első évtizedek, első évszázadok keresztyéneinek is meg kellett küzdeniük nem csak az üldözések okozta szenvedésekkel, hanem azzal a tudattal, lelki szenvedéssel is, hogy mindezzel együtt, ennek ellenére mégis csak ott vannak Isten szeretetében.

Ez a szeretet Jézus Krisztusban jelent meg. Hogy ez mit jelent? Sok esetben nem azt, amit a mi nagyon is emberi elképzeléseink diktálnának. Ez a szeretet mindabban jelenik meg, amit Krisztus személye és műve számunkra jelent. Nevezetesen: jelenti bűneink bocsánatát, jelenti azt is, hogy Istentől elszakadt életünk újra az ő közelségében, jelenlétében, az ő vezetése alatt folyhat tovább, és nem utolsó sorban jelenti azt is, hogy a halál valóságát is legyőző reménységben élhetünk.

Ezekkel a lelki ajándékokkal vannak együtt nem ritkán erő és hitet megpróbáló terhek. Ezekről mondja hangsúlyosan az apostol, hogy nem választhatnak el bennünket Isten szeretetétől.

Isten szeretetének a legfontosabb ajándéka az, hogy örök üdvösséget ad nekünk. Isten szeretete nem merül ki abban, hogy földi, testi életünket sok jóval megsegíti, ellátja. Sokszor ez az, ami nem úgy valósul meg, ahogyan szeretnénk. Sőt ellenkezőleg! De mindeme nehézségek között megtapasztalhatja a hívő ember Istennek a mégis megsegítő, erőt adó kegyelmét, szeretetét.

Az igehirdetés felé

Mi mindenre gondolhatunk, ami látszólag odaállhat az ember és Isten közé? Mi minden lehet, amiről úgy érezhetjük, hogy eltarthatja előlünk Isten szeretetét? És mindaz valóban eltarthatja-e, vagy csak testi szemeink elől fedi el a jelenlévő, de szemmel nem látható, pusztán emberileg érzékelhetetlen valóságot?

E sorok írója néhány évvel ezelőtt ugyanerről az igeszakaszról prédikált, a teológia végzőseinek ballagásán. (LP 1998/7–8, 319–320. o.) Akkor is megpróbáltam egyvalamit kiemelni, ami talán ilyen félelmet okozhat. Elválaszthatnak-e bennünket hibás tetteink, hibás döntéseink (olykor súlyos) következményei Isten szeretetétől?

A bűn minket Istentől elválasztó hatalmán kívül még seregni dolgot lehetne felsorolni, amely alapján sokan nem hogy Isten szeretetének hiányáról beszélnének, hanem egyenesen tagadnák Isten valóságát. Úgy érzem, ezek alapján kétféleképpen tehet valakit próbára ez az ige. Van, akit elméleti, van, akit gyakorlati értelemben.

Sok felületesen hívő ember számára talán elsősorban elméleti síkon vetődik föl ez a kérdés. Tehát valahogy úgy, hogy vajon megengedheti-e az isteni szeretet a szenvedést és miért engedi meg. A mai kor embere számára különösen nehezen egyeztethető össze a szeretet a szenvedéssel, a nehézségek elviselésének kényszerével. (Itt is megjelenik a „szeretet” szónak a népszerű, téves, sokszor egyoldalú értelmezése.)

Valaki egyszer megkérdezte tőlem: tegyük fel, hogy Isten valóban létezik, és az ő lényege a szeretet. Akkor viszont miért lehetnek éhezők, betegek, szenvedők, mindenestül tragikus életű gyerekek Afrikában? Visszakérdeztem: vajon nem ad-e vigasztalást az a hit, hogy mindezzel együtt mégis Isten kezében vannak, és nem a semmi fölött lebeg az életünk?

Mások számára inkább gyakorlati módon, mondhatni: húsbavágóan vetődik föl ez a kérdés. Amikor valaki a maga testében hordoz súlyos, talán halálos betegséget, és embertelen fájdalom kínozzák; vagy amikor valaki szeretteit veszíti el, akár az életből, vagy akár csak a maga szeretetéből; vagy amikor az élete gondjainak sokaságán sehogyan sem tud felülkerekedni; vagy bármely más csapás éri az életét; mindenféleképpen önmagát kell az embernek legyőznie ahhoz, hogy ki tudja mondani: akkor is tudom, hogy Isten szeret és nem feledkezett meg rólam.

Ezt képesnek lenni kimondani a látszat – olykor nem csak hiányában, hanem egyenesen – ellenében: ez a hitnek, az Istenbe vetett bizalomnak magasiskolája.

Hitünket mérlegre tevő kérdés: mennyire érett meg bennünk ez a bizonyosság, és mennyire hatja át, határozza meg egész életünket? És vajon képes-e közvetíteni egyéni életünk mellett gyülekezeteink élete is azt az isteni szeretetet, amely az élet nehézségeivel szemben is megnyilvánul úgy, mint reményt adó, kegyelmet sugárzó, megtartó erő?

Ha valami igazán vonzóvá tudná tenni gyülekezeteink életét, az hitem szerint nem más, mint hogy embereket és közösségeket ez a reménység, ez a bizalom képes igazán megalapozni és átformálni.

Nagy Ervin

HÚSVÉT ÜNNEPE

• Jel 1,9–18

Az alapigéhez

A textus megértéséhez figyelembe kell vennünk az egész könyv sajátos stílusát. Fontos tudnunk, hogy a könyv leírása idején az apokalipszis formája gazdag előéletű, élő irodalmi forma volt. Ezt a kifejezési formát a szerző és olvasói jól ismerték, ezért könnyen át tudták tekinteni. Ezt az ismert stílust felhasználva akar a könyv arról tanúskodni, hogy a próféták által adott ígéretek Jézus Krisztusban teljességgel be és fognak beteljesedni. Mivel olvasói ismerősek a zsidó apokaliptikában, ezért használ annyi ótestamentumi képet. A dolgok lényege azonban sajátosan a jelenségek mögött van mindig elrejtve, mintegy utalva az epifánia szavakkal kifejezhetetlen istenélményére. Ezt érzékeltetik a szövegben gyakran használt „mint” és „hasonló” szavak.

A mai ember számára a történések és átélésnek ez a prófétai módja idegen, még az ortodox liturgiában van leginkább jelen. Sokak számára talál éppen ennek az átélt istenélménynek hiánya a protestáns egyházakban teszi vonzóvá az ortodoxiát. Ez arra utal, hogy a modern embernek is van valami hiányérzete.

A Jelenések könyvének történelmi háttérét Domitianus (81–96) uralkodása adja. A római császárok isteni tisztelete már Augustus óta egyre inkább elterjedt a nép körében. Úgy tekintettek rájuk, mint akik békét, igazságot hoznak. Ezért őket tartották „szabadítónak” és „jótevőnek”. Domitianus tovább ment. Rendeleteivel Istennek és Úrnak szólította magát. Ezt az igényét mindenkire rá akarta kényszeríteni. Tiszteletére Kisázsiaiban, Efezusban állították fel az első császártemplomot, ahol évente váltották a császári főpapot. Nem véletlen tehát, hogy Jánosnak ezt a különösen is veszélyeztetett és vigasztalásra szoruló gyülekezetet kell elsőként bátorítani. A többi említett gyülekezet is az Efezusból kiinduló és délkelet felé forduló, majd visszakanyarodó római műút mentén feküdt. Mint postai és törvénykezési központok fontos szerepet töltek be a császárkultuszban (Karner). A hetes szám azonban az egész egyházat jelöli.

János Patmosz szigetén tartózkodik mint száműzött, mikor elhívását kapja. Ez a kis sziklasziget kb. 100 km-re fekszik Efezustól. A rómaiak a száműzöttek tartózkodási helyének használták. János eltávolítása a gyülekezetek közeléből nyilvánvalóan az evangélium terjedésének megakadályozása érdekében történt. Az elárvult, fenyegetések közt élő gyülekezeteket – gondolja a „hatalom” – könnyebb lesz eltántorítani hitüktől.

A látomás, az elragadtatás éppen ezért nem János öncélú istenélménye, hanem átélése és továbbadása a *gyülekezetek erősítése érdekében történik*. „János kezdettől gyülekezeti használatra szánta. Nem titkos irat, mint akárhány apokaliptikus” (Karner).

Az audició és vízió is számos ótestamentumi, ismert jegyet hordoz. Az ótestamentumi istentiszteleten pl. a trombita megfújása fontos szerepet játszott az áldozat bemutatásánál, az imádságra való felhívásnál. De az apokaliptikus események kezdetét

is jelzi (Mt 24,31). A vízióban látott Emberfia megnevezés is Dániel könyvéből származik (7,13). Krisztusé a legnagyobb hatalom, tanúskodik ezzel a képpel a Jelenések könyve. Ő ott áll közvetlen gyülekezetei közt (hét gyertyatartó), kezében tartja sorsukat (hét csillag), a nap fényével világítja meg a félelmek sötétjét, aki előtt csak leborulni lehet. János megbizonyosodik, hogy az Emberfiához hozzátartozik az örökkévalóságban a dicsőség és a hatalom, ugyanúgy mint Istenhez. Hatalma jelképe, hogy jobbában tartja a hét csillagot. A hét csillag eredete szerint a hét ismert bolygó, ezek kézben tartása a fölöttük való uralmat jelzi. Aki a bolygókon uralkodik, az a világ ura. Ezért kerültek ezek a római császárok pénzére, de találkozunk velük a Mithras kultusz liturgiájában is. Világos tiltakozás ez a császárkultusszal szemben: Krisztus a kúriosz, hatalmasabb a császárnál. De nem János emeli fel Krisztust erre a méltóságra, hanem Krisztus győzi meg őt hatalmáról. János pedig, aki nem hajtott térdet a császár kúriosz előtt, mint egy holt esik a megdicsőült Krisztus lába elé.

Az éles, kétélű kard is a hatalom jelképe. Mivel a szájából jön ki, a szó hatalmát szimbolizálja. Ellentéte ez a világi hatalomnak, ami a kezében tartja a hatalma szimbólumát, a kardot. A látomás megerősíti Jánost, hogy Krisztus szava nem hatás nélküli szó. Hatalma van és hatalmat gyakorol a világban. Ezt a megerősítést akkor kapja János, mikor minden arra mutat, hogy a hatalom a császár, a világbirodalom kezében van, és az él is ezzel a hatalommal. De szavának hatalmával kormányozza és ítéli meg Krisztus a gyülekezeteket is. Ezt bizonyítják a következő fejezetek gyülekezeti levelei. A látomásban megjelenő Emberfia Krisztusnak van hatalma ítélni mindenki felett.

A Pantokrator azonban főpap is egy személyben. Erre utal boágig érő ruhája s a mellét átfogó aranyöv, amik a főpapi méltóság jelei. A feltámadt és megdicsőült Krisztus, akivel János szembesül, az Isten előtti közbenjáró szolgálatát ma is gyakorló Úr.

A teofániáknál gyakori bénító rémület fogja el Jánost a látomás hatására, mint hasonló történeteknél a Szentírásban. Új vonása a hasonló jelenségekkel szemben a kézzel. Mozdulatával és szavával elűzi a félelmet, ami az embert elfogja Isten közelében. Az elhangzó biztatás, önkinyilatkoztatás hármasságú: 1) Ő „az első és utolsó”, tehát rajta kívül nincs Isten. Itt az Emberfia az ótestamentumi isteni kijelentést magára alkalmazza. Ő nemcsak a kezdet és vég, hanem a világ ἀρχή-je, amiből minden ered és a τέλος-a, amibe minden torkollik. Tehát a világ teremtője és bevégzője. 2) Ő az „első”, a feltámadott Krisztus, aki most Isten haláltól mentes életében osztozik és övéinek is ezt ígéri. 3. A halál fölötti győzelmének eredményére utal. „... nálam vannak a halál és a pokol kulcsai.” A halál és pokol feletti hatalom a rabbinista felfogás szerint egyedül Istent illeti. Krisztus ebben a hatalomban halála és feltámadása által részesedik és részesíti az övéit. Ezzel a világ utolsó hatalmi eszközét veszítette el Krisztus követői fölött. Uruk hatalmából senki nem szakíthatja el őket.

A húsvétkor elhangzó igehirdetésekből a hangsúly különösen is az utolsó versekre esik. A húsvét homiletikumához érdemes elolvasni a Lelkipásztor 1977. márciusi számában megjelent cikket (168–170. o.)

Meditációs gondolatok

1) *Kié a hatalom?* Kérdése volt ez Jánosnak, akit a hatalom megfosztott szolgálatától és gyülekezeteitől. Kérdése volt a gyü-

lekezeteknek. Egy erős birodalom nyomásával, az imperator dicsőítői kórusával szemben érdemes-e, lehet-e ellenállni? Bizonytalanságnak, félelemnek, megfáradásnak a keresztyén életben nem az-e az oka, hogy elhalványult előttünk Isten hatalma? Külső nehézségek és belső kísértések nem visznek-e kétségek közé? Nem gondoljuk-e ma is, hogy a világot kézzelfogható hatalmak (politikai erőviszonyok, pénz, társadalmi konfliktusok stb.) irányítják? Isten nagyobb hatalma naiv keresztyén illúzió csupán? Bizonytalan válaszunk hitünk bizonytalanságát tükrözi. Kitágult horizontú világunkban miért nem látjuk meg Isten nagyságát?

2) *Veszélyeztetett hit.* Az első század végén élt keresztyének hitét az erőszakkal érvényesített császárkultusz veszélyeztette. Békésebb időkben nincs a hit kitéve veszélynek? A pogányság modern templomaiban – a bevásárlóközpontokban, szupermarketekben – nem áldozzuk-e fel a vasárnapi, Istennek szánt időt? Nem igazoljuk-e magunkat, miért nincs időnk imádságra, igeolvasásra? Hogy tudunk a magunk módján is keresztyének lenni?! Tudjuk-e, hogy a hit minden időben veszélyeztetett, könnyen elveszthető kincse életünknek? Szükségünk van mindig újra az Istennel találkozás átélésére.

3) *Közösség – felelősség egymásért.* János gondolatai a távoli testvérekhez szállnak, akik társai a szenvedésben... Látomása az „Úr napján” történik, amikor együtt van istentiszteleten. A megbízás arról szól: „Írd meg tehát, amiket láttál...” Mindebben tükröződik az egymásra utaltság súlya, jelentősége és felelőssége. A Krisztushoz tartozás szoros szálakkal kapcsol a gyülekezetekhez, az anyaszentegyház nagy közösségéhez; a velem egy gyülekezetben élőkhez és a távoli testvérekhez. Hitem, imádságom, életem láncszemként kapcsolódik bele Krisztus szentjeinek közösségébe. Micsoda felelősség és milyen nagy ajándék tagja lenni ennek a közösségnek!

4) *Tanuló tanítványok.* Jánosnak, a szeretett tanítványnak mennyi emléke lehetett a Jézussal töltött évekből! Emlékek, amikor megtapasztalhatta Jézus hatalmát: amikor gyógyított, csodát tett, mindenkinél hitelesebben tanúskodott az Atyáról, amikor a kereszt alatt személyesen megszólította és találkozott vele feltámadása után. A kisázsiai keresztyének is mennyit tudhattak már tőle Jézusról! Mégis tanulásra, erősítésre szorultak mind, hogy újra hallják a Feltámadott igéit, megtapasztalják közelségét. Mi is életünk végéig tanulásra szoruló tanítványok vagyunk. Mindig van még mit tanulnunk Urunk szeretetéről és hatalmáról. Néha éppen a nehézségek közt ajándékoz meg Isten a legmélyebb tapasztalatokkal. Ne akarjunk „végszigorlatot” letett keresztyének lenni!

Láss túl a horizonton!

(Gondolatok az igehirdetéshez)

A Kilimandzsáró, Afrika legmagasabb hegye messze kimagaslik környezetéből. Mégis ritkán látják az emberek, mert gyakran felhők takarják. Az ott lakók mégis tudják, a hegy ott van, ha szemükkel nem is látják. Ez adta a gondolatot egy misszionáriusnak, hogy a hit szót így fordítsa: túllátni a horizonton. A hit nemcsak azzal számol, ami a szem előtt van, hanem messzebb tekint.

Ezen az ünnepen a Feltámadott szólít meg és bátorít: láss túl a horizonton!

1) Láss túl, és megtapasztalod, hogy *ő közel van hozzád*. János magányosan él Patmoszon. Szolgálatából, élete értelmétől elszakítva. Távol a szeretett testvérektől. Megérthetnénk, ha kétségek gyötörnék. De a Feltámadott mellé lép, „rám tette jobbát” – emlékezik vissza. Ezen az ünnepen hozzád is ilyen közel akar lépni. Nem vagyunk száműzöttek. De sok keresztyén él magányosan, mint egy szigeten, izolálva nem keresztyének közt. Ez nem könnyű. Szükséges tudni: a Feltámadott ma is közel van. Ezt a gyülekezetben különösen is átélhetjük.

2) Láss túl, és vedd észre, hogy *szava ma is élő és ható!* A világ, amiben élünk, nem alapít a hatalom nélküli szóra. Sokan keveslik, hogy az egyházára is csak ezt hagyta Krisztus örökül. Krisztus szava ma sem hatástalan szó. Ereje áttör emberi korlátokon. Néha ennek látványos jelét adja. A közelmúltban történt: A szovjet uralom idején meghívta az akkori oktatásügyi miniszter az ortodox patriarchát egy vitaestre a munkások közé. Hosszú vita után lehetőséget adott neki, hogy öt percben válaszoljon a keresztyén hit elleni vádakra. Ő a szónoki emelvényhez lépett, és ennyit mondott, ami elhangzik a húsvét éjszakáján az istentiszteleten: Krisztus feltámadt! Az összegyűlteket egy szájjal válaszoltak a jól ismert válasszal: Valóban feltámadt! – Lehet, hogy a Feltámadotthoz hitvallásban mindig új nemzedék nő fel, hordozza hitét, ha nem is jut kifejezésre mindig nyilvánosan?

3) Láss túl, hogy a *Feltámadott legyőzze félelmeidet*. Barth hagyta ránk utolsó telefonbeszélgetésének tartalmát barátjával, Thurneyesennel. A komor, aggasztó világhelyzetről beszélgettek. Akkor Barth megjegyezte: Csak ne csüggedj, mert ez fentről, a mennyből kormányoztatik! – A kétségek a mi szívünkben is jelentkeznek: Krisztus-e minden hatalom a világban, az életünkben? Gyakran nehéz Isten útján megmaradnunk. S félelmeink mélyén ott a leglegyőzhetetlenebb: a halálfélelem. Ebbe a „homályba” hangzik a Feltámadott szava: Ne félj... (17–18. vers).

A kecskeméti temetőben van egy szokatlan, de beszédes sír- emlék. Egy nyíló ajtó mögé belépő alak, akinek csak a hátát lehet látni. Az ajtón egy sima kereszt áll jelezve, hogy Jézus az ajtó, ő fogadja az életből távozót, őhózzá megy a halálón át. Ezzel a hittel akar a Feltámadott megajándékozni minket is. Így a sírok nem csupán az emlékezés helyei lesznek, hanem a feltámadás napjára való várakozásé.

Sárkányné Horváth Erzsébet

HÚSVÉT 2. NAPJA

• 1Kor 15,21–23

Az igeszakasz és az ünnep

Húsvét 2. napjának témája: „A húsvéti hit teremtője.” Az esemény – Jézus feltámadása – megtörtént. Az asszonyok, a tanítványok meglátták, elhitték, befogadták. Lassan Emmausba is elér a híre. Ma, közöttünk is elterjedt már. Mint információ, hit-tan-anyag, ismeret. Tegnap meghallgattuk, ahogy illik, most megvünk a kertbe, és mi magunk is elősegítjük a hallottakat – az nyíló természet ápolgatásával.

Ebben a helyzetben lép fel Isten szava azzal az igénnyel, hogy bennünk ne csak a kívülállóság biztonságába zárkózó húsvéti ismeret, hanem a részesedés drámaiságát felvállaló húsvéti hit szülessen.

Ez az ige azonban nem az elsődleges értelemben vett húsvéti hitről – azaz Jézus feltámadásában való hitről – szól. Ez csak mint érv kerül elő, a valódi téma alátámasztására. A levélrészlet – s az egész vita, melynek ez része – témája az ember, Krisztusban levő ember feltámadása.

Az Ágenda-cím és az ige összekapcsolása ettől még nem rossz. A húsvéti hitet ugyanis tágabb – és praktikus – értelemben tekinti: a mi életünk – örökéletünk – Krisztussal együtt értelmezhető, rá nézve és az ő feltámadásának következtében *hiszük a test feltámadását*.

Korinthus óta szakadék támadt a mai gyülekezet hite és Pál szavai között. Ezt valahogyan át kell hidalnunk az igehirdetésben. Nem látom értelmét, hogy úgy beszéljek testvéreimnek a test feltámadásáról, hogy szavaim hitelét a Jézus feltámadásába vetett biztos hitünkkel támasszam alá. Ezért – bár az alapígét megelőző szakasz alapján szól, – mégis érdemesnek tartom a készüléshoz elolvasni Ordass Lajos 1958-as húsvét vasárnap-i igehirdetését.

A szöveg

Pál vitázik. Azt, hogy vitájának tárgya nem Jézus, hanem az ember feltámadása, az okozza, hogy a korinthusiak, akiknek ír, nem általában a feltámadás lehetőségét vonták kétségbe. Nem Krisztus feltámadását tagadták, hanem a saját testi feltámadásuk szükségszerűségét és Isten üdvtervében való szerepét.

Ebből adódik Pál érvelésének logikája: az előbbivel érvel az utóbbi igazolására. A halottak feltámadásának evidenciáját Krisztus feltámadásának a gyülekezet által nem vitatott tényével igazolja.

Másrészt világosan kiderül, hogy akiknek ír, nem hitetlenek. Olyan keresztyének, akikben összekeveredett a megváltás és megszentelődés fogalma az üdvösség és örök élet gondolatával, a feltámadás fogalma a testetlen, pneumatikus lét fogalmával. Levelében ebből adódóan nem objektív feltámadás-rendet ír le – nem beszél hívőkről és hitetlenekről, üdvözülőkéről és elkárhozókról, ítéletről és az ítélet szempontjairól –, hanem csak azokról szól, „akik a Krisztuséi”.

Ebből a vitahelyzetből adódik a kontextus gondolatmenete. A fejezet első része egy gondolati egységben van. Ennek a 28 versnek, mely igénket megelőzi és magában foglalja, a tartalmi vázlatát nagyjából a következőképpen alakul:

(1. v.) Esetekbe juttatom az evangéliumot, mely kezdettől a tiétek, s melynek a tartalma ismert előttetek:

(2–11. v.) Jézus meghalt és feltámadt. Ez összhangban van az írásokkal, ezen kívül igazságát sokan igazoljuk, akik láttuk őt.

(12–19. v.) A fejezet kiinduló kérdése: Ha ez a helyzet, akkor hogy mondhatják némelyek, hogy nincs feltámadás? Hisz akkor mindez az evangélium nem igaz: Krisztus nem támadt fel, hiába hiszünk és prédikálunk, megmaradtak a bűneink, elvesztek a Krisztusban elhunytak, és mindenkinél szánalmasabbak vagyunk.

(20–22. v.) Ámde: Krisztus mint második Ádám, a halálból életet ad. Ádám bűne (Ádám = az Ember, nem egy ember!) mindenkire hatással van, mindenkire kiterjed, mindenki részes benne. Krisztus feltámadása hasonlóan mindenkire hatással van, mindenkire kiterjed, mindenki részes benne.

„Ádámiban”, „Krisztusban”. Nehezen érthető rag, így szó sze-

rint átfordítva görögről. Inkább valahogy így: „ahogyan Ádám-ként mindnyájan meghalnak, úgy Krisztus *miatt* mindnyájan életre kelnek.”

(23–28. v.) A feltámadás egy homogén folyamat: Krisztus időben elsőnek támadt fel, s ezt a sort folytatják az övéi, amikor eljön. A kettő tehát nem választható szét egymástól. A „vég” – azaz mindennek Isten uralma alá kerülése – csak ezután, a teljes feltámadás lezajlása után következik, időben és logikailag.

Töredékek

Még jó, hogy valaki eszünkbe juttatja az evangéliumot. Mert mi már nagyon tudjuk, mit, mikor, hol, hogyan kell mondani. Tudjuk a dogmatikai levezetések és az etikai konzekvenciákat, ismerjük a szövegkritikai fejleményeket és a gyülekezetünk helyi sajátosságait. Jó, hogy felhívja Pál a figyelmünket a szavaink tartalmára: *feltámadunk* – s hogy ezért előre meg nem írt és rendbe nem foglalt hálát lehet mondanunk annak, aki ebben (is) előttünk jár.

Jó vagy rossz a halál? Jellegzetes szó – nemcsak gyerekektől: nem akarok üdvözülni, mert az a halál. Igen, biztos a halál. Embervoltunkból adódik, annak természetes velejárója. De ugyanolyan biztos az, ami szintén embervoltunkból (megváltott ember-voltunkból) adódik: az, hogy a halál nem végleges állapotunk.

Jó vagy rossz a feltámadás? Ami hozzátapad: az ítélet. Figyeljünk oda Pál szavaira: üdvözülőkhez – vagyis az ítéletet elkerülőkhez – szól! A feltámadásban nem a vigyázásra intő határnapot, hanem a Krisztussal való, halált félreállító egységet látja.

Ember által van – nekünk embereknek minden. Ember által van a halál, az Ádámság, a bűn – de ez a *miénk*. Ember által – tőlünk van. Ember által van a halottak feltámadása, az élet is – de ez *nem a miénk*. Ember által – de nem tőlünk van. Valahogy úgy, ahogy Pilinszky János *Az ember itt* című versében a roppant egyszerű világ két szavát leírja – melyből csak egy ered tőlünk:

„Valójában két szó, mit ismerek,
bűn és imádság két szavát.
Az egyik hozzám tartozik.
A másik elhelyezhetetlen.”

Jézus példakép. Rá figyelünk, őt követjük, tőle tanuljuk az életet. Hétköznapijainkban, cselekedeteinkben és sorsunkban rá támaszkodunk. Hát a nagyobb dolgokban? A tény, amit közöl a test feltámadásáról – tudomásul vesszük-e? A feltámadásban számolunk-e a vele való sorsközösséggel?

Gondolatmenet

- 1) Nehezen, kevesen *élünk* a feltámadás hitében – pedig Isten szeretetének szerves és öröms része.
- 2) Halál és feltámadás – az érem két oldala.
- 3) A feltámadás tény: nem a hitünk és nem a produkciánk kérdése.
- 4) Jézus nyitja a sort, s vezet minket a célba.

Schermann Gábor

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP • 2Kor 4,10–14

Írásmagyarázati fogódzók

A kijelölt igeszakaszhoz több perikóparend hozzászólja a 7–9, ill. a 15–18. verseket is. Ha nem is olvassuk fel ezeket a mondatokat, készüléskor mégis hasznos lehet ezek áttanulmányozása is. Nemcsak az egezetikai munkát teszik teljesebbé, a szöveget, gondolatmenetet érthetőbbé, hanem a téma szószékén való megszólaltatását is segíthetik.

Az apostoli hivatal valósága, amiképpen Pál ebben a levélrészletben megfogalmazza, megóv minden túllelkesüléstől. Az evangélium kincse törekeny, értéktelen, hétköznapi fogyóeszköznek tekinthető cserépedényekben van, melyek önmagukban semmit sem sejtetnek becses tartalmukról. Az Isten dicsőségének fénye azonban ezekből a sötét edényekből is felragyoghat – az a dicsőség, amely a feltámadott Jézus arcán is ragyogott (vö. 6. v.). Saját és apostoltársai megpróbáltatásaival és mégis kitartó, lankadatlan hitével bátorítja Pál a korinthusiakat. Sok a kudarc, a fenyegetettség, a gyülekezetek mégis gyarapodnak. Kontraszt, mely önmagáért beszél. „A halál bennünk végzi munkáját, az élet pedig bennetek”. Ugyanez a levél később még egyértelműbben sorolja az apostol szenvedéseit (11,23–12,10) – ugyanazzal a szándékkal, hogy eljuttassa olvasóit az ősi prófétai szó igazságának felismerésére: „Az én erőm erőtlenség által ér célhoz” (12,9 – vö. Ézs 40,29). Nem tagadja, nem idealizálja, hanem átértékeli a megpróbáltatásokat.

Ezt az átértékelést azonban csak a Krisztussal való szoros közösségben élők érezhetik át. Az apostol önmagáról átkapcsol a címzett gyülekezet közösségére. Az erőtlenségek, megpróbáltatások, megaláztatások nem „apostoli privilégiumok”, hanem realitások. Különösen abban a környezetben, amelyben a korai keresztyénség több oldalról is ki volt téve a támadásoknak. A próbatételekben megállni, erőssé válni csak az képes, akire Isten megújító ereje és hatalma kiárad, aki maga is részesül a feltámadás csodájában. Szoros a kapcsolat egy másik igével: „Ha meg is feszítettett erőtlenségből, él az Isten hatalmából, ezért ha mi erőtlenek vagyunk is benne, élni fogunk vele együtt az Isten hatalmából” (13,4). (Vö. még: Róm 8,17.36kk, 2Tim 2,11).

Az Úr Jézus halálában és feltámadásában való közösségvállalás azonban semmiképpen sem oltja ki, vagy teszi érvénytelenné a jövőbeli testi feltámadás tényét. E helyen éppúgy, mint a többi idézett igeszakaszok esetében Pál megigazulás-tanának egy sajátos szemléletmódjáról van szó, mely szerint a Krisztus halálával és feltámadásával való közösség jelen életünkben a bűnbocsánat általi újjászületést jelenti – a testi feltámadáskor mindez előtér a rejtettségből és az egész világ számára teljességre jut. Lényegében már itt elkezdődik bennünk az új élet (vö. „Aki hisz énbenem, ha meghal is, él” – „átment a halálból az életbe”) – akkor azonban megszabadul az ember minden evilági kísértéstől, szenvedéstől, múlandóságtól és tökéletlenségtől.

Hiszünk – készülünk a szólásra

Húsvét ünnepe után 1. vasárnapon vagyunk. A vasárnap ősi jellege és hagyománya éppúgy, mint a sok helyütt e napon tartott

konfirmáció egyaránt homloktérbe helyezi a kérdést keresztyénségünk lényegéről: mit jelent ma számunkra, hogy a feltámadott, élő Krisztus népe vagyunk?

Az egyház kincse, az evangélium rejtett kincs. Egyrészt azért mert az emberi, szervezeti közösség jogi, gazdasági és politikai „rendje” nagyon sokszor eltakarta az evangélium igazi világosságát és több árnyékot vetett a világi környezetre, mint amennyi fényt magán átengedett. Rejtett másrészt azért, mert ha az egyház minden földi eszközt, módszert és esélyt kihasználva végzi is szolgálatát, a gyülekezet mégsem ezekből „él”, hanem abból, ami nem látszik. Az isteni szeretetből, bűnbocsánatból, kegyelemből és reménységből. „Mert nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, hiszen a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók” (18).

A korinthusiak bizonyára jobban szerettek volna hatásosabb személyiség köré gyűlni és az „új tanítást” pregnánsabb képviselő szájából és példájából megérteni. Pál ezzel szemben megalázottságáról és szenvedéseiről is nyíltan beszél, sőt dicsekszik velük. Üldöznek, letipornak minket, a halált mindenkor a testünkben hordozzuk. De nem egyszerűen a halált mint általános élet-törvényszerűséget, hanem Jézus halálát! Ez az, ami gyökeresen átalakítja és ellenkező előjelűvé teszi a gyengeséget és legyőzöttséget: mindez Jézussal is megtörtént, de azért, hogy magával ragadjon minket, ne csak a mélységbe, hanem onnan a magasságba is: Isten.

„Jézussal együtt (Jézushoz hasonlóan) minket is fel fog támasztani és maga elé állít veletek együtt” (14b).

Az ember általában küzd és lázad az élet megpróbáltatásai és a mulandóság ellen. A hellenista világ bölcsei is menekültek az értelmetlennek tűnő szenvedések és a halál elől. A sztoikus Epiktétosz (1. sz. vége) szavai lelki rokonságot mutatnak Pál gondolataival, de csak látszólag:

„Betegségben és mégis boldogan,
Veszélyben és mégis boldogan,
Halálban és mégis boldogan,
Száműzetésben és mégis boldogan,
Megaláztatásban és mégis boldogan.” – írja a korabeli bölcs.

A „don't worry, be happy!” jelenkori megoldási kísérletének ókori változata ez. Az emberi akaraterőből feltörő idealista próbálkozás azonban messze áll a Krisztusban megigazult ember élet- és jövőszemléletétől. Bultmann szerint ugyanúgy szabad kezelni az idealizmust, mint Pál a törvényt: „nevelőnk Krisztusig”. Ám amiképpen a zsidóság egyoldalúan kezelte a törvényt, úgy sokan az élet végső céljává teszik az önmegmentési kísérleteiket – s végül mégis saját gyengeségük, vagy őket kihasználó álszakemberek áldozataivá válnak. Pál is és a mai keresztyén ember is ennél sokkal többet tud: „Hűséges az Úr, aki titeket megerősít”. Ez a meggyőződés nem öncélú, hanem kisugárzó: alapját képezi a keresztyén tanúságtételnek. Apostoli lehetőség és feladat mindenki számára.

A keresztyén gyülekezet „Krisztus-konform”. A Jézussal megélt szenvedés, az állandó kiszolgáltatottság a romlásnak és halálnak, egyúttal állandó reménységet is hordoz. A szenvedő testi élet és a feltámadásban kapott új élet között nem egyenlőség, hanem óriási minőségi különbség van: „A jelen szenvedései nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, amely láthatóvá lesz rajtunk” (Róm 8, 18 – vö. 17. v.). Így válunk képessé életünket és szolgálatunkat eszkatalogikus távlatokban látni. G. Voigt előkészítőjében említi néhány hasonlatot (pl.

olyan ez, mint a csúf bábban a gyönyörű pillangót látni, vagy a februári hóviharban a közeledő tavasz enyhülését megérezni), ám rögtön hozzáteszi, hogy a tapasztalati valóság egyetlen képe sem tudja ugyanazt érzékeltetni, amiről itt valójában szó van.

Képesek vagyunk-e a szenvedésre, a halálra, a fájdalomra ilyen természetes fölénytel tekinteni? Nem túl nagy, világiárogó követelmény ez? Korántsem valami önámító, morbid szemléletről van szó, hanem a krisztushit két alapvető következményéről: 1) a keresztyén ember nem idealizálja a szenvedést, hanem méltósággal, a boldog szabadulás reményében éli át. 2) Nem teszünk úgy, mintha az ember kikerülhetné az élet nyomasztó valóságát. Nem legyintünk rá és nem hitegetjük magunkat és másokat a szenvedésmentes élet hamis illúziójával. Ez Pál apostol hitvallása, meggyőződése és egyben igénk üzenete. Átéljük a rosszat, de egy tágabb horizonton. A negatív élményekhez mindig hozzá tartozik a feltámadott Krisztussal való továbbélés távlata is.

Igehirdetési vázlat

Bevezetés: Ki vagy? Nem kell képes újságok sablonos tesztjeit kitöltened, hogy megismerd rejtett belső tulajdonságaidat. Egyszerűen várd meg a megpróbáltatásokat! Hogy reagálsz a külső támadásokra, a belső gyengeségeidre, a betegségre, a halálra, a szenvedésre? Mire indítanak Pál szavai?

1) Nem lehet és nem is kell illúziókba kergetned magad. Nem kell a keresztet kerülgetni, sem pedig eltávolítani az útból. (Pál személyes példája: hordozza a múltját, szenved a jelenért – de mindez legyőzött benne.)

2) Aki a halálról, mulandóságról tud, annak a feltámadásról is tudnia kell. Ne a feltámadás lehetőségét és valószínűségét elemezd, hanem lásd meg Krisztus feltámadásában a számodra elkészített isteni segítséget!

3) Hiszünk, ezért szólunk. A keresztyén embernek, egyháznak ez a küldetése. A bajban az evangélium ad vigasztalást és segítséget. Az evangéliumot viszont nemcsak a bajban lehet felfedezni.

Összegezés: Húsvét volt, van és lesz. Jézus él, ne éljünk nélküle!

Zügn Tamás

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP

• Jk 5, (13) 16–20

A vasárnap jellege

Húsvét ünnepe után 2. vasárnapon, Misericordia Domini vasárnapján, az istentiszteletre egybegyűlt és igét hallgató gyülekezet átgondolhatja életét, hitét és hitéből fakadó cselekedeteit a feltámadás fényében. A húsvéti örömhír megtapasztalása és a feltámadásba vetett hit nem csupán egyszeri alkalomra, egy ünnepre szól, hanem a keresztyén közösség mindig ebből él, ez adja létének és küldetésének alapját. A hitben meggyökerezett ember folyamatában és következményeivel együtt éli meg keresztyén hitét. Isten Jézus Krisztusban megtapasztalt kegyelme által a hit erősödik, a közösség épül és a kísértéseknek is ellenállva készül az Úr másodszori eljövételére.

Jakab levelének utolsó versei ötvözik a levélre jellemző bölcsesség-mondásokat, a keresztyének életére vonatkozó gyakorlati tanácsokat és a hitből fakadó cselekedeteknek a keresztyén élettől való elválaszthatatlanságát. Az 5. fejezet 14. és 15. verseit a perikópa kihagyja, de így is egy összefoglalt tanítást kapunk arról, melyek azok a lényeges cselekedetek, amelyek elengedhetetlenek a keresztyének életében.

A klasszikus hit, ill. cselekedetek általi megigazulás-kérdéskör ebben az igeszakaszban is egymást kiegészítő módon jelentkezik. Pál és Jakab nem a megigazulás két különböző formáját írják le, hanem az általuk kifejtett teológiai célzatú, ill. gyakorlati életre vonatkozó különbségek jellemzik írásait. Jakab számára sem lehetett kétséges a Krisztusban való hit megigazító volta, de ő ezen a teológiai alaptételen tájékozódva már ennek a következetes, gyakorlati megvalósulásáról szól levelében. A keresztyén hitnek következetesnek kell lennie és meg kell mutatkoznia a felebaráti szeretet megvalósulásában.

A feltámadás-hitben gyökerező keresztyénség közösséget alkot, és ebben a közösségben éli meg hitét. Ennek a hitnek kell megvalósulnia a cselekedetekben. Hit és cselekedetek nem válhatnak külön, hanem egy egészet alkotva jelentik a Krisztusba vetett hitet, amit Jakab a legtermészetesebben vesz alapul. Jakab a már hitre jutott közösségnek adja tanítói jellegű tanácsait.

A diaszpórában élő gyülekezetekhez írott levél hallgatói a szenvedés próbájának vannak kitéve. Az első gyülekezetek küzdelmes életét a próféták és Jób szenvedéseire való rámutatással igyekszik erősíteni. A 13. versben a szenvedések elviseléséhez az imádság gyakorlati megvalósulására biztat. Hasonlóképpen, ha valakinek öröme van, akkor dicséretnek éneklésével adjon hálát Istennek.

A 13. vers után a 16. verset veszi az igeszakasz, kihagyva a betegségről és az imádság szabadító hatásáról szóló két verset, amelyek a 16. versben is részben benne foglaltatnak.

ἐξομολογήσθε εὐχέσθε. Valljátok meg – imádkozzatok: a keresztyén közösség egymás között és egymásért megvalósuló cselekedeteire hívja fel a gyülekezet figyelmét felszólító módon. A bűnök megvallása történhet négy szemközt, egy közösség előtt, lelkésznek vagy nem-lelkésznek egyaránt. Talán érdemes rámutatni, hogy az első keresztyén gyülekezetekben biztosan személyesebb közegben történt a bűnvallás, mint ma nálunk, a gyülekezeti gyónás alkalmával. A gyógyulásba vetett bizalom testi és lelki értelemben szintén a keresztyén közösség egymásért való imádkozásában öltött kézzelfogható formát.

A 16. vers keresztyén cselekedetekre való buzdítását egy bölcsességmondás zárja le. Az ember megigazult állapota nem az Isten előtt való megigazulás egyszeri és befejezett voltára utal, hanem az ember Istenhez fordulásának állandó szükségességére. (Zsolt 34,16–18)

A 17. és a 18. versek az előbbi bölcsességmondás illusztrációi Illés próféta cselekedetei közül. A gyülekezet kitaró imádságát bátorítva szólal meg Illés próféta története, aki buzgó imádságával három évig és hat hónapig tudta visszatartani az esőt, majd újbóli imádságának hatására esőt adott Isten a földre. Bár az Illés imádságára való utalás nem szerepel a kanonikus iratok között, és a Királyok könyvében maga Isten jelenti ki

igéjét Illés prófétán keresztül, a próféta a hagyományból származó állhatatos és buzgó imádsága példaként áll a gyülekezetek előtt.

A próféta ὁμοιοπαθής hasonló körülmények között élő, hasonló szenvedéseket elviselő ember volt: úgy, mint bárki a gyülekezet tagjai közül. Illés próféta példája így nem egy felettünk való, Istenhez közelebb álló, így imádságában „hatékonyabb” ember példája, hanem egy a szenvedésekben és a türelemben ugyanúgy megpróbált emberé, azoknak a helyzetéhez hasonlóan, akik keresztyén hitüket egy ellenséges, idegen közegben kell, hogy megéljék (Jk 5,10).

A 19. és 20. versekben a közösség a Jézustól kapott küldetésre –, a bűnösök megmentésére kapja a bátorítást. A gyülekezetben is előforduló eltévelyedés a többieket arra kell, hogy indítsa, hogy mindenki keresse mindenki üdvösségét. Α τῆς ἐν ὑμῖν közöttetek kifejezés a 19. és 20. versek központi tartalmát fejezi ki, úgy ahogyan Pál is írja a Galata-levélben (6,2): „egymás terhét hordozzátok.” A gyülekezetben belüli lelkigondozás a legfontosabb feladatok közé tartozik.

Az evangélium igazságától (ἀλήθεια) való eltévelyedés (πλαναομαι) lehet szellemi és lelki jelentésű eltévelyedés vagy félrevezettség, de lehet erkölcsi értelemben vett bűn is. Az igazságtól való eltévelyedés bármilyen formájára csak egy válasz lehet a gyülekezetnek: a felebaráthoz a Jézusi szeretettel való odaforulás. Nem a bűnök és az eltévelyedés elfogadása a helyes út, hanem az a cselekvés-minta, ami Jézust mindig jellemezte, amikor emberekkel kapcsolatba került. ἐπιστρέψω visszahozni, megtéríteni az eltévelyedőt: ezt a küldetést kell beteljesíteni annak, aki Jézus törvényét be akarja tölteni. Az egymásra való ráutaltság legmélyebb kifejezése a másik ember lelkének megmentése. Jakab levelének „cselekedetekből való megigazulása” itt, a másik ember lelkének megmentéséért megharcolt küzdelemben válik érthetővé és kiegészítő jellegűvé a páli megigazulás tanítás mellett. A hit együtt jár a cselekedetekkel. Az eltévelyedett felebarát visszatérítése imádság, könyörgés, zsoltárok éneklése által olyan cselekedet, ami hitből fakad.

A Jakab-levélből megmutatkozó keresztyén lelkület a keresztyén közösség mindennapi, gyakorlati életét mutatja be. A levél célja, hogy bátorítsa a keresztyéneket a hitükből fakadó életvitel megvalósítására. Ez magában foglalja a hittel együtt járó cselekvést, a keresztyén lelkiség „megélését” és a bűntől való tartózkodást.

Az igehirdetéshez

Jakab levelének utolsó verseit olvasva újra rácsodálkozhatunk arra, mekkora felelősséget és feladatot adott Isten az embereknek. Egymásra bízott bennünket. Az egyéni érdekek világában megtanulhatunk újra egymás felé fordulni, egymásért felelősséget vállalni. Az igehirdetési alapige célja, hogy tudatosuljon gyülekezeteinkben az egymás iránti felelősség súlya és kikristályosodjanak azok a segítségi irányvonalak, amelyek mentén a gyülekezeti tagoknak egymás felé kell fordulniuk.

Mindennek a kiindulópontja és mozgatója a húsvéti ünnepkörben újra megtapasztalt öröm. Jézus feltámadásának valósága és saját feltámadásunk ígérete újabb lendületet adhat a gyülekezetnek, hogy egymás között is megvalósítsuk azt a szeretetet, amivel Isten szeret bennünket.

G. Voigt, a „Der zerriffene Vorhang” c. prédikációs kötetében nagyon találóan a következő címet adja prédikációjának: Segíteni és hagyni, hogy segítsenek nekünk! A cím magában foglalja a segítség alapvető keresztyén feladatát, és arra is felhívja a figyelmet, hogy a segítség elfogadásában is van még mit tanulnunk. Hála Istennek, sok emberben meg van a segíteni akarás vágya, de a modern ember nehezen viseli, és sokszor nem is tud mit kezdeni azzal, hogy segítsenek rajta. Mindezen kérdéseket gyülekezeti kontextusba helyezi Jakab levele, felkínálva mai gyülekezeteinknek is azt a lehetőséget, hogy a közöttük megvalósuló lelki ségen elgondolkodjanak és azt megvizsgálják.

Gyülekezeti közösségeinkben egyaránt vannak hitben erősek és hitben gyengék. Az erőseknek kötelessége a gyengébbekről való gondoskodás. Szomorú azt átélni, milyen könnyen veszítjük el a gyengébbeket, mert túl sok idő, túl sok fáradtság és energia kellene ahhoz, hogy ők is megerősödjének. Mindennek emberi háttere, hogy könnyebb a boldogokkal együtt örülni, mint a szenvedőkkel együtt szenvedni. Jakab levelében ez a magatartásforma a szegények és a gazdagok különbségében hangsúlyosan is jelentkezik (5, 1–7). Az ember ősi élni akarási vágyát, mely gyakran az ösztönös távolságtartást jelenti a gyengéktől, Jézus szeretetparancsa „átfordítja”. Akiknek leginkább szükségük van ránk, azok mellett szeretne Krisztus bennünket látni.

Sokszor kell azonban szembenézni azzal is, hogy segíteni nem könnyű, mert hiányzik a másik oldalról a segítség elfogadásának a képessége. Komoly betegségben szenvedőknél is előfordul, hogy szeretteiket meg akarják óvni attól, hogy az ő bajokkal foglalkozzanak. Sokan nem akarják elesettségüket, kiszolgáltatottságukat kimutatni és inkább visszautasítják a segítséget. Pedig tévhit az, hogy az élet legnehezebb dolgaiban egyedül kell az embernek mindent átvészelnie.

A perikópa 3 cselekedetre hívja fel a figyelmet. (1) Az imádságra, (2) a bűnvallásra és (3) a megtérésre.

Az imádság. A testi és lelki gyógyulásért mondott kitartó imádság a segítségre szorulóknak és a segítséget adóknak is bátorságot, lelki feltöltődést ad! Jézus imádsága értünk, segítségre szoruló emberekért a legmértőbb példa arra, hogy mi is Isten elé vigyük egymás és a magunk gondjait és örömeit.

A bűnök megvallása. Bűneink megvallása még egyházi gyakorlatunkban is sokat veszített abból a jelentőségéből, ami annyira jellemző volt az első gyülekezetekre. (Néhány közösség mai gyakorlatát, mely minden önkéntességet nélkülözve, kötelességgé teszi a bűnvallást, nem sorolnám a követendő példák közé.) A 32. zsolttár versei (3–7) jól érzékeltetik azt a folyamatot, ami a bűnös ember lelkében történik. A bűnvallásra bátorítást azért adhatunk, mert Isten bűnbocsánata kapcsolódik hozzá. Az elszámolatlan, a közösséget mérgező, meg nem bocsátott bűnök megkeményítik az egyént és lehetetlen helyzetbe hozzák a gyülekezetet. A megfelelő helyen, megfelelő szituációban megvallott bűnök az Istentől jövő bűnbocsánat „életmentő” pillanatai lehetnek. Az egymásnak való megbocsátásunk alapja, hogy nekünk is megbocsátott Isten. A bűnöket megbocsátó és a bűnbocsánatot elfogadó ember Isten akarata szerint cselekszik.

A megtérés. A megtérés szónak ma már történelme és a szóhasználatnak komoly veszélyei vannak. A megtérítés, mint a bűn újtjáról való visszafordítás és visszahozás, az Isten felé való irányultságunkra utal. Gyülekezeten kívül és gyülekezeten belül egyaránt megtévedhet bárki. Jakab is keresztyén gyülekezeteknek ír, tehát olyan eltévelyedettekről szól, akik egyszer már odafor-

dultak Istenhez. A tévelygés újtjáról való visszafordítást a gyülekezet felelősségének és küldetésének tartja. El kell hordozni egymás örömét és terhét egyaránt. A perikópa nem hagy kétséget afelől, hogy komoly dologról van szó: az eltévelyedett, a bűn útjára tévedt ember a halálban elveszítheti az örök életét. Egy életéért vagyunk felelősek – mint akik az egyetemes papság elválljuk, nem tekintjük egymást különbözőnek: mindannyian a bűn útjából élünk, hogy Jézus megmutatta nekünk az Istenhez vezető utat. Ezen az úton próbál együtt maradni – egy imádkozó, gyógyító és megbocsátó közösségben – a gyülekezet. Jézus még a halála előtt is azért imádkozott, hogy egy se vesszen el az övélből. Ennek a küldetésnek a megvalósítására hívta el a gyülekezetet, melyben egymás gondjaira bízta a gyülekezet tagjait.

Lehetséges vázlat

- 1) Segíteni és hagyni, hogy segítsenek!
- 2) A gyülekezet életében megvalósuló segítség:
 - a. az imádságban,
 - b. a bűnvallásban és a bűnök bocsánatában,
 - c. a megtérésben.
- 3) A gyülekezetben Jézus egymás gondjaira bíz bennünket.

Pángyánszky Ágnes

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 3. VASÁRNAP • 1Thessz 5, 16–24

Kezdjük imádsággal!

Uram, nyisd meg ajkamat, hogy hirdesse szám a Te dicséretedet!

A vasárnapról¹

Húsvét és pünkösöd között vagyunk – ez fejeződik ki ennek a vasárnapnak mondanivalójában. Krisztus feltámadásának öröme tölti be az egyházat, „Krisztus Urunk feltámadásának királyi ünnepét eredetileg 50 napon át ünnepelte az egyház, húsvétvasárnaptól pünkösdig egyetlen ünnep”. „Ez a nap húsvét tényéből, a Jó Pásztor szeretetéből átölelve és benne örvendezve élő egyház tekintetét a jövő felé fordítja... azt látja és láttatja meg, ami történni fog: az Úr mennybemenetelének és a Szentlélek kiárasztásának üdvösséges tényeit”². Az öröm tehát nemcsak a múltra tekintésből fakad, hanem jövőre nézésből is.

Az 1954-es Lelkipásztor kollekta imádságot közöl Pethő István tollából³. Ágendánk összefoglaló címe: „Az élő Krisztus élő

¹ Magyar nyelvű források: Masznyik Endre: Pál apostol levelei 1. kötet (Pozsony 1898), Jánossy Lajos: Az Egyházi Év Útmutatása Győr 1944. Lelkipásztor: Urbán Ernő: 1942. 535. o. Ottyik Ernő: 1954. 185. o. Selmeczy János: 1958. 460. o. Zoltai Gyula: 1962. 184. o. Nagy István: 1968. 160. o. Tóth-Szóllós Mihály: 1976. 244. o. ifj. Hafenscher Károly: 1984. 188. o. Szabó László: 1993. 113. o.

² Jánossy Lajos: Az Egyházi Év Útmutatása, Győr 1944.

³ „Megváltó Isten! Ujjongó örömmel áldunk Fiadért, hogy barátunk lett nekünk, bűnösöknek. Áldunk, hogy Te magad is örvendezel megtalálásunkon. Könyörülj rajtunk, hogy örömet meg ne vessük, hanem megváltottaiddal együtt megszentelt életben örüljünk, ideig és örökké imádjunk és dicsőítsünk Jézus Krisztusért, a Te Fiadért, a mi Urunkért, aki Veled és Szentlélekkel valóságos Istenként él és uralkodik mindörökké. Ámen.”

gyülekezete: az ujjongó gyülekezet” – az öröm gyülekezeti jellegét fontos kiemelni. Megerősít ebben az evangéliumi szakasz (Mt 18,11kk) lukácsi párhuzama: „Örüljetelem!” (Lk 15,6 és 9). Az evangélium és az ószövetségi lektió (Ézs 65,17kk) egyaránt összeköti a gyülekezet örömét Isten örömeivel. Ezért vallhatnánk azt is: az örvendező Krisztus örvendező gyülekezete.

Igénkről

A keresztyén életmóddal kapcsolatos intések sora tehát nem legegyszerűbben lóg, hanem egyrészt abból az örömből és reménységből következik, amelyre Pál emlékezteti a thesszalonikaiakat. A 4. fejezetben Pál apostol a feltámadásról tanít. Azt követi Krisztus visszajövetelének várásáról szóló rész. Másrészt már a 11. versben elkezdődnek az intések, biztatások. Így azok a keresztyén gyülekezeti élet nagy területeit egybefogják. A mi szakaszunk a hosszabb egységnek vége, illetve a levelet befejező áldáskívánás.

A 16–22. verset a görög szöveg versbe szedetten közli, valóban a 18. vers kivételével tömör felszólításokkal van dolgunk. Bár ez a tömörség arra is utalhat, hogy a levél befejező részéhez érkeztünk.

„Mindenkor – szüntelen – mindenért (mindenben)”. Felvetődik a kérdés, hogy lehet-e mindig örülni, imádkozni, hálát adni. Nem úgy van-e, hogy „mindennek rendelt ideje van... Megvan az ideje a sírásnak és a nevetésnek” (Préd 3,4)? Itt derül ki, hogy Pál apostol nem arról beszél, amiről a Prédikátor: az ember sorsáról beszél. Nem azért örülünk, imádkozunk, adunk hálát, mert olyan a sorsunk. Mert éppen annak van meg az ideje. Krisztus műve, Isten cselekedete készlet öröme. S ennek a „rendelt ideje” az egész idő.

„Örüljetelem! – Imádkozzatok! – Hálát adjatok!” Lehet-e parancsra örülni? Csak annyira, mint szeretni. Kegyelemből. (χαρις – χαρά) A derű az egyik olyan megnyilvánulása a keresztyén embernek, ahol hite meglátszik. Bár egyéni életünkben történnek olyan események, amelyek elfojtják ezt az örömet, a gyülekezet egésze, a gyülekezet mint közösség örvendező, hiszen a feltámadás reménységében, Krisztus várásában él. Végignézhetjük Pál leveleit: tele öröme buzdítással, imádságra és hálaadásra hívással!⁴ (Gyökössy Endre: Mai példázatok című kötetben.)

„... mert ez az Isten akarata Krisztus Jézusban számotokra.” Krisztus Jézusban – az öröm, a hálaadás forrása az, hogy Jézus Krisztusban vagyunk, hogy megkereszteltettünk halálába és feltámadásába. Keresztségünk mutatja gazdagságunkat, azt a biztonságot, amelyet még a testi halál sem törhet szét. A hálaadás nekünk adott ajándék. A gyülekezet gazdagszik meg és erősödik meg általa az üdvösség felé vivő úton. Itt is fontos az ige előzménye: a gyülekezetnek vannak halottai, akik miatt szomorkodnak. (József Attila: Imádság megfáradtaknak)

„A Lelket meg ne oltjátok!” Arról a Szentlélekről szól, aki adott nekünk, aki testünket templomává teszi. Döbbenetes az a lehetőség, hogy a Lelket ki lehet oltani. Ahogyan Jézust meg lehet feszíteni. Bár Isten ő, mégis van „hatalma” az embernek arra, hogy kioltsa, hogy elhallgattassa. A Szentháromság Isten nemcsak Jézusban alázatos, hanem a Lélekben is. Sem fizikai, sem lelki kényszer nincs. Mert a szeretet és a bizalom csak szabadságban él.

⁴ Róm 12,12.15; Gal 5,22; Ef 5,20; Ef 6,18; Fil 4,4; Kol 3,17; Kol 4,2 stb.

Ahogy az előzőek is – az öröm, imádság és hálaadás hármasa –, úgy a következők is – a tanítás, a lelkek megvizsgálása – a Lélek ajándéka. Ha a Lélek él bennünk, ha a Lélek hajtja a gyülekezet hajóját, akkor ér el a gyülekezet erre.

„A prófétálást ne vessétek meg!” A prófétálást mint különleges lelki ajándékot is ismeri az Újszövetség⁵, itt azonban a prófétálásról mint Jóel próféciájának beteljesedéseként épülő gyülekezeti rendről lehet szó, amely az Efezusi levélben még az apostolok után következő szolgálat, még a Didaché (15,1) is tanúsítja, hogy a tanítókkal együtt a gyülekezet vezetői voltak a próféták, azonban az ősegyházban fokozatosan háttérbe szorultak.⁶ A prófétálás Isten igéjének aktuális, konkrét hirdetése a gyülekezetben.⁷ Más jellegű prófétai szolgálatot is ismerünk az Újszövetségből. Ezek a vándorpróféták. Náluk az ellenőrizhetőség bizonytalan volt, ezért is írja Pál: „Mindent vizsgáljatok meg!” Ha valaki a Károli fordítást használja, javasolom, hogy a „Mindent megpróbáljatok” kifejezést kerülje a félreérthetőség miatt. Szó sincs arról, hogy kipróbálás útján vizsgálódjunk. A vizsgálat eszköze a Lélek általi ismeret. A mindenek megvizsgálása nemcsak a hamis próféták miatt szükséges. Abban a sokkultúrájú városban – ahogy ma is – szükséges a különböző szokások, tanítások megítélése, elbírálása.

„A jót tartsátok meg, a gonosz minden fajtajától tartózkodjatok!” Valaki bizonyára azt mondja: Lássátok, Pál apostol mennyire nyitott! Nem arra biztat, hogy ami egyezik a zsidó kultúrával, azt tartsátok meg, hogy ami pogány eredetű, azt vessétek ki, hanem a jóról és gonoszról beszél. Más meg talán azt: A jó csakis Istentől eredő lehet, az nem lehet pogány kultúrában gyökerező. Én magam inkább az első véleményhez húzok, ezért számomra hangsúlyos a „minden fajta, minden alakú, minden színű” gonosztól való tartózkodás.

„A békesség Istene”. Pál apostol kedvelt kifejezése: már az apostoli köszöntésben is a békesség Istentől való származásáról vall.⁸ Ezek a helyek mutatják, hogy a birtokos megosztja birtokát velünk. Így szentel meg, így formál saját arcára „mindenestül, befejezett módon”. Az áldás az egész ember megőrzését kéri Istentől. Rossz irányba vezethet, ha a test szó mögött a „σάρξ” hústest szót hallanánk. Akkor azt jelentené, hogy Pál kívánsága messze nem teljesül, hiszen lesántulunk, rövidlátókká leszünk stb. Itt azonban a σωμα szerepel, az ember a magai fizikai valóságában. Ezt még testi betegségeink ellenére is megőrzi épségben, tisztán az ÚR a „Ne loj”, „Ne paráználkodjál!” stb. értelmében. De nemcsak a testet, hanem a szellemet: az elmét, a gondolkodást, az álmainkat, és a lelket: a hitünket, a szeretetünket is.

„Jézus Krisztus eljövételére”. Igénk itt utal vissza az előzményekre. Nem azért él így vagy úgy a keresztyén, mert elvei vannak. Hanem azért, mert Krisztus testének tagja, Krisztus menyasszonya, aki várja vőlegényét, aki már most örvendezik, aki már most arra készül, s aki számára a várakozás a jövőt jelené teszi. Ez a várakozás azonban mentes attól, hogy illúzió lehetne, mert „Hű az, aki elhívott erre”. Nemcsak azt cselekszi meg, hogy minket megőriz, hogy Lelket ad, hanem azt is, hogy Jézus Krisztust elhozza, hogy várakozásunkat beteljesíti. Ahogyan feltámasztotta őt a halálból, ahogyan kiárasztotta Lelkét is, úgy hozza el a rendelt időben országát.

⁵ Agabosz, Fülöp leányai.

⁶ Haag: Bibliai Lexikon, Bp. 1989.

⁷ Ottlyk Ernő: Lp. 1954. 185.o.

⁸ Lásd még: Róm 8,6; 15,33; Fil 4,7; Kol 3,15 és még más helyek.

Hogyan lesz ebből prédikáció?

Nem tudom, amikor az Olvasó kezébe veszi ezt az írást, miről fog harsogni a sajtó. Pedig: az igehirdető egyik kezében a Bibliát tartja, a másikban az újságot. Amikor ezt tanították, akkor még más volt a sajtó szerepe. Ma már a híreket nem az irányítja, ami az embereket érdekli, hanem fordítva. Ezért a valós igényeket kell megismernünk. Mikor készülünk, magunk elé képzeljük azokat, akik a szószék körül ülnek. A gyászoló családot, s nem közhelyeket puffogatunk az örömről. A két bottal jövő fiatalembert, s nem beszélünk mellé a test megőrzéséről. A frissen konfirmáltakat, a keresztelésre készülő fiatal házасokat, a munkanélkülit, aki megélhetését féltve most valami tisztázatlan ügyletbe keveredett, a számítógépbe zárt fiatalokat vagy a tévébe rekedt nyugdíjasokat, s a valóság egyből látható lesz: a húsvét és a parúzia között élő egyház öröme.

Három fő gondolatot látok az igehirdetők feladatának.

1) A húsvéti öröm nem fakul. Hiszen az élő Jézus Krisztus teste, az egyház is élő: örök élete van. A teljesség felé igyekszik. Az utat pedig Krisztussal járjuk, ezért adunk hálát mindenben.

2) Az öröm tisztasága és az élet tisztasága egybe tartozik. Az egyházhoz nem fér semmi tisztátalanság. Sem hitében, sem

gondolatában, sem testi mivoltában. A gonosz minden följától, színétől, alakjától tartózkodjatok!

3) Az öröm és az élet tisztaságára, amikor törekszik, ma munkálkodik bennünk. Szentlelkét adja, Krisztusra mutató és szentségeit adja, hogy megőrizzen Krisztus eljövételére.

Énekeink

Bőséggel találunk ide tartozó éneket. A heti énekrend a 39. a 48. éneket javasolja, ajánlom az 53., az 58., a 93. éneket. Mind megerősítik az igehirdetés tartalmát.

Imádkozzunk még!

Jöjj, teremtő Szentlélek, pásztorold a pásztort, vezesd a vezetőt, adj az adni készülőnek, szólj a megszólalóhoz, áraszd ki Lelkét, és élet támad, és megújítod a földnek színét. Ámen.⁹

Bencze András

⁹ Agenda 1996. 23.o.

Közlemény

A *Túróczy Zoltán* püspök halálának 30. évfordulójára készülő *Emlékkönyv* szerkesztői köszönetet mondanak mindazoknak, akik eddig írásos emlékekkel, korabeli fényképekkel vagy anyagi segítséggel támogatták a terv megvalósítását. További támogatásukat remélve azt kérjük, hogy írásaikat és képeiket „Túróczy Emlékkönyv” megjelöléssel legkésőbb április végéig továbbra is az Evangélikus Múzeumba (1052 Budapest, Deák tér 4), pénzbeli hozzájárulásukat pedig a

11705008-20471853 számú
MEVISZ-Túróczy Zoltán alszámlára küldjék be.

Előző számunkban tévesen közöltük Nyíró Olga diakónus lelkész adatait. A hibáért elnézést kérünk.

Anyagtorlódás miatt több cikkünk megjelenése késik. A szerzők szíves türelmét kérjük.

Reménység hangja

Lelki S.O.S. Szolgálat

200-8839

Ezen a budapesti telefonszámon
három percben hallhatja a

Reménység hangját

Isten igéjének vigasztaló, új erőt adó üzenetét.
Az igei üzenet hetenként változik.
A Reménység Hangja várja hívását

*péntek 15 órától hétfő 8 óráig
és hétköznapokon 17 órától
másnap reggel 8 óráig.*

Interneten is!

[Http://okumene.lutheran.hu](http://okumene.lutheran.hu)

Áprilisi számunk szerzői

Bencze András lelkész, esperes – Székesfehérvár
Cserháti Márta bölcész, teológus – Nyíregyháza
Gömböcz Elvira teológus hallgató – Budapest
Joób Máté PhD ösztöndíjas – Budapest
Kertész Botond történész – Budapest
Keveháziné Czégényi Klára ny. lelkész – Kőszeg
Koczor Tamás lelkész, esperes – Dabas-Gyón
Koczor Zoltán főiskolai tanár – Budapest
Korányi András PhD ösztöndíjas – Budapest
Lászlóné Házi Magdolna lelkész – Pusztaföldvár

Marschall Marcell mérnök – Budapest
Nagy Ervin lelkész – Orosháza
Nagy Gyula ny. püspök – Budapest
Pángyánszky Ágnes lelkész – Pilis
Reuss András teológiai professzor – Budapest
Ribár János lelkész, esperes – Orosháza
Sárkányiné Horváth Erzsébet ny. lelkész – Kecskemét
Schermann Gábor lelkész – Kemeneshőgyész
Szabó Lajos teológiai professzor – Budapest
Zügn Tamás lelkész – Sopron

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050
A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztő: Galgóczi Andrea. Tördelő: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-1108

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter mb.

Egy szám ára: 390 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 4680 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 8800 Ft,

egyéb külföldi országokba 9800 Ft/77 DEM vagy 50 USD.

A borítón: Confessio Augustana (Györköny, 1724).

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót ifj. Harmati Béla tervezte.

Készült a Plantin Kft. nyomdájában.

ISSN 0133-2821